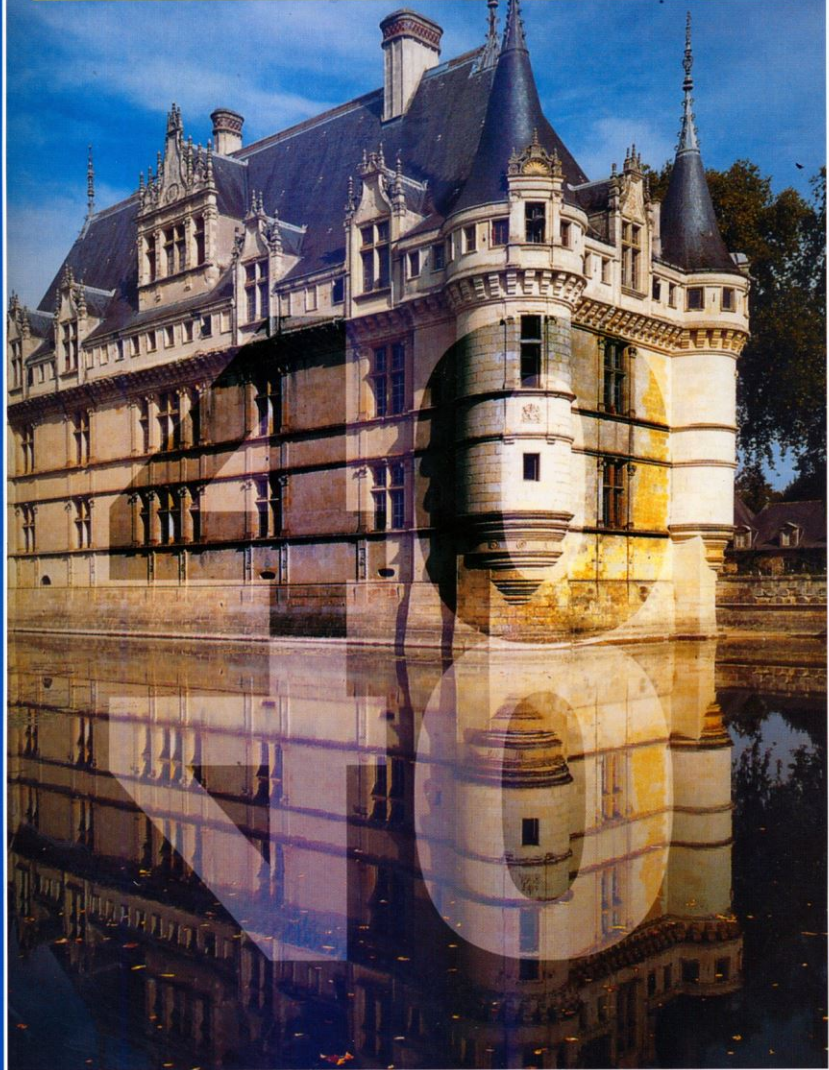

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2007

magazin istoric

Anul XLI – serie nouă – nr. 4 (481)
aprilie 2007

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 Localitatea Azay-le-Rideau, menționată în izvoare din 1119, adăpostește unul dintre frumoasele castele de pe Valea Loirei. Pe locul unei foste fortărețe medievale, Gilles Berthelot, bogat dregător al regelui Ludovic al XI-lea, a decis să înalțe un castel. Intrat în conflict cu noul suveran, Francisc I, Berthelot fuge la Metz, în 1527. Regele îi confiscă domeniul și îl încredințează căpitanului gărzilor sale, Antoine Raffin. Acesta l-a ocupat abia în 1547, după ce intendentul care îl avea în grijă fugise cu cea mai mare parte a bunurilor din castel. În 1845, ultimul turn ce mai dăinuia din vechea fortăreață a fost înlocuit, iar în anul 1905 a fost cumpărat de statul francez

2 Grecii aveau mai multe zeități care se ocupau de vindecarea celor bolnavi, dar niciuna nu s-a bucurat de o popularitate comparabilă cu cea a lui Asklepios, fiul lui Apollo. Chiar marele medic al Antichității, Galenus, spunea că Asklepios i-a apărut în vis, îndemnându-l să devină medic. Potrivit celor atribuite zeității, un medic bun are nevoie, pe lângă o minte rece, și de o inimă caldă. Basorelieful, aflat inițial la Epidauros, datează din 380 î.Hr. și îl reprezintă pe Asklepios, zeul medicinei. Azi se află la Muzeul din Atena

3 Schitul Prodromul așteaptă încă punerea în aplicare a hotărârii din 1820, emisă de proestoșii Marii Lavre privind încuviințarea întemeierii unui schit românesc

4 În centrul Clujului se înalță statuia lui Matei Corvin, fiul lui Iancu de Hunedoara, salvatorul regatului ungar. Tatăl a fost doar guvernator al regatului, fiul a pus pe creștet coroana Sfântului Ștefan

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**
(1927-2007),
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura

Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camera 283 (se-
cretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

aprilie

2007

4 Sudalma,
destindere națională
C. KIRIȚESCU

LA 40 DE ANI

5 Istoria, ca pasiune
M. CARAGIU-
MARIOȚEANU,
N.M.
CONSTANTINESCU,
I. CUCULESCU,
M. MALIȚA,
I. POPESCU,
A.E. SÂNDULESCU,
C. ȚOPESCU

10 Slalom printre
figuri impuse
Obiectii și indicații
de la cenzură

P. OTU

13 Planșe și coperte
în concurs

16 Historia
magistra vitae?
*Lecțiile lui 1907
și managementul politic
actual*

M.E. IONESCU

22 CIA, lecția de
economie politică
*Evaluări americane
pentru sprijinirea
desprinderii României
de C.A.E.R.*

D. PREDA

EXCLUSIVITATE

28 Socialismul
de gulaș
Calea ungară

S. TAMAS

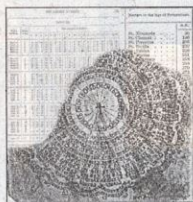
EVENIMENT

32 1877 la Muzeul
municipiului
București...

I. ZĂNESCU

59 ... și la Muzeul
Militar Național
H.V. ȘERBĂNESCU

33 Marii filantropi,
ajunși cerșetori
*Apel pentru
Schitul Prodromul*
V. CÂNDEA

36 Calendarul
Paștilor

S. IFTIMI

EUROPA, POLUL
NOSTRU ISTORIC

40 Veacul
revoluțiilor

D. BERINDEI

PASTILA
CU CUVINTE

45 Povestea
pantalonului

M. SALA

**ENIGME
ALE ISTORIEI**

47 Templul
din Ierusalim
își caută tezaurul
M. RADNEV

49 Generalul
american și împăratul
japonez
*O ocupație americană
de succes*
D. MIHALACHE

51 De neamul
moldovenilor
Istoria unei false etnii
E. TOMAC

55 Ediția neștiută
Gazeta Basarabia
I. LĂCUSTĂ

**ASA VĂ PLACE
ISTORIA?**

61 Fast-food,
dintotdeauna cu noi
O. MUREȘANU

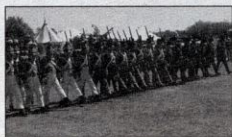
**BUCURIILE
MUZEI CLIO**

66 Cetatea dacică
de la Ardeu
I.V. FERENCZ,
M. CĂSTĂIAN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

68 Pe vremuri,
oamenii își trimiteau
scrisori
G. FILITTI

72 Legionari
romani, sudiști
și nordiști
și un dorobant,
la Colchester
A-S. IONESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

77 Diplomații
se pregătesc de exil

78 Țeapă cu... lalele
V. IONESCU

82 Cum e ziarul,
și englezul
The Times
I. ȚĂRANU

87 Istoria uitată
a Conciliului
de la Ferrara
R. GĂINĂ

91 S.S.I. informează
*1941. Serviciul
de informații iugoslav
în România*
A. SPÂNU

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

76 Telex

27; 93; 94
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

ÎNJURĂTURĂ „NAȚIONALĂ“

Înjurătura e o reacție verbală violentă, provocată de o contrarietate. Aceasta e totdeauna o impresie subiectivă, o dorință neîmplinită, o nedreptate săvârșită, un eșec, o ofensă etc. Individul care se găsește sub imperiul acestei stări sufletești, în neputință de a reacționa în chip activ, prin stări de fapt, are nevoie de o destindere nervoasă. Forma cea mai comodă a acestei detente este expresiunea verbală, care traduce prin imaginii apropiate sentimentul de ciudă, de necaz, de supărare încercat.

Popoarele civilizate din Apusul și din Nordul Europei nu cunosc felul specific al înjurăturii, așa cum se înțelege și se practică în Sud-Estul European. Locuțiunile întrebuințate de francezi, de germani, de englezi par românului copilăroase, naive, așa cum de exemplu pare searbăd gustul limonadei pentru un gâtlej învâțat cu băuturi alcoolice tari.

Prin ce proces a ajuns înjurătura spurcată să se introducă în România, până să constituie un trist patrimoniu național?

Ceea ce este sigur este că introducerea înjurăturii în limba noastră este de dată recentă. În vremuri mai bătrâne nu se cunoșteau sudălmile murdare, pângăritoare de oameni și de cele sfinte. Sunt și astăzi sate în care nu se înjură sau se înjură puțin, cu toată contribuția activă pe care o aduce viața de cazarmă la unificarea vocabularului național.

Lucrul de căpetenie este că molima înjurăturilor s-a întins și a câștigat teren nu numai în suprafață, dar și în adâncime. Toată

CONSTANTIN KIRILESCU

lumea înjură: în locuri publice, în viața privată, în căminul familiei. Nu e nevoie să ascultăm birjarii pe stradă, precepuții din piață și pe sergenții majori din cazarmă, acești tehnicieni ai înjurăturii, dar auzim înjurătura în locurile cele mai neașteptate și mai uluitoare: soțul își înjură nevasta, părintele înjură copilul și viceversa; preotul înjură în sfântul altar. Se înjură în administrație și se înjură în Parlament în ședința publică. Înjură omul cult ca și muncitorul, ministrul ca și băiatul de prăvălie. Copilul care abia începe să gângăvească e învățat de tatăl său să injure și când a reușit să o rostască inteligibil e un

delir de bucurie în casă: tatăl râde cu hohote, iar mama lăcrămează de emoție admirativă: „Puișoru mamei, ce dă din el! Înjură ca un om mare.“

Pentru onoarea noastră națională trebuie să se producă o reacțiune împotriva acestei degradatoare stări de lucruri. Practica atât de răspândită a înjurăturii murdare ne clasează moralmente pe treptele cele mai de jos între națiunile civilizate. Reacțiunea de îndreptare nu poate veni prin edictarea de legi și de regulamente care s-ar încredința pazei polițienești ori militare.

Dascăl incorigibil, cred că școala oferă terenul cel mai favorabil de unde pot porni și unde se pot aplica astfel de inițiative.

(În slujba unei credințe. Campanii, figuri, mărturisiri, București 1933; fragmente)

GÂNDURI LA ANIVERSARE

Invitații acestor pagini sunt cunoscute personalități publice și academice, cu realizări înscrise în paginile istoriei. Voi consemna doar că specialitatea doamnei academician Matilda Caragiu-Marioțeanu este lingvistică; prof.univ.dr. Nicolae M. Constantinescu, membru al Academiei de Științe Medicale, s-a dedicat chirurgiei; prof.univ.dr. Ioan Cuculescu, membru corespondent al Academiei Române, este matematician; acad. Mircea Malița – matematician și diplomat; prof.univ.dr. Irinel Popescu – membru al Academiei de Științe Medicale, președintele Secției de chirurgie clinică și experimentală; acad. Aureliu Emil Săndulescu – fizician; domnul Cristian Țopescu, director al ziarului ProSport și cunoscut comentator sportiv.

În redacție, la apariția primului număr

Rândurile care urmează sunt doar frânturi din convorbiri mai ample, purtate sub semnul interesului și pasiunii pentru istorie manifestate de distinși mei interlocutori. Au acceptat să mă primească dintr-un singur și emoționant motiv: toți sunt cititori ai Magazinului istoric. O parte dintre gândurile lor văd lumina tiparului acum, la cei 40 de ani aniversari. Pe altele, le păstrăm pentru viitoare numere.

Discuția noastră a avut câteva repere: când s-au întâlnit cu istoria, ce rol a jucat în viața lor și cât i-au ajutat în carieră cunoștințele de istorie și, desigur, când au început să citească revista.

Matilda Caragiu-Marioțeanu: – În facultate, ca disciplină de studiu. Istoria limbii române și a poporului meu mi-au intrat aproape în sânge, datorită profesorului Alexandru Rosetti, autorul monumentalei *Istorie a limbii române*.

Dar, într-un plan mai general, istoria a făcut parte din viața mea. Sunt aromâncă, născută în Grecia. Am trăit apoi în Cadrilater, alături de alte populații, turci, tătari, bulgari. În casa noastră s-a vorbit aromâna, greacă. Bulgărește știam de când eram mică.

Având acest dublu lingvistic, dar și cultural-social, istoria m-a însoțit pretutindeni. Am fost obișnuită să privesc lucrurile complex. Fără asta, formația mea ar fi fost săracă și nu mi-ar fi dat împlinirile pe care le-am avut. Soarta mi-a dat perspectiva istorică și pentru aceasta sunt fericită.

Ioan Cuculescu: – Am descoperit istoria în școală. Dar a venit reforma învățământului din 1948, care a schimbat cele învățate până atunci. Aveam 12 ani și trecusem în clasa a VI-a. În clasa I de liceu, la „Gheorghe Șincai”, din București, înainte de reformă, l-am avut profesor pe Aron Petric. Țin minte că mă aprecia. „Tu ești de nota zece – îmi spunea –, iar alții de nota nouă.”

Nicolae M. Constantinescu: – Am urmat primele clase la „Gh. Lazăr”, apoi a venit reforma din 1948 și m-am mutat la „Spiru Haret”, care devenise Liceul nr. 9. S-a trecut de la istoria pe care o făceam după manuale consacrate, la cele ale lui Roller. Cei mai afectați de reforma din 1948 au fost profesorii de română și istorie. La matematică nu puteai schimba ceva. La fizică, îl puneai pe Lomonosov în locul lui Lavoisier. Legea era

2 decembrie 1968: Iosif Renoiu, Tiron Albani și Enea Grapini (rândul de jos), foști membri ai Consiliului Național Central Român din Transilvania, în vizită la redacție

aceeași. Dar la română și istorie s-a lucrat cu o mârșăvie de neiertat.

Nu-i admisibil ca eu să termin liceul și să știu din Eminescu doar *Împărat și proletar*, iar din proza primei jumătăți a veacului doar *Descult*, de Zaharia Stancu, sau *Vânătoare de lupi* și *Drum fără pulbere*, ale lui Petru Dumitriu, ori *Oțel și pâine*, scris de Ion Călugăru.

Ioan Cuculescu: – Manualele de după 1948 ne învățau că istoria este făcută de masă, nu de personalități, conducători de state. Până atunci intrasem în contact cu o istorie prezentată în mod normal. Pot să spun că am întâlnit mai târziu români care trăiseră în străinătate și, stabilindu-se în România, au constatat că aveau un fel de complexe față de istorie. Se uitau în cărțile copiilor lor și vroiau să învețe și ei despre Ștefan cel Mare, Decebal, Mihai Viteazul. Ei învățaseră doar istoria țării respective. De exemplu, cineva care a făcut școala în rusește, la Chișinău sau în Rusia.

Cristian Topescu: – Nu pot spune că istoria a fost una dintre materiile mele preferate. Îmi plăceau mai mult geografia și chimia. Dar istoria mi s-a părut o poveste foarte frumoasă, începând cu mitologia. Ulterior, când am crescut, Muza Clio („La ce echipă joacă?” – m-a întrebat odată cineva) m-a ajutat să capăt foarte multe cunoștințe necesare culturii mele generale.

Irinel Popescu: – Am descoperit istoria mai ales din lecturi. Mai întâi prin cele obligatorii de la școală și apoi prin cele facultative.

Magazin istoric a constituit una dintre cele mai plăcute și instructive lecturi, încă din vremea liceului.

Aureliu Emil Săndulescu: – Pot spune că fac parte din istoria domeniului meu de cercetare. Am 75 de ani și fizica modernă nu are mai mult de 100 de ani. De una dintre ramurile fizicii moderne sunt legat în mod direct. Radioactivitatea a fost descoperită de Henry Becquerel, în 1896. Era un lucru formidabil la vremea aceea, care ulterior a condus la cercetarea structurilor atomului, nucleului. Aproape o treime din viață mi-am petrecut-o în mari centre nucleare. Am fost în contact direct cu personalități ale fizicii moderne și am văzut cum s-a făurit istoria ei, cum au apărut rezultate care fac parte nu numai din istorie, dar sunt nemuritoare. Am descoperit un astfel de fenomen, și anume un nou tip de radioactivitate. S-a întâmplat acum cel puțin un sfert de veac. Toate laboratoarele din lume s-au concentrat apoi pe acest tip de radioactivitate, numit radioactivitatea cu emisia spontană de cluseri, domeniu inclus în *Enciclopedia Britanică*, unde nu se pătrunde chiar atât de ușor.

Mircea Malița: – La sfârșitul anilor '30, până în 1945, șapte dintre cei opt ani ai liceului i-am făcut la Oradea, Făgăraș și Beiuș. Am terminat în Capitală, la „Lăzar”. În Ardealul interbelic, istoria făcea parte din actualitate. Ideile iluministe ale Școlii Ardelene erau încă vii printre dascălii noștri. Ei puneau la loc de frunte emanciparea prin cultură și păstrarea identității culturale în condiții adverse.

Eram în mare parte nemulțumit de modul în care se predă pe atunci istoria, pe care o vedeam ca o îngrămadire de date de bătlăii, ani de domnie. Memoria mea nu se prea împacă cu asta. Domeniul preferat erau matematicile. Citeam în schimb romane istorice, biografii, memorii, amintiri ale unor mari personalități.

La Bacalaureat, mi-a căzut biletul cu luptele dintre Matei Basarab și Vasile Lupu. Am simțit cum îmi dispar din minte toate numele, datele cronologice. În disperare, am vorbit cu pasiune despre diferența psihologică dintre cei doi domnitori. Dezvoltam teza moștenirii grecești pentru amândoi. Erau postbizantinii, dar

caracterele lor difereau foarte mult. Îl vedeam pe Matei Basarab ca pe un fel de înțelept cum-pătat, bun gospodăru. Vasile Lupu îmi apărea ca un personaj ambițios, nervos, iritabil. Profesorul D. Caracostea, care mă examina, a fost interesat de expunerea mea. Mi-a dat nu numai nota maximă, dar mi-a și recomandat să las matematica și să fac istorie. Nu l-am ascultat...

Ioan Cuculescu: – Un membru de onoare al Academiei Române, un mare matematician rus, Kolomogorov, spunea că a vrut să se facă istoric. A încercat să demonstreze ceva și i s-a spus: „În istorie trebuie să aduci șase dovezi, pentru ca un lucru să fie adevărat.” Și atunci, s-a hotărât: „Mă ocup de matematică, unde trebuie să faci o singură demonstrație pentru a dovedi ceva.”

Irinel Popescu: – Deși am ales medicina, pasiunea pentru istorie a rămas constantă, mai mult decât pentru un om de o anume pregătire. A fost poate dintr-o anume înclinație, dar și din faptul că am avut plăcerea să cunosc istorici adevărați. Aș aminti pe Ioan Aurel Pop și Mihai Răzvan Ungureanu. Cu I.A. Pop am petrecut un timp în Statele Unite, când studia cu o bursă la Pittsburgh și apoi a fost directorul Centrului Cultural Român de la New York. Am ajuns să-mi pun probleme chiar dincolo de relatarea strictă a faptelor, ținând puțin de filosofia istoriei.

Am avut discuții serioase cu cei doi istorici despre rolul izvoarelor în istorie. Am înțeles că, în ultima vreme, sunt voci care neagă sau diminuează valoarea izvoarelor. Adeseori

Nicolae Minei (primul din stânga), gazda unei mese rotunde, organizate cu participanți la Congresul internațional de tracologie (București, 1976)

vedem cu ochii noștri că ceea ce transpare în documentul istoric nu reflectă întotdeauna adevărul. Așa sunt istoriile lui Suetoniu, dar și cea mai mare parte a cărților de istorie scrise pe timpul regimului comunist.

Mircea Malița: – Nu aș fi putut înțelege activitatea căreia mi-am închinat o parte din viață – relațiile internaționale – fără apelul la istorie. Împreună cu doi corifei ai *Magazinului istoric*, academicienii Dinu Giurescu și Virgil Cândea (acesta din urmă, din păcate, plecat de curând dintre noi), am publicat la mijlocul anilor '60 culegerea de studii *Pagini din istoria diplomației românești*. Tot timpul m-am gândit la predecesori. Imposibil astăzi să discuți confruntarea dintre teoria realistă a relațiilor internaționale, bazată pe preeminența forței, și școala juridică, liberală, care pune accentul pe cooperare și pe instituții juridice, fără să te referi la confruntarea dintre I.I.C. Brătianu și Take Ionescu, din timpul Conferinței de Pace de la Paris, din 1919. Brătianu era al școlii realiste, Take, cu școala normativă sau de cooperare. Brătianu vorbea limba lui Clemenceau, Take – limba lui Wilson.

Nicolae M. Constantinescu: – Vă pot da un exemplu. Am fost consul general al României la Los Angeles (mai 1998 – octombrie 2000). Când am plecat acolo, principalul obiect pe care l-am luat cu mine a fost *Istoria Românilor* a lui C.C. Giurescu, ediția veche și reeditarea din anii '70. Comunitatea românească din Los Angeles era exact ca aici, la noi: aceleași suspiciuni pe care

Clădirea din str. Dem. I. Dobrescu, colț cu Boteanu, așa cum arăta în perioada interbelică, și unde a funcționat o vreme redacția revistei

1976. Sedință de Colegiu. De la stânga la dreapta: Cristian Popișteanu, Nicolae Minei, Dumitru Almas, Dinu C. Giurescu, Ioana Ursu, M. Petrescu-Dâmbovița, Ion Dragomirescu, Ludovic Demeny, Vasile Șimandan

le aveau cei din țară le-am regăsit și la românii de peste hotare. Am fost invitat să conferențiez despre Ziua Independenței. Românii din sală, reuniți în Societatea „Viitorul Român”, mi-au cerut să vorbesc despre 10 Mai. Propunere cu tâlc: „Să vedem în ce ape se scaldă noul consul.” Le-am spus că mai mult de jumătate dintre cele 85 de țări care erau acreditate consular la Los Angeles aveau Ziua Națională când își sărbătoreau Independența. Începând cu Statele Unite.

O carte despre Istoria Românilor, apărută la Iași în limba engleză prin 1996-1997, scoasă de un colectiv coordonat de Kurt Treptow și pe care am găsit-o în biblioteca de la Consulatul Român, scria însă că prințul Carol I a sosit în țară la 22 mai 1866, Independența a fost proclamată pe 22 mai 1877, iar Regatul pe 22 mai 1881. Într-o notă se preciza că se folosesc cele două stiluri, nou și vechi. Singurele date care nu erau pe cele două stiluri erau cele amintite mai sus adică în loc de 10/22 mai era trecut doar data de 22 mai.

Le-am arătat celor din Los Angeles „neconcordanța”, deloc întâmplătoare. Acesta nu-i un fel de a face istoria. Ea se face cu date, nu cu patimă.

Cristian Topescu: – Preocupările mele au avut tangență și cu istoria sportului. Din păcate, încă nu există un manual sau o sinteză pe această temă. S-a tipărit doar *Enciclopedia sportului*, care încearcă să suplinească această absență. Probabil ritmul trepidant al zilelor de acum nu ne mai lasă timp pentru întoarceri în

trecut. Nici măcar timp pentru lectură nu mai avem.

Ioan Cuculescu: – Constat că sunt fapte, personalități din istoria țării care sunt proprietatea tuturor românilor, și nu doar a unor specialiști. O femeie de serviciu, de exemplu, a văzut la mine o carte despre Mihai Viteazul și mi-a spus: „Dați-mi-o și mie să le-o arăt copiilor, că la școală nu mai învață despre Mihai.”

Istoria este și un capitol de discuție cu străinii. Când mă întâlnesc cu un străin nu discut numai matematică. Dacă vine vorba despre România, se vorbește despre istoria țării.

Irinel Popescu: – Am cunoscut mari personalități din istoria medicinei. Între alții și pe Thomas Starzl, omul care a introdus transplantul de ficat ca metodă terapeutică, una dintre figurile cele mai mari din istoria medicinei. Când a venit pentru prima dată în România, a scos din servietă o carte de istorie, în care mi-a arătat pasaje din istoria Răsăritului Europei; să le discutăm.

Aureliu Emil Săndulescu: – Niels Bohr, Heisenberg, Șerban Țițeica, mari personalități ale fizicii și-au pus amprenta asupra evoluției mele. Dar sunt și pagini din dezvoltarea fizicii mai puțin cunoscute marelui public și care țin de acum de domeniul istoriei. La Institutul Unificat de Cercetări Nucleare de la Dubna (unde am fost vicedirector în 1983-1986) eram în 1974-1977 director adjunct al Laboratorului de reacții nucleare, condus de Florov. Acesta era cel care îi scrisese lui Stalin despre posibilitatea creării bombei atomice. Și Stalin i-a luat de pe front pe toți fizicienii ruși, care nu erau nici prea mulți, i-a pus la lucru și au făcut bomba atomică. Director general al Institutului era un fizician deosebit, Bogoliubov, care nu terminase facultatea. Nu i s-a permis, deoarece tatăl său era mitropolit al Ucrainei. Și-a luat direct doctoratul. Era membru al Sovietului Suprem, fără să fie membru de partid.

Nicolae M. Constantinescu: – Cu *Magazin istoric* m-am întâlnit la începuturile lui. Știrea că s-a lansat o revistă care prezintă o altfel de istorie circula din gură în gură, cum circulau în perioadele de mari lipsuri știrile de tipul: „Vezi că în piața Coșbuc se

dă zahăr la liber!" Și se răspândea vestea până în Dămăroaia. Am aflat astfel că a apărut o revistă care spune lucruri extraordinare. Era o mare foame de istorie adevărată. Poate voi cei de acum din redacție nu vă mai dați seama ce a însemnat această foame de istorie. *Magazin istoric* se citea cu aviditate, din scoarță în scoarță.

Cristian Topescu: – Citesc revista dumneavoastră de câțiva ani buni. Îmi plac biografiile unor oameni celebri. Nu-mi place numărul de pagini, prea mic, limitat din considerente economice. Nu cred că revista este foarte bine popularizată în România acestui început de mileniu, unde cititorii caută publicații cu articole scurte, superficiale și cu multe fotografii.

Matilda Caragiù-Marioțeanu: – Revista este o fațetă a vieții mele culturale. Datoriez contactul cu ea soțului meu, Constantin, care a fost economist. Era pur și simplu înnebunit să găsească revista imediat ce apărea.

Mă întâlnisem cu *Magazin istoric* scos de Bălcescu și Laurian, la mijlocul secolului al XIX-lea. Lucrasem pe el la o temă dată de profesorul Iordan. În 1967, când a apărut noul *Magazin istoric*, găseam în el istorie adevărată, cum nu prea mai întâlneam în alte publicații.

Revista a atins și un subiect care era aproape tabu în perioada respectivă: *aromânii*. Nu aveam voie să vorbim despre românii sud-dunăreni (ca și despre cei din Basarabia sau Bucovina), pe motiv că ne amestecam în treburile altor țări.

1 iulie 1992. În amfiteatrul „N. Iorga” al Facultății de Istorie din București are loc tragerea la sorți publică a câștigătorilor concursului Magazin istoric 25 din 25

Nu pot să nu amintesc și faptul că Fundația Culturală *Magazin Istoric* mi-a acordat premiul „George Murnu”, din donația familiei Monica și Dimitrie Sturdza. Singura distincție cu care a fost răsplătită până acum lucrarea mea fundamentală *Dicționar aromân. Literele A-D*, apărută în 1997.

Ioan Cuculescu: – Nu am citit multă vreme *Magazinul istoric*. De ce? Multe lucruri nu le faci neștiind de ce. Nu cu mult timp în urmă, cineva mi-a dat un număr al revistei. L-am parcurs și am constatat că este o revistă pe care merită să o citești. De atunci o cumpăr în mod regulat. De curând am descoperit în casă niște numere mai vechi, de prin anii '70, cumpărate cred de soția mea. Nu urmăresc teme anume, dar constituie acum una dintre lecturile mele.

Irinel Popescu: – Citesc constant revista. Nu urmăresc o anume tematică. Sunt și unele articole care mă plictisesc. Mai ales cele de istorie antică. Când am descoperit revista, am admirat curajul de a publica articole și fotografii pe subiecte interzise. Fotografia lui Ion Antonescu aici am văzut-o pentru prima dată.

Mircea Malița: – Era o cinste să publici în paginile *Magazinului istoric*. Nu puteai să scrii orice. Publicul era foarte receptiv, dar și extrem de atent la ce-i ofereai.

Iată că după patru decenii de apariție neîntreruptă revista nu-și trădează începuturile. Și cititorii sunt de partea ei.

Echipa redacțională în iunie 1974

A consemnat Ioan LĂCUSTĂ

CU OCHII ÎN PATRU

PETRE OTU

Prin Decretul nr. 218 din 20 mai 1949 al Consiliului de Miniștri s-a înființat Direcția Generală pentru Presă și Tipărituri (D.G.P.T.), denumită ulterior Comitetul pentru Presă și Tipărituri. Ea autoriza apariția și difuzarea tipăriturilor, importul și exportul de cărți și publicații, opere de artă etc., reglementa modul de funcționare a librăriilor, bibliotecilor, anticariatelor, aviza emisiunile de radio și televiziune, spectacolele de teatru etc. D.G.P.T. dispunea de birouri teritoriale de cenzură, structuri similare existând și în cadrul instituțiilor centrale, cum ar fi ministerele.

Directivile în baza cărora activa erau stabilite de Secția de Propagandă a Comitetului Central al Partidului Comunist și erau materializate în dispoziții consemnate în caiete speciale, actualizate lunar. Redacțiile publicațiilor și editurile erau obligate să trimită toate materialele destinate tipăririi la D.G.P.T., care le citea, făcea observații și, numai după rezolvarea acestora, aplica ștampila cu „Bun de tipar” (B.T.) pe fiecare filă de manuscris. Pentru probleme mai delicate se solicita avizul Secției de Propagandă a C.C. al P.C.R.

În 1977, Comitetul pentru Presă și Tipărituri a fost desființat, evenimentul fiind larg mediatizat și prezentat de autorități ca o renunțare la cenzură. În realitate, cenzura a continuat să funcționeze până în decembrie 1989.

La Arhivele Naționale se păstrează mai multe rapoarte de intervenții și sesizări lunare ale organelor de cenzură. În câteva dintre acestea, am întâlnit și numele revistei *Magazin istoric*, în anii 1967 și 1968. Am comparat consemnările din acele documente cu forma finală a articolelor respective, așa cum au apărut în revistă. De mult ajutor mi-au fost și amintirile colegului Marian Ștefan, care lucrează în redacție de la primul număr, apărut în aprilie 1967.

Obiecțiile și indicațiile cenzorilor privesc două categorii de probleme: cele legate de menționarea sau aluzii la Basarabia și U.R.S.S. și cele privind mișcarea muncitorească sau momente din istoria partidului comunist.

Te-ai fi așteptat ca, după „Declarația din aprilie 1964” (*Magazin istoric*, nr. 4/2002) și în contextul contestării curajoase a intervenției Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia

(*Magazin istoric*, nr. 7-9/1998), să nu existe obiecții față de menționarea Basarabiei. Ei bine, lucrurile nu au stat așa.

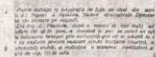
Într-un „raport de intervenție pe luna iunie 1967”, se semnală că în *Magazin istoric*, nr. 3/1967 (revista a apărut în aprilie, deci nr. 3 era cel din luna iunie), „în articolul *Io, Mircea Voevod* [autor P.P. Panaitescu; precizăm că notele din documente marcate prin paranteze rotunde aparțin cenzorilor – P.O.], după ce se dădea titlul de domn folosit de Mircea cel Bătrân, care se intitula «Mare voevod și singur stăpânitor a toată țara Ungrovlahiei și a părților Tătărași (sudul Basarabiei – n.n.) și herțeg al Amlășului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amândouă părțile, peste toată Podunavia până la Marea cea Mare și singur stăpânitor al cetății Dârstor (Sistira – n.n.)», urma un comentariu al acestui titlu, în care – printre altele – se spunea: «schimbarea titlului corespunde teritoriului

S-a solicitat conducerii redacției să obțină aviz [de la Secția de Propagandă a C.C. al P.C.R. – P.O.]. Ulterior, articolul a fost primit cu modificări; din forma refăcută lipseau comentariile citate“.

În „raportul de intervenții pe luna decembrie 1967“ erau consemnate mai multe probleme legate de *Magazin istoric*, nr. 9/1967 (numărul din decembrie). Din articolul *Redescoperirea Daciei*, de Virgil Cândea, era analizat pasajul: „La 10 septembrie 1782, Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei, scria împăratului austriac Iosif al II-lea, că ar trebui – pentru a «preveni orice discuție între cele trei imperii [Austria, Rusia și Turcia – P.O.] și în consecință, pentru a evita pe cât posibil o vecinătate nemijlocită între ele», să se creeze «un stat independent între cele trei imperii, care să fie menținut pentru totdeauna în independență față de cele trei monarhii. Acest stat, cunoscut cândva sub numele de Dacia, ar putea fi format din

Astfel, în deza men-
ționatul „raport de in-
tervenție pe 1 luna de-
cembrie 1967“, se cite-
a un alt articol din revista:
„Primul prezidiu al
Republicii, convorbire
cu Ion Niculi și Gh.
Stere. Relatănd împre-
surările în care a ajuns
la București Gheorghe
Stere pentru a participa
la prima sesiună a
Parlamentului, după
abolirea monarhiei,
redactorul arăta: «În
vreme ce la București
nu începuse sesiunea
Parlamentului, la Bra-
șov, un locotenent de la-
„Interne“, mulțumit că
dăduse de capătul unei

TUDOR TEODORESCU, BRANIȘTE

11

probleme ce pusesese în mișcare o întreagă rețea de lucrători, anunța că, în sfârșit, persoana căutată a fost găsită. „Persoana” în cauză era unul dintre cei cinci membri ai viitorului Prezidiu al Republicii: Gh.Stere, care, nefiind găsit la locuința sa din București, a fost căutat în toată țara, o zi întreagă, și în cele din urmă aflat la Brașov în chiar seara zilei de 30 decembrie...» În continuare, Gh.Stere arăta: «...La cererea imperativă și cu atât mai bizară pentru noi... ne-am strâns repede lucrurile și am plecat la București. Faptul că eram... însoțiți ne jena și țin minte cum, la Predeal, șoferul nostru, care era un băiat al dracului de isteț, a făcut ce a făcut și ne-a scăpat de însoțitori». Redacția a reformulat [...]“.

În textul apărut, „tânărul locotenent” nu mai era de la „Interne”, iar episodul cu urmărirea a fost eliminat.

Tot în același număr ridicase probleme și articolul „*Evadarea din Jilava* – de Alecu Constantinescu. Din reportaj au fost semnalate redacții următoarele: «Ei (șefii lagărului Jilava – n.n.) aveau intenția... să ne trimită la Chișinău, unde poliția militară din acea localitate putea mai ușor să ne facă scăpați, împușcându-ne pe la spate, pretextând că am fi vrut să fugim de sub escortă...»

Un alt tovarăș (comunist, deținut politic – n.n.) dacă nu era cu totul dement, starea de nervozitate în care îl adusese lipsa de libertate și greva foamei îl împingea la unele acte necugetate, nefolositoare nouă cu nimic politicește.»

La semnalarea noastră redacția a eliminat textele citate.“

Un „raport de sesizări pe luna iunie 1968” ridică următoarea problemă: „La sosirea exemplarului semnal din nr. 2 al revistei *Magazin istoric* conducerea serviciului a constatat că trei articole din sumar (*Manifestul comunist în România, Vârste matusalemice la români și Descifrarea vechilor scrieri: hieroglificele*) nu au fost lecturate la noi pentru «B.T.». Căzul a fost discutat cu tov. redactor șef adj. Al. Savu, care ne-a informat că răspunzător de această neglijență este secretarul tehnic – tov. N. Istrate, ce va fi admonestat de conducerea redacției. Pe de altă parte, am furnizat datele necesare Dir[ecției] Instruc-taj-Control, care a trimis pe tov. Badea N. la Combinatul Poligrafic «Casa Scânteii».

S-a constatat că tipografia nu a observat lipsa «B.T.» pe paginile respective, deoarece întotdeauna revizorul urmărește numai paginile cu «B.T.» redacțional. Pe 5.III. am avut o discuție și cu secretariatul revistei în care am rediscutat metodele de control și am făcut unele precizări menite să preîntâmpine pe viitor alte neglijențe. De asemeni D.I.C. a cerut măsuri corespunzătoare în Combinat.“

În sfârșit, o notă marcată „Confidențial” semnală următoarea problemă din *Magazin istoric*, nr. 11/1968: „În acest număr urmează să se publice ultima parte din stenograma Conferinței de la Teheran. Partea finală a stenogramei se referă mai întâi la discuțiile pe marginea situației Poloniei și a stabilirii frontierelor ei cu Uniunea Sovietică și Germania, urmărindu-se să se satisfacă cerințele Uniunii Sovietice și apoi diversele variante preconizate în legătură cu dezmembrarea Germaniei și stabilirea frontierelor ei.

Stenograma se publică, după cum se știe, după textul sovietic, menționându-se în note de subsol inadvertențele existente între stenograma sovietică, engleză și americană.

Având în vedere conținutul acestei părți s-a discutat cu conducerea redacției asupra oportunității apariției fragmentului în momentul de față [ocuparea Cehoslovaciei de către trupe ale Pactului de la Varșovia – P.O.] și asupra eventualității amânării publicării lui, ținând seama de faptul că stenograma Conferinței de la Teheran, reproducă în patru părți în *Magazinul istoric*, nu a apărut în numere consecutive.

Redacția este de părere că, din moment ce a început publicarea stenogramei, are obligația de a o reproduce în întregul ei și consideră că prin conținutul său partea finală care urmează să apară în acest număr nu poate crea nici o reacție negativă și, deci, amânarea ei ar fi nejustificată.“

Au urmat consultări cu Secția de Propagandă a C.C. al P.C.R. și fragmentul a fost publicat integral. Trebuie precizat că dereglarea apariției fragmentelor din stenogramă se produsese tot ca urmare a intervențiilor cenzurii: topirea a două numere din revistă (7, apărut apoi împreună cu nr. 8, într-un număr dublu, și 9). ■

Concursul Magazin istoric, ediția 2007

40 DE ÎNTREBĂRI

DIN ALBUMUL CELOR 40 DE ANI

Concursul Magazin istoric, ediția 2007, este dedicat celor patru decenii de la apariția primului număr al revistei.

Urmând sugestiile mai multor cititori, participanți constanți la *Blitz... concurs* sau la alte ediții (unii chiar de la primele), am ales ca bibliografie toate numerele apărute în cei 40 de ani.

Propunem o nouă prezentare a întrebărilor. Ele sunt redactate pornind exclusiv de la copertele sau planșele din interiorul revistelor apărute în acești 40 de ani. Un prilej pentru concurenți de a revedea bogăția de ilustrație istorică color, variată tematic, din istoria națională sau universală, pe care a publicat-o *Magazin istoric* în cele patru decenii de apariție neîntreruptă.

Reunite, aceste mărturii se constituie într-un original album istoric, în care trecutul lumii este evocat prin cele mai măiestrite imagini, de la primele linii ale desenatorilor preistorici, până la mari peneluri ale artei din toate timpurile, de la primele fotografii, până la realizările tehnicilor electronice ultramoderne.

La 40 de ani, așadar, 40 de întrebări dintr-un album istoric.

Înainte de prima serie de întrebări, câteva precizări.

● Cele 40 de întrebări vor fi publicate în numerele 4, 5, 6, 7, fiecare serie însoțită de un talon de participare, numerotat 1, 2, 3, 4.

● Răspunsurile, împreună cu cele patru taloane de participare – 1, 2, 3, 4 –, vor fi trimise pe adresa redacției, toate o dată, într-un plic purtând mențiunea Pentru concurs 40, până la data de 15 septembrie 2007 (data ștampilei poștale).

● Concurenții care trimit mai multe seturi de taloane participă cu mai multe numere de înregistrare (reprezentând numărul seturilor de taloane) la tragerea la sorți.

● Nu se iau în considerare decât răspunsurile trimise toate împreună, fără variante sau modificări ulterioare.

Concursul are următoarele premii:

MARELE PREMIU – un abonament pe viață la *Magazin istoric*

PREMIUL I – un abonament pe 3 ani la *Magazin istoric*

DOUĂ PREMII II – câte un abonament pe 2 ani la *Magazin istoric*

TREI PREMII III – câte un abonament pe 1 an la *Magazin istoric*

Concursul
Magazin
istoric,
ediția 2007

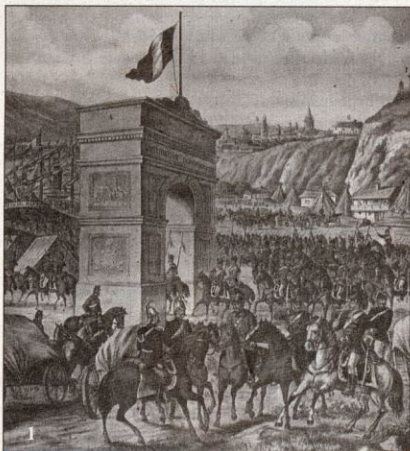
PRIMA SERIE DE ÎNTREBĂRI

1. Ce reprezintă acest detaliu din cromolitografia reproducă pe coperta primului număr al revistei, din aprilie 1967?

2. Din ce cronică provine această miniatură care evocă lupta din 1330, când oștile muntene au biruit oastea lui Carol Robert?

3. În ce oraș se află acest portret al lui Dimitrie Cantemir, publicat pentru prima dată în culori de Magazin istoric?

a) Rouen; b) Viena; c) Madrid

4. Personajele din piesele lui Shakespeare au primit de-a lungul timpului chipurile unor mari actori.

În ce rol apare aici Sir Laurence Olivier?

5. Capodoperă a artei medievale europene, ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Voroneț este împodobită cu fresce, precum și aceasta cu scena Proorocilor.

Ce înfățișează fresca respectivă în ansamblul ei?

a) Înălțarea; b) Căderea Constantinopolului; c) Judecata de apoi

6. Al cărui guvernator al Băncii Naționale a României este acest tablou?

7. Unde considerau vechii greci că se afla „centrul lumii”, cu cel mai vestit oracol al lumii antice?

8. Știți ale cărei cetăți moldovenești sunt aceste bătrâne ziduri?

9. Cum se chema caravela din imagine, una dintre cele cinci nave ale lui Magellan, care a făcut prima călătorie în jurul lumii (1519-1522)?

a) Magdalena; b) Victoria; c) Temerarul

10. Cărui moment din istoria românilor îi este închinată această secvență din fresca Ateneului Român, intitulată Pământul sacru al patriei mame?

Concursul
Magazin
istoric,
ediția 2007

Cât de responsabilă trebuie să fie o elită politică pentru a face un management, dacă nu performant, cel puțin satisfăcător, al societății pe care o conduce? Care este echilibrul fin între interesele ei proprii și cele generale ale țării? Ce se întâmplă când nesocotește acest echilibru necesar? Au relevanță „lecțiile învățate” din istoria noastră pen-

tru managementul societății românești actuale? Este elita politică post-decembristă la înălțimea răspunderilor reclamate de aderarea țării la Occident, cu exigențele instituționale, politice și morale ale acesteia?

Sunt, de pildă, răscoala din 1907, „lecțiile învățate” atunci, un izvor al răspunsurilor la întrebările de mai sus?

Regina Maria și doi țărani bătrâni din Bran

„LECTII ÎNVĂȚATE” DIN 1907

MIHAIL E. IONESCU

Într-o epocă în care se vorbește despre „războaie anunțate” ca semn al intrării în postmodernism (Kosovo 1999 și Irak în 2003) poate părea oarecum exotic să vorbești despre evenimente cu data anunțată din trecutul mai îndepărtat. Adică atunci când modernismul, care exista aiurea, intra timid în spațiul românesc.

Și totuși, răscoala țăranilor români din 1907 intră perfect în această categorie de evenimente cu dată scadentă. Ea a fost anticipată de și în numeroase dintre scrierile apărute cu mulți ani înainte. Este vorba despre analize, eseuri, programe politice, opere literare și interpelări

parlamentare. Se poate spune că ridicarea țăranilor români era așteptată ca o fatalitate de întreaga societate românească.

Un eveniment anunțat

În 1905 și 1907, de pildă, G.D. Creangă publica două informativ lucrări despre problema țărănească din România. Prima era intitulată *Proprietatea rurală și chestiunea țărănească*, iar secunda, trimisă la tipar și elaborată evident înainte de eveniment, *Proprietatea rurală în România*. „Chestiunea țărănească consta – spune acest analist – [...] în faptul că din 1.466.259 de țărani, numai

221.695, adică 13%, de-abia o șesime, au traiul lor și al familiilor lor asigurat de produsul propriului pământ. Aceasta este cauza că chestiunea țărănească a devenit așa de acută [...] De aceea se explică cererile din ce în ce mai impaciente ale țărâniei, care e adânc atinsă în existența ei [...] Starea în care se află astăzi țărâniea noastră atinge în modul cel mai grav puterea politică, militară, economică și financiară a statului și națiunii. De la buna și cumpănita ei dezlegare depinde viitorul patriei.”

Bineînțeles, G.D. Creangă nu a fost singurul prevestitor al evenimentelor. Vasile Kogălniceanu, fiul celebrului

Mihail, a publicat în 1906 cartea *Chestiunea țărănească* în care sublinia o situație intolerabilă, care putea să explodeze în fiecare clipă. „Așadar – spunea Vasile Kogălniceanu –, numai cinci mii de persoane stăpânesc aproape cinci milioane de hectare de pământ cultivabil, pe când aproape 1 milion de capi de familii țărănești nu stăpânesc toți laolaltă decât 3.153.641 hectare pământ cultivabil”. Spiru Haret, celebrul ministru reformator al școlii românești, publica în 1905 o lucrare, intitulată *Chestia țărănească*, în care sublinia că forțele politice ale țării sunt incapabile să înțeleagă „gravitatea situațiunii și [...] împrejurările în care se află țara, și cari nu se aseamănă nici pe departe cu cele de acum o sută de ani”. Pentru a mai da un exemplu, se cuvine arătat că Radu R. Rosetti, autorul monografiei *Pentru ce s-au răsculat țărani*, terminase prima și cea mai importantă parte a acestei lucrări atunci când a izbucnit războala, referitoare la originile problemei agrare din România, și a completat-o, după evenimente, cu un substanțial capitol final. Intitulat *Criza și mijloacele pentru a înlătura primejdia pentru viitor*, această parte finală trasa un diagnostic exact al esenței problemei agrare/țărănești din România. Anume că „latifundiul este dușmanul” și că, deocamdată, până la o soluționare radicală, trebuie

abolit regimul tocmelilor agricole.

Rosetti nu se dădea în lături să desprindă o concluzie indiscutabil neconvenabilă dirigitorilor vremii: „Răscoalele de astă primăvară alcătuiesc întâiul semn că obștia s-a deșteptat, că este hotărâtă să nu mai rabde soarta de care a avut parte până astăzi, că are conștiință de puterea ei. În mânia lui, țărănul a comis orori și a împins țara până în marginea prăpastiei. Dar dacă oricare român trebuie să deplângă din adâncul sufletului tristețile urmări ale acestei deșteptări, el trebuie să recunoască că sunt trecătoare și deșteptarea rămâne [...] Un lucru este neîndoielnic: ce a fost nu poate să mai fie, căci astfel se duce statul de răpă.”

Un eveniment așadar anunțat de numeroase luări de poziție publice, de studii și cercetări minuțioase referitoare la situația intolerabilă în care se zbătea țărănimea, de

impactul negativ uriaș pe care întârzierea reformei agrare și politice îl avea pentru viitorul statului și al națiunii române.

O lovitură de stat pentru o reformă agrară

În 1907, România, țară nedezmăntit europeană, avea o populație de 6.392.273 de suflete (statistica este din 1905) la o suprafață de 109.000 km². În ultima sută de ani trecuse prin mari evenimente transformatoare – mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu la 1821, Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor la 1859, Independența de stat la 1877 –, consumase deja victorios un război (cu un imperiu, cel otoman, în alianță cu alt imperiu, cel rusesc), sărbătorise 40 ani de domnie ai regelui Carol I, întemeietorul dinastiei regale române moderne, cu un fast impresionant.

Tot în 1907, România era o țară în care, dintre locuitori erau țărani 5.235.762, adică aproape 82%. Cam același procent de populație țărănească îl aveau și Ungaria (83%), Serbia (80%), Polonia rusească (78%), Rusia asiatică (87%). Acest procent în ansamblul potențialului demografic național înseamnă că, departe de a substanția doar calificativul îndelungat atribuit țării de „eminamente agrară”, reflecta chiar substanța etno-socială a națiunii.

Caricatură de epocă

Alcătuirile sociale și politice naționale nu cores-pundeau însă deloc acestei realități incontestabile. Stă-pânii latifundiilor, adică, pentru a-l relua pe Rosetti, „dușmanii” soluționării ches-tiunii agrare, dețineau puterea politică în stat și acționau în consecință. „Duşmanii” încercau să perpetueze sta-rea de lucruri, care le asigura atât preeminența socială și economică — stăpânirea la-tifundiilor —, cât și cea politică. Realitatea aceasta fusese desemnată drept „vechiul regim”, își avea începuturile cel puțin din epoca regu-lamentară, adică de peste 100 de ani, și rezistase asalturilor evenimentelor transformatoare pe care le înregistrase până atunci România. La 1848, revoluția victorioasă la București promisese reforma agrară necesară pentru a descătușa propășirea în sens capitalist a țării, dar înăbușirea ei rapidă împiedicase orice măsură temeinică în acest scop. Unirea de la 1859 fusese precedată de o consultare populară fără precedent, impusă de Europa „con-certului de pu-tere”, în care reprezentanții țăranilor în Divanurile ad-hoc relevaseră neajunsurile stă-rii lor și nece-sitatea schim-bării. Încă de atunci, rezol-varea „chestiei țărănești” se evi-dențiasse ca o urgență națională pentru a demara

C. Dobrogeanu-Gherea

modernizarea atât de necesară recuperării decalajului eco-nomic față de Vest.

A fost însă nevoie de o lovitură de stat, pronunțată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, sprijinit de sftenicul său loial, Mihail Kogălniceanu, pentru ca la 1864 să poată fi făcut un prim pas în această direcție. Reforma agrară făcută atunci nu a soluționat problema agrară, menținând latifundii întinse, dar cel puțin a constituit un început în direcția bună și a creat, chiar dacă parțial, un orizont de așteptare pozitiv pentru țăranime. În locul unor noi pași în această direcție, evoluția post-1864 a însemnat o înrăutățire a situației

țăranimii. Fărămițarea pro-prietății țărănești, atât cât fusese întemeiată la 1864, adică insuficientă pentru accelerarea procesului de modernizare a societății românești, a determinat o sporire a gradului de pau-perizare a populației rurale. Pe de altă parte, utilizarea intensivă a forței de muncă a țăranilor pe marile latifundii în schimbul folosinței pentru uz propriu a unei bucăți de pământ a creat fenomenul de masivă spoliere a clasei țărănești, într-un fel original în spațiul european, numit de C. Dobrogeanu-Gherea neoioabăgie.

Clasa latifundiarilor și statul suicidal

Răbufnirea sângeroasă a maselor țărănești din ținuturile de șes ale Munteniei în 1888 a constituit un semn incon-fundabil al acutizării pro-blemei agrare în România, practic un preludiu al marii răscoale din 1907. Departe de a fi fost, cum s-a spus, o expresie a tensiunilor gene-rate de modernizarea societății

românești ori urmare a unor instigații externe, episodul din 1888 a evidențiat deopotrivă po-tentialul com-bativ al țăranimii în lupta împo-triva „vechiului regim” și inca-pacitatea elitelor politice dirigu-toare de a renunța la privilegiile anacronice. Ra-

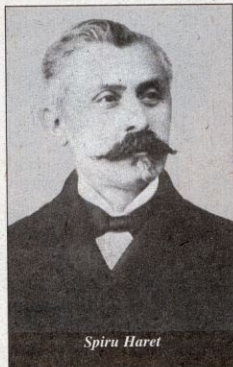
Țărani la cules de struguri

poartele ulterioare ale comandanților unităților militare însărcinate cu represiunea mișcărilor țărănești din 1888 au consemnat între cauzele acestora „administrația rea“, „lipsa de teren pentru lucru“, „grelele învoielii“ cu proprietarii și arendașii, „dorința nemăsurată de înăvuiere repede și fără greutate, dorință împărțită de proprietar sub orice formă, fie el stat, proprietar sau arendaș“, cu o sintagmă des întâlnită, „sărăcia generală“.

Cine sau ce se afla în calea unei soluționări a chestiunii agrare în România?

Imediat după răscola din 1907, la cererea profesorului C. Banu de la Seminarul „Nifon Mitropolitul“ din București, elevilor din trei clase (59 la număr) li s-a cerut să alcătuiască un eseu (vreme de trei ore), sub păvăza anonimului, privind opinia proprie asupra chestiunii țărănești și a ridicării abia stinse a țăranilor. Potrivit acestor chestionare sociologice sui-generis, în țară locuiesc două clase sociale, „a boierilor și a poporului“.

„Boierii ocupă cinci părți din țara întreagă, iar șase milioane de țărani ocupă o singură parte“; „Boierii, boierii sunt cauza“ răscolei, „ei [boierii – n.n.] cari nu s-au purtat cum trebuie cu sătenii din mâinile cărora

Spiru Haret

se scurge aurul sunător în buzunarele lor“; „Eu însă n-am văzut și nici cel puțin n-am auzit că guvernul a discutat ceva pentru îmbunătățirea situației țăranului român“; „Așteaptă boierii să li vină partidul la putere, să se sature din spinarea noastră. Noi ne-am vărsat sângele în războiul pentru apărarea țării și a neamului nostru și tot noi suntem asupriți“; țăranul „este aproape rob“, „e nevoit să verse sudori pe lanul boieresc, să-și scoată boierului grâu și porumb ca aurul“ pentru ca

boierul „să-și facă bogății enorme“; boierul „i-a răpit țăranului toate drepturile și vrea încă să le răpească“.

Pe de altă parte, un aliat al „boierilor“ este statul: „Țăranii și-au cerut drepturile pe cale pașnică, dar guvernul nici nu s-a gândit la ei, ci i-a lăsat crezând că sunt tot animale“; „Administrația satelor care se schimbă odată cu partidele este putredă“; toată administrația o „are boierul în buzunar“. Pentru țărani, statul nu-i mai reprezintă: „Știu ai mari că noi trăim rău ca niște vite, dar ei nu caută la aceasta. Li trebuie bani. Hei bine, va veni timpul ca la '77, când o să facă chemare la război și atunci noi n-avem decât să punem armele jos“. De aici până la opțiunea radicală nu mai este decât un pas, imediat făcut: „Am auzit mulți țărani zicând că ar fi mai bine să vie iar muscalul, că el li dă pământ“ și – suprem dispreț pentru stat și elita politică – „Pentru mine sau rob la străin sau liber la român tot una este“.

Așadar, pentru tineri săteni de 15-20 ani, alcătuirile „vechiului regim“ sunt limpezi și ele au determinat sângeroasa ridicare a țăranimii. Un segment social subțire numeric, al „boierilor“, stăpâni ai latifundiilor, și-a aservit statul pentru a-și apăra privilegiile și

Țăranul român a beneficiat de o prezentare idilică în pictură la Nicolae Grigorescu (aici) sau la T. Aman (pagina 20 jos)

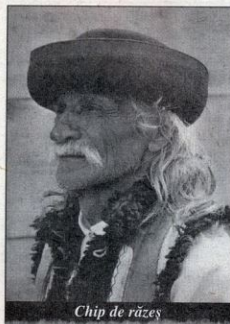
bogațiile întemeiate pe spolierea „poporului“. Cu un astfel de stat, care nu-i apăra împotriva elitei dominante și spoliatoare, țărănimea nu se mai poate identifica. Soluția situației grave se află în reforma adâncă social-economică și politică (reforma agrară și împroprietărirea tuturor țăranilor, formarea de sindicate agricole, trimiterea de deputați țărani în Parlament, formarea unui partid țărănesc, micșorarea impozitelor, eradicarea corupției, îmbunătățirea administrației) și în restructurarea statului (eventual republica, unde „legile să se voteze de tot poporul“). Altminteri, țăranul are a-și căuta „dreptatea cu ciomagul“.

Alt fel de concluzii

Fără abolirea „vechiului regim“ țara era condamnată unor noi răscoale, de mai mare amplitudine. Statul însuși se condamna instabilității cronice și dispariției în cazul întârzierii reformelor necesare. El se comporta suicidar răspunzând comenzilor „vechiului regim“.

Ce s-a întâmplat la 1907 în România? Cum a fost văzută atunci și mai apoi marea răscoală țărănească?

Interpretarea lui C. Dobrogeanu-Gherea, expusă în *Neoiobăgia*

Chip de răzes

(1910), a pus accentul pe tensiunea existentă între cadrul instituțional și politic modern, favorabil unei modernizări accelerate a țării, și raporturile sociale și politice definite de fenomenul „neoiobăgiei“, adică al impunerii obligațiilor feudale pentru țăranime. Cu alte cuvinte, răscoala a fost ciocnirea violentă între capitalism și puternicele structuri de tip feudal în economia și politica țării. Interpretarea comunistă a evenimentului a dus această viziune la extrem, insistând pe numărul majorat absurd al victimelor represiei și făcând din răscoală un prototip

al luptei de eliberare socială în țările agrare, al efortului constant de suprimare a exploataării de clasă și de întemeiere a unei societăți libere și egale, așadar comuniste.

În viziunea liberală (C. Stere), influențată de antecedentele poporaniste ale ideologului, răscoala țărănească a fost un atac contra regimului de proprietate agrară din România, caracterizat de inegalități aberante și contrar propășirii economice. Pentru pragmaticul – și evident conservatorul – Constantin Garoflid, răscoala, îndreptată împotriva latifundiilor și latifundiarilor, nu trebuia să determine o reformă care ar fi distrus marea proprietate, singura care putea să asigure o exploatare profitabilă a pământului. În sfârșit, dar nu în cele din urmă, unul dintre cei socotiți „instigatori“ ai ridicării țăranimii la 1907, Nicolae Iorga, avea să vorbească în epocă de incapacitatea elitelor politice și culturale naționale de a înțelege necesitatea împroprietăririi țăranilor și introducerii votului universal.

Spunea Iorga: „nu pe marea proprietate singură se poate răzima dezvoltarea unui neam“, ci „pe bunăstarea și fericirea stratului celui mai numeros și mai muncitor din populația țării“.

Ce se mai poate spune?

Pentru că este evident că „jacqueria” românească de la 1907 (haotică, sângeroasă, stihinică) a fost o tentativă disperată a țărânimii române de a supraviețui în fața agresiunii „vechiului regim”. Post-1848, România a eșuat, din punct de vedere economic și politic, într-o „țară a latifundiilor” și latifundiarilor („boierilor”), pentru care păstrarea privilegiilor de tip feudal era rațiunea de existență a statului. Acest „vechi regim”, perpetuat pe fundalul unui proces de modernizare economică și instituțional-politică la eșalon european, căruia trebuia să i se înscrie și România, era extrem de nociv. El stopa introducerea capitalismului în România și astfel ridica obstacole, întârzia și marea inadmisibil costurile modernizării. Supunea țără-

nimea, practic masa majoritară a națiunii, unui proces de spoliere economică, degradare biologică și alienare națională, cu urmări nefaste pe termen lung pentru stabilitatea țării și vitalitatea națiunii.

Practic, ridicarea de la 1907 a țărânimii române echivalează cu un impuls puternic dat modernizării țării, prin tentativa de lichidare a „vechiului regim” și a „boierimii” care îl legitima și îi era beneficiară. Din această perspectivă, represiunea sângeroasă a răscdalei se putea vâdi un act suicidal al statului „latifundiului”, dacă el nu promova neapărat reformele necesare care să deschidă zăgazurile modernizării. Inerția „vechiului regim” a făcut statul și elita politică (majoritar îndatorată „latifundiului” și beneficiară a acestuia) să mai aștepte câțiva

ani până la adoptarea reformelor, ceea ce s-a răzbunat în încercările pe care au avut a le înfrunta imediat. Înfrângerea militară din 1916 și, mai înainte, campania din Bulgaria în 1913 își găsesc și în această nepermisă întârziere o explicație. Abia câteva luni mai târziu, în vara anului 1917, regele promitea pe front, înaintea marilor lupte de apărare cu invadatorul, o amplă reformă agrară. Ea va prinde corp abia în 1921.

La trei pătrare de secol de la Revoluția de la 1848 una dintre principalele revendicări ale acestora era, în sfârșit, concretizată. România putea să intre, mult prea târziu datorită „vechiului regim”, în capitalism. Întârziere istorică inadmisibilă, datorată miopiei politice generate de interesele egoiste ale unei elite politice retrospectiv condamnabile. ■

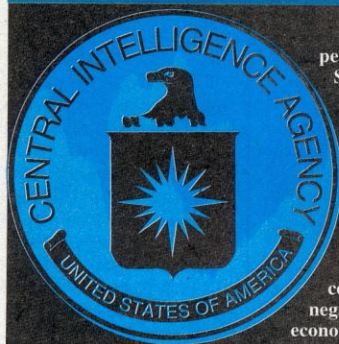
RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iasi	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

1963. CIA DĂ AVIZ FAVORABIL

Documente desecretizate din arhive americane ne permit să înțelegem mai bine mecanismele politicii S.U.A. din perioada Războiului Rece față de țările blocului comunist și față de România, în special.

Este vorba despre două documente elaborate de Central Intelligence Agency (CIA, Agenția Centrală de Informații) și un altul emis de National Security Council (NSC, Consiliul Securității Naționale). Toate trei provin din intervalul iulie-august 1963. Sunt trei analize care evaluează problemele care stăteau în calea dezvoltării unor relații mai strânse (economice, dar și politice) între cele două țări. Sunt inventariate mai ales consecințele negative pentru România ale unor posibile sancțiuni economice sau, și mai grav, ale unei eventuale blocade economice, pe care U.R.S.S. sau întreg blocul comunist controlat de Moscova le-ar fi putut impune, dacă conducerea de la București hotărâ să reorienteze relațiile sale economice către Occident.

Sunt evaluări foarte precise – atât cât permiteau datele la care aveau acces în acel moment americanii –, care dovedesc cu câtă atenție estimau responsabilii americani toate consecințele pe care le putea implica o cât de mică reorientare a României în cadrul Comunității de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.). Probabil că americanii erau mult mai prudenți înainte de a da cel mai mic semn de încurajare, după experiența cu consecințe atât de grave din Ungaria anului 1956. În plus, existau și unele temeri în privința sincerității demersurilor părții române. Avansurile făcute de autoritățile române după criza rachetelor din Cuba, din 1962 (Magazin istoric, nr. 9/2003) erau destul de clare: refuzul de a găzdui rachete cu încărcătură nucleară sovietice, în schimbul garantării de către partea americană a faptului că în cazul unui conflict

DUMITRU PREDĂ

La 12 august 1963, NSC îi adresa președintelui S.U.A. un document în care erau analizate *Relațiile cu Ungaria, România și Bulgaria*. Copia la care am avut acces era una *sanitized* (cum precizează ștampila pusă pe prima pagină), adică o serie de date au fost șterse, chiar dacă documentul a fost declassificat. Potrivit autorilor, în ultimele luni toate cele trei țări își manifestaseră dorința de a îmbunătăți relațiile cu Statele Unite ale Americii. Existau o serie de probleme însă, care trebuia lămurite și lichidate mai înainte de a trece la fapte concrete. În primul rând, în optica autorilor respectivi, se aflau compensațiile pe care aceste țări trebuia să le plătească pentru proprietățile cetățenilor americani pe care regimurile comuniste le confiscaseră. Existau apoi și probleme consulare și legate de

nerespectarea drepturilor omului. Dar erau și o serie de aspecte particulare, ce țineau de fiecare țară în parte.

Potrivit autorilor raportului, problema bulgară era, într-un fel, cea mai simplă. Bulgarii aveau cele mai puține aspecte în litigiu, dar regimul comunist din această țară era considerat cel mai loial Moscovei, în comparație cu cel din Ungaria și cel din România. În luna iulie a anului 1963, se ajunsese la un acord în privința celor mai importante cereri ale americanilor legate de proprietățile confiscate. Problema principală era, până la urmă, una economică. Fără clauza națiunii celei mai favorizate – și Washingtonul nici nu punea problema, în acel moment, să-i fie acordată –, „Bulgaria nu avea, practic, ce să vândă sau ce să cumpere din S.U.A.”

PENTRU ROMÂNIA

Președintelui J.F. Kennedy (aici cu soția) îi erau adresate rapoartele CIA și NSC, care indicau România drept principal favorită pentru normalizarea relațiilor

nuclear, teritoriul României nu era lovit. De asemenea, în contextul tentativei sovietice de a impune o specializare zonală a economiei în cadrul C.A.E.R. (conform planului Valev, România trebuia să devină o țară exclusiv agrară), Bucureștii căutau cu disperare sprijin în Occident pentru dezvoltarea industriei. În sfârșit, peste un an, în 1964, Declarația din aprilie, considerată în epocă un fel de „act de independență” al comuniștilor români față de Moscova, avea să limpezească convingător decizia luată la București de a da un nou curs politicii sale externe.

În anii care au urmat, România și Polonia au fost țările care au

Gheorghe Gheorghiu-Dej a început politica de reapropiere, în anumite limite, față de Occident

beneficiat din plin de sprijin american pentru a obține o cât mai mare autonomie față de U.R.S.S. S-a mers până acolo, încât s-a pus surdina și criticilor față de regimul lui Ceaușescu, cerându-se o anume reținere și emigrației române (Magazin Istoric, nr. 9/2002). Așa cum vom vedea în continuare, includerea României în acest program destinat a crea breșe în câmpul socialist a avut la bază serioase analize, în cadrul cărora aspectele economice au jucat un rol major.

Ungaria era considerată cazul cel mai dificil. La problemele comune tuturor regimurilor comuniste se adăuga în cazul acestei țări amintirea represiei brutale din 1956. Exista și cazul cardinalului Jozsef Mindszenty (arestat de comuniști în decembrie 1948, fusese eliberat în timpul revoluției din 1956; după intervenția trupelor sovietice și înăbușirea revoluției, s-a refugiat la Ambasada S.U.A., unde a rămas vreme de 16 ani; a putut părăsi Ungaria în 1971). Atâtea vreme cât rămănea nerezolvat, nu era posibilă o ameliorare a relațiilor politice dintre cele două state. Cum autoritățile de la Budapesta îi eliberaseră pe areștații politici din 1956, americanii permisese delegației ungare să ia parte la ultima Adunare Generală a Națiunilor Unite „pentru prima oară după revolta din 1956”, preciza documentul.

România era considerată cea mai interesantă dintre cele trei țări. Bucureștii

duceau cu succes, în cadrul blocului comunist, o bătălie pentru sporirea independenței economice și în acest context de ridicare a nivelului de reprezentare diplomatică în statele occidentale, inclusiv S.U.A., de la legăție la ambasadă. În discuțiile purtate cu oficialități americane, Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat, ceruse direct sprijinul lor economic. Ideea fusese reluată și în convorbirea purtată de ambasadorul Averell Harriman cu George Macovescu, adjunctul ministrului Afacerilor Externe. Existau și cu România o serie de probleme nerezolvate, dar în ultimele luni români făcuseră câțiva pași importanți. Astfel, Legăției americane din București i se dăduse permisiunea de a difuza un buletin lunar unor persoane și instituții selecționate. De asemenea, fusese oprit bruiatul posturilor de radio *Vocea Americii* și *Europa Liberă*, iar restricțiile în ceea ce privea călătoriile oficiale fuseseră și

ele ridicate, renunțându-se la cere-rea de a fi notificate în prealabil.

Se aprecia că „românii puteau, probabil, să își satisfacă cea mai mare parte a nevoilor de echipamente industriale în afara S.U.A., mărindu-și cota de cumpărături din Europa Occidentală (unde au un comerț important cu Franța și Marea Britanie). Din rațiuni politice par să considere esențial să afle care este poziția noastră, a Statelor Unite“. Să precizăm că aici urmează un paragraf șters în copia documentului desecretizat.

Concluzia documentului era aceea că îmbunătățirea relațiilor cu România putea merge mai repede decât cu Ungaria.

Documentul de mai sus se baza, în mod cert, pe cel puțin alte două documente, redactate cu o lună înainte de CIA. Primul, elaborat la 19 iulie 1963, era un raport special al Biroului de informații curente și se intitula *Rumanian susceptibility to Soviet Bloc pressures* (în traducere: Capacitatea României de a face față presiunilor Blocului sovietic). La rândul său, acest document rezuma în unele pagini o amplă analiză elaborată, tot în iulie 1963, de Biroul de cercetări și rapoarte al CIA, intitulată *Vulnerabilitatea României la presiunile economice ale sovieticilor*.

Cel dintâi document preciza, din prima frază, că relațiile României cu țările est-europene au un viitor nesigur. Ele aveau să depindă în bună măsură de modul în care U.R.S.S. înțelegea să răspundă la opoziția manifestată de București față de proiectele C.A.E.R. Analistul știa că două încercări făcute de sovietici – una fiind chiar o vizită secretă a lui Hrușciov la Bucu-

rești – au eșuat, autoritățile comuniste române refuzând să accepte cererile sovieticilor.

Sovieticii aveau mai multe opțiuni la îndemână, inclusiv cea militară. Dar orice presiune asupra Bucureștiului le putea afecta relațiile cu celelalte state comuniste.

Bucureștiul căutase până atunci să nu facă publice diferențele cu Moscova și avusese grijă să sublinieze atașamentul față de ideologia comunistă și față de politica blocului sovietic. Documentul cita

un diplomat român, care ar fi afirmat că regimul „jucase» cu China și Albania comuniste, pentru a-și întări capacitatea de negociere față de membrii C.A.E.R.“.

Documentul considera că „nu este de crezut că [sovieticii – D.P.] vor folosi forța militară și niciuna dintre celelalte forme de presiune, fie singură, fie în combinație, nu poate oferi certitudinea că ar putea aduce ceea ce U.R.S.S. ar privi drept o schimbare salutară în atitudinea românilor“.

Care erau celelalte metode de presiune, în afară de intervenția militară? Presiunea psihologică, care se putea manifesta prin impunerea unor restricții în privința unor contacte diplomatice sau a unor relații pe linie de partid. Puteau urma atacuri în presa unora dintre sateliții Moscovei sau chiar atacuri

politice directe. Deja, la 1 iulie presa din R.D.G. omise să amintească, în lista partidelor care îl felicitaseră pe Walter Ulbricht, liderul Germaniei de Est, partidul comunist român. Mesajul apăruse a doua zi, între cel al comuniștilor chinezi și cel al celor din Vietnamul de Nord, la rubrica

Bucureștiul „juca» cu China și Albania, pentru a-și mări capacitatea de negociere cu Moscova; în imagine, liderul albanez Enver Hodja și cel chinez Zhou Enlai

„Felicități din lume“. Dar, considerau autorii documentului, asemenea presiuni nu-și dovediseră eficiența practică în cazul Albaniei sau al Chinei.

Moscova dispunea și de „posibilități clandestine“. În orice încercare de a răsturna printr-o lovitură conducerea de la București, Moscova se confrunta cu ierarhia comunistă despre care se credea că îi era loială lui Dej. Acesta era considerat un politician abil, care manevrase cu succes încă din anii '40, făcând față amenințărilor Moscovei. În plus, prin politica sa de opunere față de Moscova, își atrăsese întregul sprijin al poporului.

Prezența în România a numeroși consilieri sovietici le oferea, totuși, sovieticilor numeroase posibilități de a-i crea lui Gheorghiu-Dej dificultăți. Potrivit estimărilor americanilor, influența sovietică în Ministerul de Interne și în cadrul armatei era foarte mare. Se adăuga și faptul că românii nu s-ar fi angajat într-o răscăleală, așa cum făcuseră ungurii în 1956, „pentru că obișnuința supunerii fusese inoculată de secole prin supunerea continuă la multe forme de dominație străină“.

Se considera că sovieticilor nu le-ar fi fost, probabil, greu să găsească un luda. Candidatul cel mai probabil, potrivit autorilor raportului, era Gheorghe Apostol, despre care ei aveau informații că dorea să-i ia locul și pândea momentul potrivit. Dar indiferent cine ar fi fost alesul, consecința cea mai probabilă ar fi fost o ruptură în partid, care l-ar fi făcut și mai puțin supus față de Moscova.

La acest capitol, se impun câteva precizări. În 1963, procesul de retragere a consilierilor sovietici era în plină desfășurare. În mod cert, ei nu mai aveau, oficial, aceeași putere ca în anii '50. Dar probabil că raportul lua în calcul și „puii“ pe care i-au lăsat în urmă. În ceea ce îl privește pe Gheorghe Apostol (documentul reproducea și fotografiile lui Dej și Apostol, dar le inversa explicațiile), știm că Dej îl desemnase succesorul lui. I se atribuie

lui Ion Gheorghe Maurer nerespectarea dorinței lui Dej și propunerea lui Ceaușescu drept conducător al P.C.R.

Era examinată și posibilitatea intervenției armate în România, inventariindu-se trupele de care dispuneau sovieticii în jurul nostru (erau 23 divizii care puteau acționa, plus flota Mării Negre și o importantă componentă aeriană). Se lua în calcul și caracterul imprevizibil al lui Hrușciov și faptul că armata română nu putea opune rezistență sovieticilor. Dar opțiunea militară nu părea una viabilă.

Am lăsat la urmă capitolul consacrat presiunilor economice pe care le puteau exercita sovieticii, deși el apărea în document pe poziția a doua, pentru că, așa cum am precizat, în acest caz dispunem și de analiza de detaliu pe care s-a bazat sinteza din care am citat până acum. Aici, capitolul despre sancțiunile economice

începea cu fraza: „U.R.S.S. nu se află în situația de a exercita o presiune economică efectivă asupra României pentru a-și atinge scopurile politice, adică să o forțeze să abandoneze opoziția față de anumite politici din cadrul C.A.E.R.“. Pe ce se baza analiza americană?

Evaluarea realizată de C.I.A.

Vizita unei delegații române în S.U.A., septembrie 1960.
De la stânga la dreapta: George Macovescu, Athanasie Jaja,
asistentul secretarului de Stat, Foy D. Kohler, Ilie Murgulescu,
ministru Educației, Grigore Moisil

privind capacitatea economiei românești de a rezista presiunilor, sancțiunilor și, eventual, unei blocade economice impuse fie de U.R.S.S., fie de întregul bloc sovietic însumează 30 pagini. Ea cuprinde, pe lângă analiza propriuzisă, și o listă cu 12 obiective majore de investiții, aflate în derulare, cât și tabele statistice privind exporturile și importurile României către și din U.R.S.S., respectiv din „lumea liberă”. Este evidentă profunzimea analizei economice, în baza căreia s-a luat apoi decizia politică de a da cale liberă îmbunătățirii relațiilor româno-americane în anii '60 și '70.

Autorii arată că sovieticii au ales prost momentul să exercite amenințări economice în cadrul C.A.E.R. la adresa României, pentru că țara a realizat rate neașteptat de rapide de creștere economică. Succesele au fost obținute fără vreun sprijin semnificativ din partea blocului sovietic, „ci s-au datorat în bună măsură unei rapide expansiuni a comerțului cu Occidentul”. Conducerea de la București se angajase într-un ambițios plan de industrializare a țării, pentru care avea nevoie de mașini-unelte și de tehnologie pe care nu le putea obține din blocul sovietic.

Potrivit analizelor de la CIA, România avea în acel moment cea mai înaltă rată a creșterii industriale din cadrul C.A.E.R., înregistrase ani la rând producții record la cereale și dispunea încă de mari resurse în ceea ce

privea mâna de lucru. Schimburile comerciale cu U.R.S.S. reprezentau 40% din totalul comerțului românesc. În cazul unor sancțiuni economice sovietice, România urma să înregistreze pierderi pe termen scurt, dar după cel mult un an de zile putea să își reorienteze exporturile către piețele occidentale. De asemenea, putea primi de acolo cea mai mare parte a materiilor prime și a mașinilor-unelte de care avea nevoie pentru a-și continua ambițioasele planuri de industrializare. Cota deținută de sovietici în importurile făcute de România scăzuse de la 53%, în 1958, la 37%, în 1961.

Un avantaj important pentru România îl constituia faptul că nu solicitase credite importante din partea U.R.S.S. sau a C.A.E.R. Țara noastră menținuse constant un surplus al exporturilor față de importuri în relațiile comerciale cu ceilalți membri C.A.E.R., ceea ce făcea să nu aibă datorii față de aceștia. În schimb, în relația cu Occidentul, România se îndatorase, mai ales prin credite pe termen mediu.

Documentul analiza posibilitățile ca România să își poată reorienta rapid comerțul către Occident, în cazul unor sancțiuni sovietice. Condiția de bază era considerată „dezvoltarea exporturilor către zonele occidentale cu valută forte”. O treime dintre exporturile destinate U.R.S.S. puteau fi direcționate imediat către piețele occidentale.

Iugoslavia, 1963. Hrușciov în uniformă de miner de onoare. În stânga: Iosip Broz Tito

O altă parte, mai mică, putea fi îndreptată către lumea a treia. În cazul în care blocul sovietic în întregime impunea sancțiuni economice României, situația devenea mai dificilă. Efectele nefavorabile puteau fi resimțite vreme de câțiva ani, dar nu cu efect decisiv, care să oblige România să renunțe la poziția sa.

Sprijinul pe care Occidentul ar fi trebuit să îl acorde României nu depășea ca volum pe cel pe care îl acordase deja Iugoslaviei. În cazul Statelor Unite, exista o problemă. România ar fi avut nevoie în primul rând de credite și de ajutoare pentru dezvoltare industrială, nu de produse agricole (precum Iugoslavia sau Polonia). Senatul american acorda mai ușor însă ajutoare în produse agricole.

Deși sancțiunile economice sovietice nu-și produsese efectele nici în cazul Iugoslaviei, nici în acela al Albaniei, autorii raportului subliniau faptul că prima țară reușise să depășească nivelul produsului național din

1948 (când se desprinsese din blocul sovietic) abia în anul 1955.

Concluzia documentului CIA din 19 iulie 1963 era că România avea să exploateze în continuare nevoia Moscovei de a obține sprijin în disputa cu chinezii pentru a impune o acceptare a poziției sale în cadrul C.A.E.R.

Astăzi știm ce a urmat. Un curs ascendent al relațiilor româno-americane, generat, pe de o parte, de politica inițiată de americani și acceptată de occidentali de a uza sistemul socialist pe termen lung, în plan economic, și de a încuraja disidențele din blocul sovietic. Pe de altă parte, de dorința lui Nicolae Ceaușescu de a juca un rol în politica mondială și de a-i „ciupi de nas” pe ruși (*Magazin istoric*, nr. 1-12/1993). În fapt, liderii comuniști de la București și Varșovia (căci Polonia a jucat un rol similar celui al României) nu și-au dorit niciodată să renunțe la sistemul comunist.

Până în 1989, Ceaușescu avea să transforme România dintr-o favorită a Occidentului, într-o țară izolată pe plan internațional. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– Când a apărut primul număr al ziarului The Times?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2007 este:

Limba greacă

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Vasile Mărcușu, din Turnu-Măgurele**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1 sect. 1, București.**

Exclusivitate

În luna noiembrie a anului trecut, Institutul Cultural Român, în colaborare cu Institutul Polonez și cu Centrul Cultural Ungar, au organizat o sesiune consacrată Revoluției ungare din 1956. Între comunicările prezentate atunci s-a numărat și textul care urmează.

Janos Kadar (în centru) a înțeles că, asigurând hrana populației și un minim de drepturi, poate obține în schimb ceea ce s-a numit „socialismul de gulas”, așa cum era acesta caricaturizat în epocă (dreapta)

DE LA REPRESIUNE LA DICTATURA „BLÂNDĂ” CALEA MAGHIARĂ ÎN ANII '60 ȘI '70

TAMÁS STARK

În istoria modernă a Ungariei au avut loc mai multe revoluții și revolte, și, poate că este un specific maghiar că toate au eșuat. Dar nicio mișcare populară n-a fost urmată de retorsiunea și teroarea declanșate după Revoluția din 1956. În timpul revoltei, 2.600 de oameni și-au pierdut viața. Demonstrațiile de masă, izbucnite după înfrângerea revoluției, au fost reprimare cu rafale de foc. Pentru înăbușirea diferitelor forme ale rezistenței populare, partidul a apelat la toate mijloacele intimidării. Peste 300 de oameni au fost executați. Caracterul de intimidare și de teroare al condamnărilor este pus în evidență de faptul că procesele și execuțiile au avut loc, în cele mai multe cazuri, după doi-trei ani de la revoluție. Imre Nagy, împreună cu ceilalți conducători ai revoluției au fost condamnați la moarte la 15 iunie 1958. Perioada teroarei sălbatice a durat până în 1963, când guvernul a anunțat amnistie generală, în primul rând sub presiunea Occidentului.

Dar amnistia nu se referea la toată lumea, întrucât erau destui care au fost eliberați mult mai târziu. Prizonierii care și-au recăștigat libertatea au rămas ani de-a rândul stigmatizați, urmăriți de poliția secretă, nu au primit servicii în conformitate cu pregătirea lor și nici nu li s-a permis să călătorească în străinătate.

Deși mulți cetățeni au luat parte la demonstrațiile obligatorii de 1 Mai și a crescut considerabil, din 1957, numărul membrilor Partidului Socialist-Muncitoresc Ungar (P.S.M.U.), reorganizat la sfârșitul anului 1956, János Kádár și ceilalți conducători ai țării erau înconjurați de antipatie generală. Această opinie s-a schimbat lent, în a doua jumătate a anilor '60.

*Regimul Kádár
a dat deoparte
ideologia și a încercat,
pragmatic,
să îmbine economia
centralizată
cu cea de piață*

Periada de la mijlocul anilor '60 și până la sfârșitul anilor '70 a fost una de avânt, deopotrivă din punct de vedere cultural și economic. După o stagnare și un regres de decenii, nivelul de trai s-a înscris, în sfârșit, pe o traiectorie ascendentă. Venitul real pe cap de locuitor s-a dublat, între 1960 și 1970.

Creșterea nivelului de trai a atras după sine îmbunătățirea calității vieții. Timpul de lucru s-a redus treptat, începând cu a doua jumătate a anilor '60. Până la sfârșitul anilor '70, s-a generalizat sâmbăta liberă.

Ungurii erau mândri că din 1960 puteau călători relativ liber. În 1960 doar 300.000, în 1970 deja 1 milion, iar în 1980, 5,2 milioane au ieșit din țară.

Societatea maghiară a pășit într-adevăr, în a doua jumătate a anilor '60, în civilizația industrială modernă. Produsele civilizației industriale, care înlesnesc viața de zi cu zi, au devenit de atunci produse de masă. Calitatea vieții s-a îmbunătățit odată cu răspândirea aparatelor electro-casnice. Pe lângă frigidere, aspiratoare și alte asemenea aparate, a cucerit teren, la începutul anilor '60, într-un ritm extrem de rapid, o nouă distracție, privitul la televizor. Numărul abonaților TV a crescut vertiginos între 1960 și 1970, iar după aceea, cu moderație, atingând, în 1985, 3 milioane. În 1958 reveneau două aparate la 1.000 de locuitori, 10 în 1960, 171 în 1970, iar în 1980, deja 285.

Cu acest nivel de dotare, Ungaria a ajuns pe o poziție

europenă de vârf. Extinderea motorizării se pune cel mai bine în evidență, prin sporirea rapidă a parcului de mașini personale. Numărul lor a crescut de cinci ori, între 1970 și 1980, atingând, în 1980, 1 milion. În ceea ce privește numărul de mașini la 1.000 de locuitori (135), Ungaria s-a apropiat de țările occidentale mai sărace (Portugalia, Spania, Grecia – 127 automobile la mia de locuitori).

Una dintre caracteristicile socialismului a fost o economie deficitară. Dar numărul articolelor lipsă era mai mic în Ungaria în raport cu celelalte țări socialiste. Mai mult chiar, în privința alimentelor, exista un sortiment relativ bogat.

În anii '60, cămașa de forță, numită realism socialist, începea să cedeze lent. P.S.M.U. își făcuse deja profesune de credință dintr-o politică culturală mai tolerantă față de cea anterioară. Începând cu anii '60, puteau să-și publice lucrările și scriitorii interziși în anii '50. Cel mai vizibil semn al schimbării a fost faptul că autoritățile închideau ochii față de extinderea muzicii beat și rock și a avangardei. S-a dezvoltat vizibil arta cinematografică maghiară. În anii '60, au rulat filmele cele mai percutante ale regizorilor Miklós

Jancsó, István Kovács, Ferenc Kósa, Zoltán Huszárik, Sándor Sára.

Din anii '60 și până la începutul anilor '80, populația maghiară a trăit în condiții mult mai bune. Dacă cineva renunța la criticarea deschisă a directivelor partidului, putea să-și organizeze viața personală după voia sa. Sâmbetele comuniste, șantierele de muncă patriotică, democrația maselor dirijată de sus și, în general, obligativitatea de mai înainte a identificării în public cu regimul rămăseseră o amintire. Nimeni nu era condamnat pentru că asculta în propria locuință un post de radio „dușmănos”. Bisericele puteau fi frecventate fără retorsiuni deosebite. După represaliile care au urmat revoluției din 1956, a scăzut la minimum numărul celor condamnați pentru agitație împotriva regimului. Dictatura dură s-a moderat într-una blândă.

Ce s-a aflat în spatele acestui model specific maghiar?

Caracteristica modelului maghiar era absența ideologiei. Politica economică, precum și cea culturală erau conduse de pragmatism. Politica maghiară era călăuzită de acea judecată, respectiv revelație că marxism-leninismul nu mai era o concepție de vala-

În 1956, câțiva pușcași marini americani s-au fotografiat pe străzile Budapestei, alături de revoluționari

***Cei care renunțau
la criticarea
în mod deschis
a partidului, puteau
să își organizeze viața
cum doreau,
în anumite limite***

bilitate universală. Mai ales în Ungaria, unde oamenii de mult nu mai credeau în ideologii „fericitoare ale popoarelor”.

De la mijlocul anilor '60, cea mai mare parte a conducerii maghiare privea socialismul doar ca o alternativă a modernizării, care făcea posibilă alinierea țării la lumea occidentală.

Din această viziune pragmatică s-a născut modelul economic maghiar, introdus în 1968, care a rupt cu regimul anterior de planificare centralizată. Într-adevăr, necesitatea economică a impus conducerii de partid această schimbare, deoarece până la mijlocul anilor '60, toate rezervele dezvoltării extensive fuseseră epuizate, pe deplin. După 1968, economia maghiară s-a transformat într-o economie bazată pe proprietate socială, care îngemăna elementele planificării centralizate cu cele

Chipuri destinse, la Budapesta, în 1963

ale automatismului pieții. Deși nu a atins eficiența economiilor de piață reale, ea a depășit performanța metodei planificării centrale, considerată în continuare ca normă în celelalte țări socialiste. Acest model a constituit baza economică a „comunismului de gulaș” maghiar.

In condițiile dictaturii, politica, în general, își caută forme de manifestare în domeniul vieții culturale. De aceea, puterea dictatorială acorda întotdeauna o atenție privilegiată, particulară, activității culturale, muncii de

creație, sferei de manifestare culturală. În epoca lui Kádár, politica culturală a partidului a fost nevoită să etaleze semnele libertății sub forma unor concesiuni acceptabile pentru majoritatea intelectualității. De la sfârșitul anilor '70, regimul și-a dorit să acumuleze puncte bune printr-o politică culturală relativ îngăduitoare și în ochii creditorilor occidentali, participanți la finanțarea economiei. Deci, a fost nevoit să se adapteze la acel sistem de valori al lumii, de unde aștepta resurse, bani și credite pentru supraviețuire și pentru prelungirea propriei vieți. Dar această politică culturală, relativ îngăduitoare, era manevrată, adică se baza pe relații și negocieri personale. Principiile acordării de favori făceau parte din faimoasele categorii ale protecției, resemnării și interdicției.

Regimul Kádár s-a născut dintr-un păcat îngrozitor.

Miklós Jancsó, pe platoul de filmare

***Ungurii puteau merge
la biserică,
puteau asculta acasă
„Europa liberă”,
aveau un nivel de viață
peste cel al altor
locuitori din
„lagărul socialist”***

Legitimitatea i-a fost asigurată de creșterea continuă a nivelului de trai. Dar când randamentul a stagnat și nivelul de trai nu s-a mai putut finanța nici din surse externe și s-a schimbat și contextul internațional, regimul a pierit.

Calea maghiară a regimului Kádár s-a dovedit a fi o fundătură. Socialismul regimului Kádár a creat o lume contradicție, artificială, construită pe aparențe. Oricine putea constata limitele reale ale regimului în toate domeniile vieții.

În privința aprovizionării cu aparate tv și cu autovehicule, țara stătea bine. Dar aparatele tv erau alb-negru, aparatele color erau rare și la sfârșitul anilor '80. Mare parte a mașinilor personale proveneau din țările „prieten“, erau de slabă calitate, iar aprovizionarea cu piese de schimb se desfășura cu dificultate. Deși se călătorea în străinătate, ungurii puteau obține pașapoarte turistice pentru Europa Occidentală numai din trei în trei ani, iar bani nu puteau lua cu ei aproape deloc.

La biserici se putea merge fără dificultăți, dar comunitățile religioase și grupările tinerilor erau mereu șicanate de poliție. Cenzura nu exista oficial, dar exista o autocenzură, ceea ce însemna că scriitorii știau exact până unde anume puteau merge în abordarea fiecărei teme. Nu puteau apare lucrările care se ocupau de problemele destinului național, ca de exemplu cele care analizau situația ungarilor de peste graniță sau cele care criticau deschis concepția marxist-leninistă.

A crescut nivelul de trai, dar acesta a rămas considerabil în urma celui din Europa Occidentală, ba chiar diferența a crescut mereu. Aceiași lucru este valabil și în ceea ce privește dezvoltarea economică în ansamblul ei. S-a redus timpul de lucru, dar o parte în-

semnată a oamenilor munceau și în timpul liber ca să-și îmbunătățească întrucâtva nivelul de trai sau să-și mențină.

În timp ce părea că în economie începuse o schimbare pozitivă, desigur în raport cu celelalte țări socialiste, azi rezultă limpede cât de mare preț a necesitat aceasta și ce important cost social a implicat. De fapt, în această perioadă s-a răspândit autoexploatarea. Oamenii munceau din ce în ce mai mult, se angajau în ocupații secundare, construiau case particulare în asociere, pentru că altfel nici nu era posibil. S-a răspândit naveta, susținătorii de familie se rupeau de familiile lor. În sistemul Kádár au început să se destrame relațiile de familie și comunitățile existente în perioada anterioară, s-a amplificat frustrarea, din cauza căreia alcoolismul a devenit boală națională. Toate acestea la un loc au dus la scăderea considerabilă, mai apoi și mai proeminentă, a duratei vieții – îndeosebi în rândul populației masculine de peste 35 de ani, mai exact între 35 și 55 de ani. A crescut și rata mortalității, îndeosebi la categoriile de vârstă mai tinere.

În Ungaria a fost o dictatură mai blândă, dar regimul și-a arătat câteodată și fața violentă. Regimul comunist din Ungaria s-a temut întotdeauna,

**Dictatura „blândă“,
rod al unor
permanente negocieri
individuale,
a avut un preț
social și uman**

în mod instinctiv, de mase. Teama generală de stradă s-a transformat în groază sub influența revoluției din 1956. De la începutul anilor '70, fiecare 15 martie – ziua comemorativă a revoluției din 1848, zi a libertății maghiare – a dat naștere unei atitudini isterice din partea puterii. Participanții la întruniri neoficiale și la demonstrații spontane au fost maltratați de poliști, chiar și în 1988.

Nu uităm nici că ofițerii securității interne ai dictaturii „blânde“ și zecile de mii de delatori, recrutați de aceștia în diverse moduri, „vegheau“. În umbra dictaturii blânde sute de mii de vieți s-au distrus și generații întregi s-au prăpădit.

A fost simbolic faptul că János Kádár a murit la 6 iulie 1989, în aceeași zi în care a fost reabilitat oficial Imre Nagy. ■

**Versiune în limba română
de Ștefania MIHĂILEANU**

O imagine întâlnită și la București, în decembrie 1989

ROMÂNIA ÎN ANII RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ (1877-1878)

IONEL ZĂNESCU

Izbucnirea crizei orientale declanșată de răzcoalele antiotomane din Balcani, în 1876, a silit guvernul român să-și intensifice activitatea diplomatică și să intre în contact direct cu personalitățile politice de care depindea în parte viitorul României. În țară și mai ales în Capitală persista ideea că prin intervenția în chestiunea orientală, România va impune imperiilor vecine respectarea neutralității sale. Dar neutralitatea n-a fost asigurată de nici o putere garantă, iar cele limitrofe erau și mai puțin interesate în apărarea ei.

Diplomația română a urmărit să evite desfășurarea conflictului militar pe teritoriul României și, în același timp, să asigure independența și integritatea teritorială a statului român. În acest sens s-au purtat tratative cu Rusia, pentru stabilirea cadrului juridic al trecerii trupelor țariste prin România, într-un conflict cu Poarta, și a condițiilor unei eventuale cooperări militare româno-ruse împotriva Imperiului Otoman.

Perspectiva izbucnirii inevitabile a războiului ruso-otoman, necesitatea apărării țării contra agresiunilor otomane repetate în lungul Dunării, ca și iminența pătrunderii trupelor țariste pe teritoriul statului român pentru a se îndrepta spre Balcani au determinat guvernul român să decidă mobilizarea generală a armatei.

La 9/21 mai 1877 Corpurile Legiuitoare au proclamat independența de stat a României.

Începând cu 27 august/8 septembrie 1877, armata română a participat la luptele de la Grivița, Rahova și Plevna, iar la începutul anului 1878 victorii au fost obținute la Smârdan, Vidin, Belogradcik, Nicopole și Lom Palanca. După căderea Adrianopolului și amenințarea Strămtorilor și a Constantinopolului, Poarta Otomană a cerut negocieri de pace.

Expoziția temporară „România în anii Războiului de Independență (1877-1878)”, organizată de Muzeul Municipiului

București, în perioada aprilie-iunie 2007, cu prilejul împlinirii a 130 ani de la eveniment, și-a propus să elogieze acest moment istoric prin folosirea patrimoniului muzeistic existent.

Pot fi admirate diverse piese aparținând unor colecții bogate și variate: arme albe și de foc, artă plastică, artă decorativă, hărți și planuri, grafică, fotografii, medalistică și alte numeroase accesorii.

Multe dintre aceste valori patrimoniale au aparținut unor personalități politice și culturale: Carol I, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Nicolae Kretzulescu, principesa Elisabeta.

Din bogata colecție de arme, s-au expus cele mai reprezentative piese folosite de armata română, rusă sau otomană în campania militară sau aflate în posesia Gărzii civile române. Ele constau în revolve, carabine, puști, săbii, baionete și pistoale, cu un larg areal de fabricație.

Picturile, litografiile și piesele grafice redau personalități ale vremii, orașe-porturi de pe

Dunăre implicate în conflict, imagini ale Capitalei, activități ale Crucii Roșii în război, dar și numeroase imagini de pe câmpul de luptă din Balcani.

Organizatorii au căutat, pe cât posibil, să fie cuprinse obiecte care să sugereze evenimentul din deceniul opt al secolului al XIX-lea. ■

Spital din București în 1877.

ALBUM ISTORIC

Batthyány Lajos...

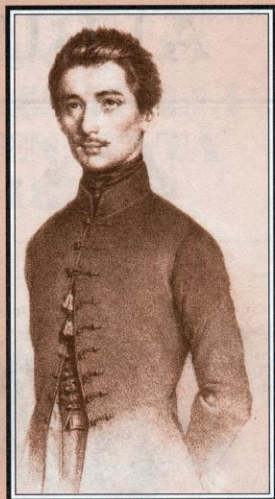
Sub deviza Patriotism-Generozitate-Legalitate-Abnegație, cu ocazia zilei naționale a Republicii Ungare, Centrul Cultural Maghiar din București a prezentat o expoziție de fotografii, cu texte însoțitoare, consacrată contelui Batthyány Lajos (1806-1849), cel dintâi ministru maghiar responsabil (prim-ministru; martie 1848). Născut la Bratislava și mort prin împușcare la Budapesta, la sfârșitul revoluției naționale, înăbușite în sânge, aristocratul, provenit dintr-o veche familie (secolul al IX-lea), a fost personificarea ideilor iluministe, liberale ale epocii

... și momentul arestării sale, la 8 ianuarie 1849, de către poliția militară austriacă

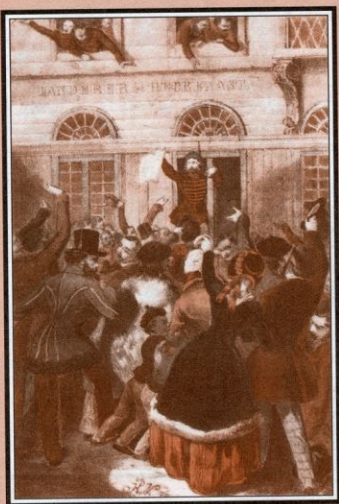
Văduva lui Batthyány Lajos și copiii acestuia au fost obligați să se refugieze în Elveția, de unde au revenit abia în 1856

Petőfi Sándor, un alt martir al revoluției ungare de la 1848

Deschiderea Adunării Naționale la Pesta, la 5 iulie 1848

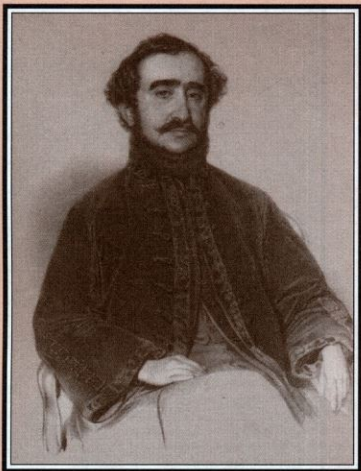
La 15 martie 1848, izbucnește și la Pesta revoluția; pe străzi se difuzează primele publicații libere

Kossuth Lajos (1802-1894), reprezentant al micii nobilimi, a fost liderul aripii radicale a revoluției ungare. A făcut parte din guvernul Batthyány Lajos ca ministru de Finanțe. A susținut ruperea totală de Habsburgi și crearea unei armate naționale.

Membrii Gărzii naționale

Contele Szechenyi Istvan a contribuit printr-o importantă donație la crearea Academiei ungare, al cărei președinte a fost ales în 1830. Reprezenta aripa moderată a revoluției. A fost ministrul Comunicațiilor în primul cabinet Batthyány

Batthyány József (1729-1799), arhiepiscop primat, un strămoș al lui Batthyány Lajos

La 30 august 1849 Batthyány Lajos a fost condamnat pentru înaltă trădare, iar la 6 octombrie sentința capitală a fost executată

În ziua de 13 mai a anului 2005, la Facultatea de construcții, în organizarea domnului conf.univ.dr.ing. Constantin Budan, s-a desfășurat un simpozion consacrat vechilor construcții de cult. În cadrul acestei manifestări științifice, academicianul Virgil Căndea a prezentat textul care urmează, rămas inedit și care ne-a fost pus la dispoziție de fiica celui dispărut, Ioana Căndea-Feodorov. Îi mulțumim și pe această cale. Fotografiiile aparțin domnului Constantin Budan.

Academician VIRGIL CÂNDEA

Relațiile româno-athonite datează de șapte secole. Încă înainte de întemeierea Bisericii Ortodoxe Române (1359), existau, prin Mitropolia de la Argeș, legături între monahii români și ucenicii Sfântului Grigore Sinaitul de la Kelifareva și Paroreea, așezările isihaste din Balcani, la granița dintre Grecia de Nord și Țaratul Bulgar.

Reorganizarea vieții monahale din Oltenia, prin ctitorirea mănăstirilor Vodița, Tismana, Bistrița, s-a făcut după rânduiala cenobitică (a vieții de obște) de la Athos.

Tot în secolul al XIV-lea Sfântul Munte și toate mănăstirile sale sunt incluse în sfera de ajutorare a întregului Orient creștin pe care și-au asumat-o domnii Țărilor Române, în condițiile vitrege ale agresiunii arabe, apoi otomane, ale decăderii Imperiului Bizantin (ocupat între 1204-1261 de cruciați, iar din 1453 de otomani), a țaratului sârb și a despotatului sârb, care vor avea succesiv aceeași soartă. Ajutoarele sistematice de la mijlocul secolului al XIV-lea (daniile lui Nicolae Alexandru Basarab și Vladislav-Vlaicu) până la 1863 (secularizarea domeniilor mănăstirilor de către Al.I. Cuza) au durat așadar cinci secole: danii în bani,

produse, veșminte, obiecte de cult, manuscrise, cărți tipărite, iar din secolul al XVI-lea veniturile integrale ale mănăstirilor închinat cu tot avutul lor (moșii, păduri, livezi, vii), reprezentând 26% din suprafața Principatelor Române, care a fost secularizată la 1863 (în Franța a fost secularizat un procent reprezentând 7,9%, în 1791).

De aici contenciosul creat de secularizare cu mănăstirile de la Sfântul Munte, tensiunea relațiilor româno-grecești în această perioadă, care au afectat și condițiile de existență ale Schitului Prodomul. Secularizarea a creat un resentiment nestins nici azi, un sentiment de frustrare față de români, cei care, timp de cinci

secole, au făcut atâta bine Muntelui Athos, după cum spunea Porfirie Uspenski, un mare bizantinist rus.

Epoca modernă a surprins Principatele Române fără un așezământ athonit cu rang de mănăstire. Potrivit diferitelor noi statute de organizare pe Muntele Athos, principalele așezăminte (mănăstirile) sunt în număr de 20; de ele depind numeroase schituri și chilii situate pe teritoriul lor. Realitatea legăturilor românești cu toate mănăstirile athonite a făcut ca ideea unor așezăminte locuite exclusiv de monahi români să apară târziu, când teritoriul Athosului era ocupat de cele 20 de mănăstiri mai vechi. Dar schituri și chilii românești au existat, după unii

autori, și înainte de secolul al XIV-lea, când relațiile se dezvoltă prin opera de ajutorare materială.

Un alt motiv este faptul că monahismul românesc dispunea de mănăstiri numeroase și bine organizate. Sfântul Munte îi atrăgea pe monahii români, dornici de faima vieții isihaste. De aceea, ei se așezau în peșteri și poieni izolate, unde trăiau în comunități de câțiva frați tot români. Așa se explică de ce românii n-au dus o politică de implantare în marile mănăstiri, ca bulgarii la Zografu, de pildă, sau rușii la Sf. Pantelimon, deși le-ar fi fost ușor să le ocupe cu monahi sau să impună stareți, pentru că aproape toate așezămintele au fost dependente economic de ajutoarele românești.

Dacă monahii athoniți apeleau la București și Iași pentru interese prioritare materiale, cei români se duceau în Athos din imbolduri exclusiv spirituale. Așa se explică de ce așezământul românesc cel mai populat, persistent până azi, cu

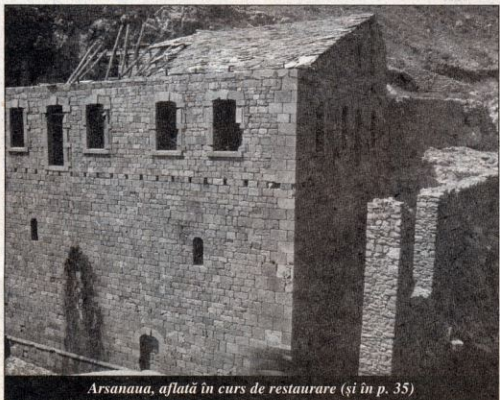
Biserica Schitului Prodromul

statut de schit dependent de Marea Lavră a Sfântului Athanasie, întemeietorul vieții călugărești la Sfântul Munte, a rămas până azi Schitul Prodromul, închinat Sfântului Ioan înainte Mergătorul (în greacă *Prodromos*) și Botezătorul Domnului Iisus Hristos.

Așezat în partea de sud a Peninsulei Athonite, zonă pustie, stâncoasă și

suspusă intemperiilor, ținutul de la poalele Muntelui, de peste 2.000 de metri, a atras de la începuturile monahismului creștin personalități monahale de mare rigoare, ca Petru Athonitul și Cuviosul Athanasie, întemeietorul mănăstirii Lavra. Ținutul, numit în greacă *Vigla* – și în traducere „Paza”, „Veghea” muntelui de primejdii dinspre Mare –, a fost descris la începutul secolului trecut de Axente Frunză, după pelerinajul lui la Athos, în care nu a căutat monumente sau documente vechi, ci doar prezențe de compatrioți împliniți duhovnicește. În relatarea călătoriei lui, apărută la Editura Anastasia acum câțiva ani, cărturarul moldovean descrie peșterile înfricoșătoare de la Vigla, în care și-au ales loc de nevoită, de realizare supremă, după modelul înaintașilor amintiți, mari reprezentanți ai monahismului românesc în Muntele Athos.

Încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea, pe la 1750, monahii români se nevoiau sub

Arsanaua, aflată în curs de restaurare (și în p. 35)

povățuirea ieromonahului Macarie, într-o chilie închinată Sfântului Ioan Botezătorul. Este prima referință privitoare la începuturile Schitului Prodromul. O inscripție din 1754 menționează: „Reînnoit de ieromonahul Iosif Hiotul“. Către anul 1800 se nevoiau acolo trei sihăstri români – duhovnicul Iustin cu ucenicii lui Patapie și Grigorie. Duhovnicul Iustin este menționat în mărturii de epocă: la chemarea călugărilor din mănăstirea Marea Lavră, prin puterea rugăciunilor lui a fost alungat stolul de lăcuste care invadase regiunea.

Faima duhovnicească a cuviosului Iustin Vlahul a favorizat apoi aglomerarea sub ascultarea lui a altor monahi români și creșterea chiliei inițiale la dimensiunile unui schit care este astăzi, prin mărime, prin numărul viețuitorilor, acțiune spirituală și culturală, comparabil cu mănăstirile istorice din Muntele Athos (cele 20 fixate de tipicoane, de vechile statute), dar cărora nu i se recunoaște, sperăm că nu mai deocamdată, acest statut.

Din această primă sihăstrie românească, isihastă, smerită, modestă și nedreptățită, față de rolul providențial, istoric, împlinit de români într-o jumătate de mileniu de dăinuire a întregului Munte Athos, s-a născut Schitul Prodromul.

În continuarea lui, ucenicii Cuviosului Iustin au cerut mănăstirii Lavra, după 1816, încuviințarea întemeierii unui schit românesc, acceptată printr-un act din 1820 emis de proestoșii (călugării sau preoții cu rangul cel mai înalt în ierarhia unei mănăstiri sau a unei biserici) Marii Lavre.

Alți 30 de ani au fost pierduți datorită evenimentelor politice din sud-estul european: lupta pentru independența Greciei (Eteria și acțiunea ei din 1821, apariția frontierelor balcanice care nu existaseră în epoca dominației otomane, Unirea Principatelor și secularizarea promulgată de Cuza-Vodă). În vâltoarea evenimentelor, monahii români s-au luptat pentru întemeierea unui așezământ al lor

în Athos, înfățișând vechile lor drepturi recunoscute de Marea Lavră încă din 1820. Marii filantropi ai întregului Munte Athos au ajuns acolo cerșetori. Dorința lor de a li se recunoaște un statut de mănăstire, la fel ca al celorlalte 20 de așezăminte athonite, a fost respins de instanțele (desigur laice) ulterioare, în tratativele de la București (1913) și de la Versailles (1918). Până azi, Mănăstirea, nu „Schitul“ Prodromul, nu a obținut statutul cuvenit.

Schitul Prodromul reprezintă un capitol glorios al tradiției spirituale și culturale românești și este o prezență spirituală și culturală românească în tot spațiul Mediteranei Orientale. El merită întreaga noastră atenție. ■

Editura ALMA

Calea Severinului 44A

200610 Craiova

Tel./Fax: 0251-586.301; 587.300

e-mail: alma_cons@yahoo.com

PAUL REZEANU

CRAIOVA
Amintirile orașului

Editura ALMA - Craiova
2006

CUM SE CALCULEAZĂ PAȘTILE?

SORIN IFTIMI

Paștile este principala sărbătoare a Creștinătății. La această dată se comemorează Patimile, Moartea și Învierea lui Iisus. Esența învățăturii creștine susține că moartea poate fi învinsă, că există speranța Învierii. Nici numele și nici data acestei sărbători nu sunt o creație nouă, ambele fiind moștenite din Vechiul Testament și avându-și originea în tradiția iudaică.

Denumirea de *Paști* provine de la cuvântul ebraic *Pesah*, care înseamnă „trecere”. La evrei el semnifica evocarea unui eveniment ce avusese loc cu 1.400 de ani înainte de Hristos: trecerea poporului evreu de la sclavie la libertate prin fuga din Egipt (*Exodul*, de la începutul *Vechiului Testament*). Atunci, evreii în frunte cu Moise au străbătut Marea Roșie și Pustiul spre Țara Făgăduită.

Un concept nou: Era Creștină

Ca și alte popoare din Orientul Apropiat, evreii foloseau un calendar bazat pe înre-

gistrarea fa-

zelor Lunii.

Potrivit ac-

cestui calen-

dar, *Pe-*

sah-ul co-

inciidea cu

noaptea de

14/15 a lunii Ni-

ssan, când se în-

registra faza de

„lună plină”. Paș-

tile evreilor se săr-

bătorea în ultima

zi înainte de prima

lună plină de după

echinocțiul de primă-

vară (când ziua era

egală cu noaptea), ceea

ce corespundea datei de

14 Nissan. Se pare că

Paștile evreiesc s-a su-

prapus peste o stră-

veche sărbătoare a

unei zeițe a Lunii,

care corespundea cu

începutul anului

astronomic și al

celui agrar.

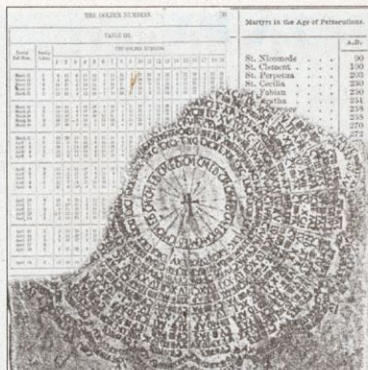
Paștile evreilor din anul (creștin) 33 a coincis cu Patimile, Moartea și Învierea lui Hristos. Așa se explică faptul că religia creștină a preluat de la cea ebraică, a *Vechiului Testament*, denumirea de *Paști*, însă cu o semnificație diferită.

Sărbătoarea de Paști la creștini nu se reduce la Învierea Domnului, care s-a petrecut în zorii zilei de duminică, ci cuprinde cele trei zile în care au avut loc Răstignirea, Moartea și Învierea lui Hristos, adică tot ce se celebrează în biserică din Joia Sfântă seara până în Duminica Învierii (începutul zilei se socotea cu seara precedentă, potrivit calendarului lunar). Separarea acestor evenimente sau accentuarea unuia dintre ele a fost cauza numeroaselor controverse legate de data sărbătorii Paștilor. S-au creat în Biserică două curente: cel oriental și cel roman. Roma accentua Învierea, iar creștinii din Asia Mică puneau accentul pe Patimile lui Hristos.

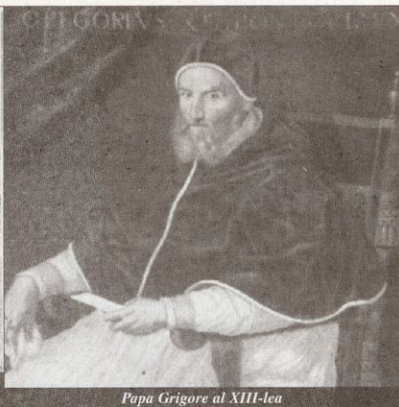
La început, nu toți creștinii serbau Paștile la aceeași dată. În Orient se folosea ciclul lunar de 19 ani, iar la Roma cel de 16 ani; pentru primii, echinocțiul era la 21 martie, pentru cei care țineau de Roma, la 18 martie.

În anul 325, sub patronajul împăratului Constantin cel Mare, a avut loc primul Conciliu ecumenic. Ierarhii și teologii adunați la Niceea au adoptat data Paștilor, așa cum se serba la Alexandria, în Egipt. Biblioteca antică de aici păstrase un bogat tezaur de cunoștințe astronomice care făceau ca data Paștilor stabilită aici să se bucure de cel mai mare prestigiu și de cea mai întinsă răspândire în Lumea Creștină. Și astfel, Patriarhia din Alexandria urma să calculeze din timp, în fiecare an, data Paștilor și să o transmită, prin epistole pascale, celorlalte patriarhii.

Cu acest prilej s-au impus următoarele reguli în calculul pascal: 1) Paștile se va serba întotdeauna duminică; 2) Aceasta va fi duminica de după luna plină ce urmează echinocțiului de primăvară; 3) Când ziua de

Tabele pentru calcularea numărului de aur, intervalul de 19 ani care începe cu anul 1 î.Hr.

Papa Grigore al XIII-lea

14 Nissan cade duminică, Paștile va fi serbat în duminica următoare, pentru a nu se serba odată cu Paștile iudeilor (dar nici înaintea acestuia).

Calculule pentru stabilirea datei Paștilor au dus la dezvoltarea studiilor astrologice. Astfel, s-a observat o periodicitate a datelor: după un anumit număr de ani, data Paștilor ajungea să cadă în aceeași zi a lunii. S-a încercat stabilirea unui „canon pascal”. Dionisie al Alexandriei a întocmit un ciclu pascal de opt ani; episcopul de Laodiceea, Anatolie, un ciclu mai precis, de 19 ani. Calcularea ciclului pascal după care se călăuzește biserica occidentală a fost făcută însă de un monah cărturar născut în Dobrogea romană a secolului al V-lea: Dionisie Exiguus (Dionisie cel Mic; *Magazin istoric*, nr. 2/1981). În lucrarea sa *De circulis memoriae*, alcătuită la Roma sub pontificatul Papei Ioan I (523-526), el a fixat reperele sistemului cronologic al Lumii Creștine, calculând noua eră, de această dată începând nu cu Facerea Lumii, nici cu Fondarea Romei, ci pornind de la data nașterii lui Hristos. Astfel, era dioclețiană a fost înlocuită cu un concept nou: „Era Creștină”. Tot Dionisie a folosit, cel dintâi, familiarele inițiale „A.D.” – „Anno Domini” –, frecvent întâlnite de atunci pe monumente, clădiri sau documente.

De ce diferă în fiecare an data Paștilor?

Data Paștilor depinde de două fenomene astronomice: unul solar, echinocțiul de

primăvară (care cade totdeauna la dată fixă, pe 21 martie), și celălalt lunar, legat de mișcarea de rotație a lunii în jurul pământului (luna plină de după echinocțiul de primăvară). Aceasta din urmă face ca data Paștilor să varieze în fiecare an, căci luna plină pascală apare pe cer în unii ani mai aproape de echinocțiu, în alții mai departe de el. Data Paștilor poate cădea într-un interval de 35 de zile.

Calendarul iulian, introdus de împăratul roman Iulius Caesar (45 î.Hr.), era un calendar solar. Din anul 326 până în 1582, Duminica Paștilor a fost calculată după acest calendar.

Prin calcule, s-a constatat că toate datele privitoare la determinarea Paștilor se repetă la 532 de ani. Aceasta cifră a servit la alcătuirea așa-numitului „ca-

DIN LETOPISETE

Din vechile cronici se vede că nu întotdeauna sărbătorile pascale s-au bucurat de seninătatea cuvenită, Paștile marcând adesea momente de cumpănă sau vremuri pline de tristețe.

1442. Ca să se răzbune pe târgovișteni pentru nedreptatea ce aceștia o făcuseră unui frate al său, Mircea (înlăturat și ucis de Iancu de Hunedoara), Vlad Țepeș, „într-o zi de Paști, pe tineri de la horă, pe bătrâni de la ospețe i-a strâns; pe cei bătrâni pe toți i-a tras în țeapă, ocolind șirul de țepe tot

târgul, iar pe cei tineri de la joc i-a dus, cu nevestele și cu fete mari, așa cum erau, în haine de sărbătoare, să lucreze la cetatea Poienari, până ce hainele de pe ei au ajuns numai zdrențe.

(Cronica lui Stoica Ludescu)

1484, martie 15: „În Miercurea Mare, la miezul nopții, a ars toată mănăstirea Putna cu desăvârșire.”

(Cronicile slavo-române)

lendar perpetuu”. Ciclul de 532 de ani s-a numit „pascal”, pentru că servea la stabilirea datei

sărbătorilor de Paști.

Prima

ciclu a în-

ceput cu

anul 345

(la 20 de ani

de la Conci-

liul de la Niceea)

și s-a derulat până

în anul 877; al doi-

lea ciclu a durat

până în anul 1409;

al treilea ciclu s-a

încheiat în 1940,

iar în 1941 a început

cel de-al patrulea ciclu

pascal, care se va

încheia abia în anul

2472.

În 1582, data de 4

octombrie a calen-

darului iulian a fost

imediat urmată de

data de 15 octombrie

a calendarului gre-

gorian, fiind eli-

minate cele zece

zile din perioada 5 octombrie-14 octombrie.

În 1583 Papa Grigore al XIII-lea, consiliat de

astronomii și matematicienii săi, în special

Aloysius Lilius și Clavius, au introdus un nou

tabel revizuit al datelor *Lunii pline pascale*

(așa-numitul „Tabel gregorian”), care stă la

baza calculului datei Duminicii Pascale

sărbătorite de bisericile occidentale și astăzi.

Biserica Ortodoxă a continuat să calculeze

Paștile după vechiul calendar iulian – rămas

astăzi în urmă cu 13 zile față de cel gregorian.

Paștile poate cădea la catolici între 22 martie

și 25 aprilie, iar la ortodocși între 4 aprilie și 8

mai.

Statul român a adoptat calendarul gregorian

în 1919, iar Biserica Ortodoxă Română a

acceptat această reformă în 1924, în urma unui

Conciliu interortodox ținut la Constantinopol

(1923). De fapt, în 1924 Creștinătatea ortodoxă

s-a împărțit în două în ceea ce privește data

sărbătoririi Paștilor: Bisericile rămase la

calendarul neîndreptat (numite „de stil vechi”)

au continuat să serbeze Paștile după Pascalia

veche, a calendarului iulian, pe când Bisericile

care au adoptat calendarul gregorian au

sărbătorit câțiva ani (1924-1927) Paștile pe

stilul nou (în general la aceleași date cu

apusenii). În 1927 Bisericile care au adoptat

calendarul îndreptat au acceptat ca Paștile să

fie prăznuit în toată Creștinătatea ortodoxă

1548: „Sămbătă după Paști, au tăiat capul lui Vartic hatmanul, în târgul Huși, și l-au dus de l-au îngropat în mănăstirea Probota, în 7056 (1548) aprilie 4.”

(Grigore Ureche, *Letopiseștiul*)

1572. Ioan Vodă cel Cumplit a venit pe tron în Postul Mare, în martie. „Și arătându-să groaznic ca să-i ia spaima toți, nu de alta să apuca, ci de cazne groaznice și vărsări de sânge și tăie pe Ionașco Zbierea în ziua de Paști și multe cazne făcea.”

(Grigore Ureche, *Letopiseștiul*)

1779, martie 31: „În ziua Învierii Domnului, a ars Ulița Mare din Iași până la Curte, fiind vodă în biserică.”

(N.A. Bogdan, *Orașul Iași*)

1808: „În noaptea de Înviere, în anul 1808, focul a izbucnit de la casa de lemn a unui lipovean, casă ce se afla în preajma bisericii. A ars biserica Trei Ierarhi.”

(Însemnare pe o carte veche)

1851. Bătrânul boier Copce (Răducanu) paharnic a fost alungat din casă de către fiul său: „Chiar în Vinerea Sfințelor Patimi l-au izgonit din casa lui și, de rușine, mișelul părinte s-au suit cu așternutul său în căruță și s-au dus la via sa, unde în căruță au făcut Paștile. Cred că Dumnezeu îi va face răsplată nemulțumitorului fiu.”

(C. Sion, *Arhondologia Moldovei*)

după Pascalia stilului vechi, adică odată cu Bisericele ortodoxe rămase la calendarul iulian. Această hotărâre a fost întărită și de Consfătuirea interortodoxă de la Moscova, din iulie 1948.

Când vor serba creștinii Paștile împreună?

Conciliul Vatican II, desfășurat între 1962-1965, a decis ca Biserica Romano-Catolică să renunțe la adaosul potrivit căruia dacă data Paștilor la catolici coincide cu cea a Paștilor la evrei să se amâne serbarea Învierii Domnului cu o săptămână.

În 1997 a avut loc o reuniune la Alep (Siria), în care s-a dezbătut problema sărbătoririi Paștilor în aceeași zi de către toate confesiunile, fără ca discuțiile să se finalizeze cu un rezultat pozitiv. Reprezentanții bisericilor ortodoxe și-au exprimat rezerve față de metoda de calcul occidentală, întrucât aceasta nu ia în considerație metoda inițială de calcul a Paștilor la evrei și nici echinocțiul și fazele lunii corespunzătoare locației geografice a Ierusalimului.

În chiar primul an al mileniului III (2001), „alinieră astrale” a făcut ca sărbătoarea de Paști la catolici și la ortodocși să cadă la

aceeași dată: 15 aprilie. Mișcarea ecumenică a primit această coincidență ca pe un semn, un îndemn divin spre unificarea definitivă a sărbătoririi Paștilor. Există deja, din partea catolicilor și a protestanților, un acord de principiu în acest sens, urmând ca un sinod al Ortodoxiei să își dea acordul pentru unificarea sărbătorii. Problema a rămas deocamdată în suspensie. Consiliul Ecumenic al Bisericilor arătând că problema nu poate fi rezolvată decât prin aplicarea fidelă a principiului formulat de Sinodul I Ecumenic din 325 cu privire la data pascală. ■

Academician DAN BERINDEI

Secolul al XIX-lea a cunoscut o accelerare surprinzătoare a ritmului istoric. Căile ferate și vasele cu abur, apoi motorul cu explozie au avut un impact deosebit asupra umanității și cu prioritate asupra Europei și Statelor Unite. Legăturile internaționale au căpătat noi dimensiuni, iar dezvoltarea industriei în condițiile revoluției industriale a atins parametri neîntâlniți. În mod firesc, consecințele sociale ale acestor evoluții umane, ca și cele culturale, au dat o nouă înfățișare societăților umane. Românilor, veacul al XIX-lea avea să le schimbe destinul. Printr-un adevărat miracol, înfruntând imperiile limitrofe, statul lor național avea să se constituie și ei aveau să trăiască succesive procese de modernizare.

Veacul a început în Europa cu extraordinara aventură a lui Napoleon Bonaparte, executor testamentar al Revoluției Franceze, dar și cel care a știut să păstreze ceea ce trebuia și merita a fi păstrat de la Vechiul Regim. Aria de desfășurare a acțiunii primului consul și apoi a împăratului francezilor nu a cuprins și spațiul românesc, dar pentru români și mai ales pentru o parte a elitelor lor marele ziditor a reprezentat un potențial izbăvitor. „În sfa-

turile boierilor – nota Ion Ghica – numele eroului de la Marengo era de câțeva vreme foarte adesea prezent; speranțele tuturor erau întoarse către Franța și minunile ce auzeau că se petrec acolo... Se credea chiar că generalul Bonaparte umbla să se suie pe tronul Țarigradului”.

Marii boieri i s-au adresat cu memorii, cerându-i chiar „o Constituție”, dar biruitorul de la Austerlitz n-a avut răgazul istoric de a contribui la vreo

schimbare în beneficiul românilor. Regimentele de grăniceri români transilvăneni au fost utilizate de Curtea de la Viena în războaiele antinapoleoniene, dându-se astfel prilejul acestor ostași români să ia cunoștință de alte realități. În Transilvania au fost deținuți și prizonieri francezi, și ei propagatori ai stării de lucruri din patria lor. Versurile populare „Bonaparte, vino să ne dai dreptate!” apar astfel justificate de convingeri ale ro-

mânilor transilvăneni și bănațeni.

Cele două dorințe ale generalului Kiseleff

După căderea lui Napoleon, Congresul de la Viena din 1814-1815 – în timpul căruia împăratul se întorsese 100 de zile pentru cea de-a doua scurtă domnie – a oferit elitelor naționale românești o speranță în mai bine, exprimată de Tudor Vladimirescu, prezent în acea vreme în capitala Imperiului Habsburgic. „Se spune că atunci – scria el lui Nicolae Glogoveanu – va fi ceva și pentru locurile acelea; și mult au fost, puțin au rămas“. Aceste cuvinte dezvăluiau că pentru comandirul de panduri și slugerul Tudor, ca și pentru alți contemporani români, marile evenimente în curs de desfășurare pe continent erau departe de a fi lucruri necunoscută și fără sens.

În timpul ultimilor domni fanarioți legăturile cu Occidentul au cunoscut o oarecare deschidere. Chiar în vremea domniei lui Napoleon, a sosit la Paris Gheorghe Bogdan, considerat de Nicolae Iorga drept cel dintâi student român în această epocă de trezire. Spre sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, se găseau la învățătură în capitala Franței cei doi frați Bibescu, amândoi sortiți să domnească și amândoi s-au aflat întreaga lor viață sub influența culturală a Franței. Nu erau decât niște deschizători de drum, deoarece în deceniile următoare numărul

Dinicu Golescu

muntenilor, dar și al moldovenilor aflați la studii în Occident și mai ales la Paris avea să crească necontenit. Între timp, limba și literatura franceză, ca și moda, își deschideau, de asemenea, drum mai larg în lumea boierească moldo-valahă și cu atât mai mult după ce în 1821 au luat sfârșit domniile fanariote.

Memoriile de reformă din acei ani, dar și corespondența dintre domnul Grigore Ghica al Țării Românești și cavalerul de Gentz (*Magazin istoric*, nr. 3/1967) ne dezvăluie măsura în care elitele din cele două Principate românești gândeau la un nivel elevat. Simțămintele lor erau dezvăluite și într-un articol al tânărului Grigorașcu Balș, găzduit în 1822 în revista pariziană *Apollon*. El comenta „schimbarea“ care se produsese prin revenirea la domniile pămâtenes și considera că nu era „o derogare de la obiceiuri și de la așezămintele acestor provincii, ci, dimpotrivă, un act de dreptate, reînțocirea drepturilor lor“. Cei doi domni

pămâteneni abia puși în scaun i se păreau a oferi drept garanție a faptelor lor viitoare „o naștere ilustră, talente și o mare experiență“.

Despre Ioniță Sandu Sturdza adăuga că avea „o cunoaștere profundă a legilor și a administrației“, intenții „excelente“ și chiar cunoștințe despre literatura veche și modernă, „mai ales franceză“, el și vorbind „foarte bine franceza“. Balș exagera în această privință, Radu Rosetti dezvăluindu-ne că Sturdza era „lipsit de cultură“, ceea ce nu l-a împiedicat să se comporte cu simțăminte patriotice și novatoare.

Domniile pămâtenes au reprezentat de fapt o fază de tranziție între epoca fanariotă și cea a Regulamentului organic. Înnoirile pe care le puteau face noii domni pămâteneni erau limitate. Dar Convenția ruso-turcă de la Aşkerman din 1826 a anunțat mutații fundamentale pentru un viitor apropiat. Noul război dintre Rusia și Imperiul Otoman din 1828 a dus la o nouă ocupație rusă de șase ani. Tratatul de pace, care s-a încheiat în septembrie 1829 la Adrianopol, a deschis noi perspective în evoluția celor două țări. Raielele dunărene au fost restituite Țării Românești, după sute de ani de stăpânire directă otomană, monopolul Porții asupra principalelor produse ale Principatelor a fost desființat, iar libertatea comerțului dobândită de Țara Românească și Moldova avea să ofere mijloacele unei dezvoltări multiforme. La cârma Principatelor a stat timp de o jumătate de deceniu un om luminat, generalul Pavel

Kiseleff. El a dorit cu sinceritate progresul celor două țări, văzând în ele viitoare modele pentru guberniile imperiului în care ar fi dorit să le includă. Din fericire, ultima sa intenție nu s-a realizat, înfăptuindu-se, în schimb, cea dintâi modernizare a celor două țări.

Costumul nemțesc, mai întâi la doamne

Modernizarea a însemnat începutul alinierii la rânduielile Centrului și Vestului Europei. Totul s-a desfășurat într-un ritm surprinzător de rapid, „schimbarea” fiind însă pregătită de decenii de așteptare, în care elitele acumulasera nu numai cunoștințe, ci și dorința ardentă ca ea să se producă. Catalizatorul a fost Kiseleff, care, la rândul său, om al Luminilor pe plan ideologic, s-a angajat într-o adevărată operație de implantare a *noului* în societatea pe care a guvernat-o. Este însă drept că lumea satului n-a fost afectată în suficientă măsură de procesele înnoitoare. Accentul a căzut pe elite, dar și pe lumea urbană și deci și pe păturile mijlocii în curs de dezvoltare. În doar câteva decenii au avut loc mutații importante.

Tineretul din rândurile boierimii de toate categoriile, dar și unii reprezentanți ai păturilor mijlocii au început să se reverse în număr din ce în ce sporit spre Universitățile continentului. Nu întâmplător, fiii lui Dinicu și Iordache Golescu, mari boieri novatori ai

Grigore Ghica, principe al Moldovei,
litografie, secolul al XIX-lea

unei generații care se sfârșea, aveau să se numere printre cei dintâi. Semnificativ, la îndemnul generalului, ei n-au fost trimiși pentru studii în Rusia protectoare, ci în Occident.

În cursul deceniului al patrulea numărul acestor tineri a crescut. El avea să se cifreze numai la Paris, în preajma anului 1848, la circa 100. Puțini dintre ei au ajuns să obțină diplome finale ale unei specializări – între ei, Nicolae Kretzulescu, ca doctor în medicină, și Dimitrie Filipescu, ca doctor în drept –, dar, în schimb, urmărind o diversitate de cursuri în variate domenii (de la medicină la drept – cazul lui Cuza și al lui Alecsandri), ei s-au pregătit pentru a fi modernizatorii României viitorului. Între ei și tinerii contemporani lor ai Occidentului diferențele au dispă-

rut. O vor demonstra pe deplin când le va veni rândul să devină cărmuitorii țării celei noi. De altfel, au fost departe de a învăța doar de la marii dascăli ai lumii din acea vreme. Au deprins totodată obiceiurile și moravurile, felul de a fi al societății occidentale și acest lucru, la toate nivelurile ei, ceea ce va contribui la deprinderea de către ei a unei viziuni democratice. Un rol au jucat și lojile francmasonice la care au aderat.

Important a mai fost că au înțeles că viitorul lor aparținerea unei patrii încă virtuale, pe care ei trebuia s-o zidească. La Paris, după cum ne relatează Alecsandri, aveau să se întâlnească tinerii munteni și tinerii moldoveni și să realizeze că erau de aceeași. La cuvintele ardente ale lui Michelet și Quintet sau în Universitățile germane, după cum mărturisea la sfârșitul vieții Kogălniceanu, aveau să li se desăvârșească simțămintele patriotice. Ei au devenit purtători de cuvânt ai modernizării și democratizării, unii dintre ei fiind atrași și de principiile socialismului. Toți s-au angajat ca *români* în procesul făuririi României.

În țară, Regulamentul organic a fost și el un instrument al modernizării și al alinierii „la Europa”, neîndoielnic fără a afecta interesele boierimii, principala beneficiară a acestui statut fundamental, și evident ale puterii protectoare. Întocmirea sa a revenit unei comisii de boieri novatori, îndrumați de Kiseleff, care nu s-a arătat preocupat numai de apărarea intereselor imperiului

său, ci și de conținutul în sine modernizant al statului. La rândul lor, boierii s-au întemeiat în opera lor și au ținut seama de revendicările memoriilor de reformă, rezultate neîndoiește în mare măsură din influențe exercitate de ideologia Luminilor. Împărțirea puterilor în stat, organizarea modernă a administrației și a justiției, adoptarea unui cadru legal modern de existență, cu toată precumpănirea asigurată marii boierimi – dar, de data aceasta, o mare boierime dispusă să accepte o modernizare care nu o leza! – au reflectat extinderea asupra Principatelor, chiar și în haine încă strâmte, a sistemului de valori caracteristic Centrului și Occidentului Europei.

Ca un Petru cel Mare, dar de data aceasta nu cu brutalitate, ci cu persuasiune abilă, generalul Kiseleff a știut să declanșeze procesul ireversibil al schimbării costumelor clasei conducătoare. Bătrânii boieri aveau să mai reziste, unii chiar după 1848, dar tinerii au acceptat, unii și sub influența șederii lor îndelungate în Occident, hainele nemțești. Nu era vorba numai de felul de a se îmbrăca, ci și de mentalul care se schimba o dată cu renunțarea la straiile orientale. Pictorul ungar Barabas (*Magazin istoric*, nr. 12/1999) a cuprins în însemnările sale și o pitorească descriere a procesului de adaptare

Edgar Quinet...

pe care îl constatase vizitând – la începutul anilor '30 din secolul al XIX-lea – un tânăr mare boier. L-a găsit, ca și pe amicii săi, îmbrăcat în frac. În salon apăruseră lângă tradiționale divanuri și perne și scaunele caracteristice saloanelor „celeilalte Europe“, dar încă nu fusese deprins pe deplin obiceiul de a le folosi. În consecință, respectivii tineri făceau conversație stând *alături* de aceste scaune nu pătrunse în peisajul cotidian!

O vreme, costumele vechi și cele noi s-au combinat, dar, curând, cele din urmă aveau să se impună dominant. Stampe și gravuri reprezentând reuniuni și baluri de la curțile domnești din București și Iași în epoca regulamentară dezvăluie limpede cum, la un deceniu de la introducerea noului statut fundamental, costumul nemțesc se generalizase, este adevărat cu înțâietate în ceea ce privea costumele doamnelor și domnișoarelor. În privința bărbaților, constituirea primelor unități ale armatei naționale oferise multora și prilejul de a purta uniforme „europene“.

Narghilele, șerbeturi și vodeviluri francezești

Relațiile economice libere, obținute și dezvoltate în temeiul tratatului de la Adrianopol, au integrat economia Principatelor în comerțul european de cereale, grânele românești ajungând la Londra, la Marsilia sau la Neapole, iar mărfurile Centrului și Vestului Europei invadând piața Principatelor. Viața cotidiană a acesteia, dar treptat și cea a păturilor mijlocii s-au aliniat vieții părții Centrale și Apusene a continentului. Din ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea apăruseră pri-

... și alături de Jules Michelet, reluându-și cursurile în 1848

mele consulate, reprezentând „cealaltă” Europă. De data aceasta, au apărut noi consulate și mai ales viceconsulate în porturile dunărene și tot acolo își vor centra afacerile case de comerț și numeroși negustori străini.

Dezvoltarea celor două capitale – București și Iași – pe parametrii modernității și, de asemenea, a orașelor dunărene amintite, mai ales a Brăilei – reconstruită pe baza unui plan de sistematizare după restituirea ei de către otomani – și Galaților a constituit, de asemenea, un indicator al marii mutații ce avea loc.

Domeniul culturii și al mentalităților, al vieții cotidiene urbane au înregistrat schimbări uimitoare sub impactul Europei înaintate. Începând din 1829, a apărut o presă munteană și moldoveană, care, în pofida regimului de protectorat și cenzură, s-a dezvoltat într-un ritm rapid și pe planuri variate. Au apărut zeci de periodice în

epoca regulamentară – de informații generale, economice, culturale, religioase etc. – și în limbi străine (franceză, italiană, germană, greacă), punți de legătură către presa „celeilalte” Europe, care și ea pătrundea în Principate. Sub influența informației „europene” de presă mentalitățile au fost treptat schimbate, într-un interval istoric relativ scurt.

Cele două instituții înalte de învățământ, Colegiul de la Sf. Sava și Academia Mihăileană, au fost pepiniere de oameni moderni și „europeni”. Încă de pe acum s-a pregătit transformarea lor în universități, ceea ce avea să aibă loc în anii '60 ai secolului al XIX-lea. Ele au fost, de asemenea, ferestre către Europa înaintată.

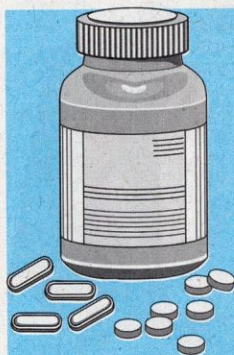
Oricum, mai ales la nivelul clasei conducătoare, s-a ajuns către 1848 să se ducă un trai apropiat de cel al respectivei categorii sociale din Europa Centrală și Occidentală. „Sunt puțini dintre boieri cei ce nu

fac astăzi o călătorie în Franța și Italia – evoca un francez, la sfârșitul anului 1847, ceea ce constatare în capitala Țării Românești. De asemenea, în afara obiceiului oriental de a se oferi narghilele, dulceturi și șerbeturi fiecărui vizitator, saloanele din București nu se deosebesc de cele ale noastre. Ziarele noastre și cărțile noastre sunt întinse și deschise pe mese; dacă nu se cântă o bucată din operele noastre, se citesc serile cu voce tare vodevilurile noastre; se discută cu pasiune politica noastră; sunt cunoscuți pe de rost bărbații noștri de stat... În sfârșit, în aceste case suntem primiți, chiar dacă suntem neînsemnați, cu o grabă frățască și de îndată avem de ce să ne simțim că în familie.”

În preajma Revoluției din 1848, apropierea de Europa înaintată înregistrase evidente progrese. România ce avea să se constituie într-un viitor apropiat urma să fie neîndoielnic o țară europeană! ■

Grigore Ghica într-o plimbare la șosea, 1884

Pastila cu cuvinte

În aceeași serie de denumiri ale unor obiecte de îmbrăcăminte ce au la origine un nume de persoană – serie începută în numărul trecut al revistei – menționez *delon* și *joben*. Amândouă au fost create pe terenul limbii române.

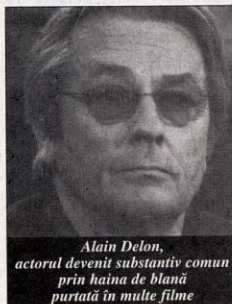
Cuvântul *delon* a circulat în urmă cu câțiva ani, când actorul francez Alain Delon apărea în filme îmbrăcat cu un fel de cojoc de piele întoarsă, lung până deasupra genunchilor, cu guler de blană. S-a petrecut același fenomen ca și în cazul celor trei cuvinte ce au la bază nume englezești (Magazin istoric, nr. 3/2007). Este un cuvânt familiar, cunoscut de mulți vorbitori ai limbii române, deși nu apare în dicționarele noastre.

Jobenul – „pălărie bărbătească înaltă și tare, de obicei neagră, de formă cilindrică, purtată astăzi numai la ceremonii” – era și el la modă în secolul al XIX-lea. Cuvântul apare prima dată la Al. Vlahuță, iar la I.L. Caragiale are varianta *giuben*. La origine

este numele pălărierului francez Jobin, stabilit în București, care a introdus la noi, prin magazinul de pe Calea Victoriei, acest fel de pălărie. Termenul nu există în franceză, unde se folosesc cu acest sens cuvintele (*chapeau*) *claque* (1750), *tube* (1878), *haut-de-forme* (1886) sau, familiar, *tuyau* de poêle.

DELON, JOBEN, PANTALON, TOGĂ

Academician MARIUS SALA

Alain Delon,
actorul devenit substantiv comun
prin haina de blană
purtată în multe filme

Am lăsat în final istoria lui *pantalón*, cuvânt relativ recent nu numai în română, unde apare pentru prima dată tot la Dinicu Golescu, la începutul secolului al XIX-lea; el nu este vechi nici la francezi, de unde l-am luat noi, și unde *pantalón* apare cu

sensul actual la 1650 (ceea ce, pentru ei, înseamnă relativ târziu!).

Puțină istorie pe tema felului cum se îmbrăcau oamenii nu strică. Să începem cu verbul *a (se) îmbrăca*, cuvânt moștenit din latină, chiar dacă un verb *imbracare* nu este atestat, derivat de la latinescul *bracae*, care a fost păstrat în toate limbile romanice. În româna dialectală există *brăce*, *braci*, „nădragi”. Din aceeași familie face parte și termenul *brăcirii*, „brâu îngust pentru încins, purtat atât de bărbați, cât și de femei”, provine din cuvântul din latina târzie *bracile*, „brâu purtat de călugări sau de femei”. Cuvântul latinesc *braca(e)* a fost luat de la celtii din Gallia,

ca și *camisia*. La romani, bărbații purtau *toga*, substantiv derivat de la *tego*, „ere”, „a acoperi”. La început, *toga* însemna doar „acoperitoare”, apoi „veșmânt”, în general, pentru bărbați și femei, iar ulterior a ajuns la sensul de „togă”, veșmânt al cetățeanului roman, simbol al civismului și al naționalității romane. Datorită acestei deosebiri vestimentare dintre romani și gali, provincia

Jobenul provine și el de la numele
pălărierului francez Jobin

Gallia era împărțită în *Gallia togata*, regiune ce păstra tradiția romană, și *Gallia de Nord*, *Gallia bragata*, în care galii purtau nădragi (*bragata* era un derivat de la *braca*, -ae).

Această diferență în ceea ce privea îmbrăcămintea care acoperea partea inferioară a corpului, de la brâu la talpă, este mai veche. Pe de o parte exista vestimentația de tip *togă*, realizată dintr-un singur volum suplu: francezul *robe*, „rochie“, italianul *roba*, spaniolul *ropa* continuă un împrumut germanic, *rauba*, „pradă“, cuvânt al cărui sens a evoluat de la „îmbrăcăminte (luată ca pradă)“, sens existent în vechea franceză (până în secolul al XIV-lea) la „îmbrăcăminte, în general, pentru bărbați și femei“, ulterior specializat doar pentru „îmbrăcăminte femeiască“. Pe de altă parte, încă din mileniul 2 î.Hr. a apărut îmbrăcămintea care acoperă fiecare picior separat. Era vestimentația nomazilor, oameni ai stepelor, buni

călăreți. Când aceștia (celții, germanicii) au devenit sedentari, au păstrat tipul de îmbrăcăminte folosit de nomazi.

Revenind la Franța, precizez că toga a fost abandonată în favoarea unor pantaloni largi, un fel de nădragi, luați de la celți. Termenul *braies*, provenit din latinescul *bracae*, care îi denumea, se mai păstrează acum doar dialectal. Acești *braies* au fost înlocuiți, mai târziu, prin *chausse*, termen care folosit la plural, *chausses*, denumea în secolul al XV-lea niște pantaloni strânsi pe corp, în opoziție cu *braies*, pantalonii largi. În veacul următor apare cuvântul *cullote*, despre care în *Chronique bordelaise*, la 1515, se spune: „anul acesta încep să se poarte *les hault de chausses* [= nădragi scurți], numiți *la cullote*, [nădragi puși] pe fund, bufanți, și cu ciorapii prinși de ei“. Cuvântul, un derivat de la *cul* „fund“, este la originea românescului *chilot*, *chiloți*. Acest tip de îmbrăcăminte a fost folosit de aristocrația franceză până în secolul al XIX-lea. În timpul Revoluției Franceze a fost părăsit. În perioada Convenției (1792), revoluționarii erau numiți *sans-culottes*, deoarece acești *culottes* scurți, de sub care se vedeau ciorapii, erau o „marcă“ a Vechiului Regim. Revoluționarii purtau nădragi de postav cu dungi, o haină scurtă, numită *la carmagnole*, și vestita bonetă roșie.

În acest context, odată cu schimbările sociale amintite, apar *pantalonii*, ca îmbră-

Pantalone,
personajul comediei bufle italiene

căminte opusă celei purtate de aristocrați. Istoria denumirii acestui obiect de vestimentație este legată de un personaj venețian celebru din comedia bufă italiană (*commedia dell'arte*), un bătrân bogat, avar, care se remarcă prin îmbrăcămintea sa asemănătoare celei purtate de pescarii și de marinarii venețieni. Numele personajului era *Pantalone* și provenea de la numele unui sfânt, *San Pantaleone*, din secolul al IV-lea (martirizat în anul 303), care a devenit patronul Veneției. Acest fapt explică de ce *Pantalone* era un nume de botez frecvent la venețieni, folosit apoi de italienii din alte zone ale țării ca poreclă pentru venețieni. Succesul comediei italiene a fost așa de mare în Franța, încât cuvântul *pantalon* s-a folosit nu numai pentru îmbrăcămintea *la la Pantalone*, ci pentru orice tip de pantaloni, îmbrăcăminte ce devenise populară după Revoluția Franceză. ■

(Va urma)

Toga,
veșmântul cetățeanului roman

Enigme ale istoriei

Recent a apărut în Anglia cartea arheologului Sean Kingsley, *God's Gold: The quest for the lost Temple treasure of Jerusalem* (Aurul lui Dumnezeu. În căutarea tezaurului pierdut al Templului din Ierusalim). Despre una dintre piesele acestui fabulos tezaur – Menora – am scris în numărul 1/2006 al revistei Magazin istoric. Citam articolul lui Steven Fine din *Biblical Archaeology Review*, în care se opina că acest obiect de cult central în religia mozaică s-ar putea găsi în catacombele Vaticanului,

Templul din Ierusalim (reconstituire)

existența lui la Roma, în Antichitate, fiind confirmată de reproducerea pe Arcul lui Titus și de scrierile istoricului Josephus Flavius. Aminteam și de faptul că atât ministrul Afacerilor Religioase al Israelului, cât și Rabinii Șefi ai acestei țări s-au adresat Papei Ioan Paul al II-lea cu rugămintea de a

coopera la localizarea Menorei și a altor piese din tezaurul Templului lui Solomon. Între timp, a venit răspunsul Sfântului Scaun, infirmând prezența acestora în lăcașurile sale.

UNDE SE AFLĂ „AURUL LUI DUMNEZEU“?

MANASE RADNEV

Si atunci, unde se află imensele bogății? Acestei întrebări încearcă să-i răspundă lucrarea lui Sean Kingsley. Autorul, ne informează profesorul universitar britanic Tudor Parfitt, într-o amplă recenzie publicată în revista americană *World Jewish Digest*, este descoperitorul celei mai mari ascunzătorii a unei comori scufundate în preajma litoralului israelian, doctor al Universității Oxford și editorul *Revistei internaționale de artă veche și arheologie*.

Înainte de a cunoaște ipoteza cercetătorului englez, să evocăm, pe scurt, istoria locului din Ierusalim unde se găsea inestimabilul patrimoniu. În tradiția biblică, Muntele Templului era considerată aria cea mai

importantă, centrală, a pă-mântului. Aici a înălțat regele Solomon, în jurul anului 960 î.e.n., o construcție impunătoare, nimicită de către babilonieni, în timpul lui Nabucodonosor. Al doilea Templu a fost zidit în anul 515 î.e.n. și restaurat într-un chip magnific de regele Irod (sec. I î.e.n.). Se întindea pe o mare suprafață și îngloba, se pare, în structura construcției și în interior, peste 50 tone de aur și argint. Al doilea Templu, ca și primul, conținea Arca – chivotul (cufăr din lemn) în care erau ținute Tablele Legii, cel mai sacru obiect ritual al Israelului antic. Se mai aflau candela-brul cu șapte brațe – Menora, simbol esențial în conștiința poporului evreu –, mese de cult, cupe și platouri, toate din aur masiv. Întreg

edificiul a fost distrus de armatele romane, sub conducerea lui Titus.

Pe acest loc, au construit musulmanii două moschei celebre – Al Aksa și Dômul Stâncii, aceasta din urmă, cu o cupolă aurită, dominând vechiul oraș. „Muntele Templului – scrie Tudor Parfitt – este, probabil, cea mai disputată bucată de pământ de pe glob.“ Am avut prilejul să constat adevărul dramatic al acestei afirmații când, găsindu-mă la Ierusalim în vederea realizării unor filme documentare pentru televiziune, am asistat la un conflict sângeros. Un grup de arabi au aruncat cu bolovani, din înălțimile Muntelui, asupra evreilor adunați jos, la Zidul Plângerii – tot ce a mai rămas din fundația Templului.

Militarii israelieni au ripostat în forță și au fost victime de ambele părți. În ziua următoare, aceste locuri, precum și vechiul cartier, înconjurat de ziduri, adăpostind Biserica Sfântului Mormânt, erau păzite de armată, accesul fiind strict interzis. I s-a permis totuși echipei noastre, însoțită de un diplomat al Ambasadei României, să intre „pe răspunderea noastră”, ni s-a spus ritos. O tristă pustietate stăpânea teritoriul sacru, socotit, cândva, centrul pământului.

În opinia lui Sean Kingsley, cea dintâi etapă a călătoriei „aurului lui Dumnezeu” a fost așezarea fortificată romană Cezarea de pe țărmul israelian al Mediteranei, primul port artificial din lume. De aici a ajuns la Roma, unde tezaurul a fost expus în Templul Păcii între anul 75 și prima jumătate a secolului al V-lea. Posibila sa existență, azi, la Vatican, este dezmințită categoric de autor: „Un lucru e sigur... sunt primul care certific că bogățiile nu mai zac la Roma”. Apoi, pe baza scrierilor cronicarului bizantin Teofanes, se afirmă că unul dintre conducătorii

triburilor vandale a luat aurul de la Roma și l-a dus în orașul Cartagina, aflat în prezent pe teritoriul Tunisiei, iar de acolo a ajuns la Hippo Regius, în Algeria de astăzi. În timpul războiului din anul 533, pentru recucerirea posesiilor romane din nordul Africii, generalul Flavius Belisarius ar fi reușit să smulgă tezaurul din mâinile vandalilor, să-l îmbarce pe vapor și să-l expedieze în capitala Imperiului Bizantin, la Constantinopol. La procesiunea triumfală, ordonată de împăratul Justinian, care a urmat întoarcerii victorioase a lui Belisarius, se pare că au fost etalate și podoabele tezaurului. Dar, înfricoșat de presupusa putere distructivă a acestora, Justinian, scrie Kingsley, „l-a trimis înapoi la Ierusalim, în Biserica Sfântului Mormânt, în jurul anului 560”.

În acele timpuri, Palestina, devenită unul dintre centrele importante ale civilizației bizantine, se bucura de o mare prosperitate. De aceea, în veacul al VII-lea, persanii au jefuit Ierusalimul, măcelărindu-l pe creștini și exilân-

du-l pe patriarhul Zaharias. Înlocuitorul acestuia, Modestus – crede arheologul britanic – a scos din Ierusalim tezaurul, ascunzându-l în subsolul mănăstirii grecești Mar Theodosius, fondată în anul 476 și situată la aproximativ zece kilometri, la est de Bethleem.

Informație negată însă, astăzi, de călugări, după cum ne avertizează autorul recenziei din *World Jewish Digest*. Reporterilor ajunși acolo, în urma lecturii cărții lui Kingsley, li s-a răspuns că mănăstirea a fost distrusă în același secol al VII-lea și abandonată până cu 100 de ani în urmă. „Am fost de mai multe ori acolo, pentru a studia rămășițele trupurilor călugărilor masacrați de persani – afirmă antropologul israelian Joe Zias –, și dacă ar fi existat orice fel de comoară, ea ar fi fost pradată de persani sau de arabi cu multe veacuri înainte.”

Tudor Parfitt, semnatarul articolului menționat, este sceptic cu privire la rezultatele investigației lui Kingsley, mai ales că dovezile călătoriei descrise de el sunt puține. Anterior lui, un alt autor, Graham Hancock, într-o carte de succes, pretindea că a localizat cea mai importantă piesă a tezaurului – Arca – în biserica Saint Mary Zion din orașelul Aksum, situat în Etiopia. Nimeni nu a văzut-o însă.

Prin fabuloasa bogăție și legenda lui însângărată, tezaurul Templului din Ierusalim va suscita și în viitor, suntem siguri, noi cercetări. Să sperăm că ele vor da roade, clarificând una dintre pasionantele enigme ale istoriei. ■

Mănăstirea Mar Theodosius

O OCUPATIE AMERICANĂ DE SUCCES

DAN MIHALACHE

Umoristul american Art Buchwald, dispărut de curând, s-a ocupat și de „cauzele” succesului obținut în plan economic de Japonia, după cel de Al Doilea Război Mondial. În viziunea sa, plină de umor, explicația era următoarea. După capitularea Japoniei, au sosit doi domni de la Washington, care i-au strâns pe patronii marilor întreprinderi industriale japoneze (câte și câți mai rămăseseră). Le-au spus că America aprecia foarte mult talentul poporului japonez, seriozitatea lui și productivitatea deosebită, dar le-au cerut ca în noile condiții să renunțe să mai producă arme și să treacă la producția industrială de mașini. Japonezii au replicat că nu au nimic împotriva, dar ei nu se pricep să fabrice mașini. „Nu-i nimic – le-au spus americanii –, am adus noi o cârtică, o studiată și treceți apoi la treabă”. Zis și făcut. Japonezii au citit cârticica și au început să fabrice autoturisme.

Împăratul Hirohito (dreapta) și generalul MacArthur

replicat americanii.

Dincolo de această glumă, relația dintre americani și japonezi imediat după cel de Al Doilea Război Mondial rămâne una care stârnește azi din nou interesul. Și aceasta mai ales prin contrapunerea cu marile probleme pe care le întâmpină americanii într-o altă țară pe care au înfrânt-o în război: Irak.

De ce au reușit americanii atât de bine în Japonia atunci și de ce întâmpină azi atâtea probleme? Comparațiile sunt dificile în istorie, dar merită totuși încercat.

Cele două bombe atomice aruncate asupra Japoniei de americani, la 6 și 9 august, la

Hiroshima și Nagasaki, au jucat un rol important în predarea japonezilor. Dar au sporit și mai mult resentimentele înfrânților față de învingători. Spiritul de sacrificiu al japonezilor – a cărui culme l-au reprezentat piloții kamikadze – crea premisele pentru un adevărat carnagiu

contra trupelor americane care au ocupat Japonia.

La 30 august 1945, atunci când generalul MacArthur și statul major care îl însoțea și-au luat zborul către Tokio, existau mari temeri în ceea ce privește siguranța lor. MacArthur a coborât din avion afișând o siguranță deplină. La

masă, ofiterii săi i-au cerut, temându-se că ar putea fi otrăvit, să guste cineva mâncarea înainte. Generalul a refuzat categoric un asemenea procedeu. A doua zi a ordonat ridicarea legii marțiale și a interdicțiilor de circulație după lăsarea întinericului, ca și interdicția pentru pescarii japonezi de a se apropia de navele americane ancorate în porturile japoneze. Măsurile au avut exact efectul scontat de MacArthur.

După ceremonia semnării actului capitulării la bordul navei de război Missouri, diplomatul japonez Toshikazu Kaze declara: „Este o extraordinară șansă că un asemenea om a fost desemnat drept comandant suprem, ca să prezideze asupra destinului Japoniei”.

Sarcina care îi stătea în față lui MacArthur nu era ușoară. Trebuia să asigure dezarmarea a 2 milioane de soldați, repatrierea altor 4 milioane, să demanteleze industria de război japoneză, să asigure plata datoriilor de război, să dizolve temuta poliție secretă Kempeitai, să prindă criminalii de război, să asigure condițiile de supraviețuire pentru 80 milioane de locuitori ai arhipelagului nipon. Toate acestea în condițiile în care britanicii, sovieticii și chinezii din Comisia consultativă aliată cereau măsuri cât mai dure, pentru a-i face pe japonezi să simtă amarul înfrângerii, după toate cele comise în teritoriile pe

care le-au ocupat în anii războiului. Aliații i-au cerut și să îl umilească pe împăratul Hirohito. Ceea ce MacArthur nu a acceptat.

De altfel, relația lui cu împăratul nipon a fost, probabil, una dintre cheile succesului. Japonezii își divinizau împăratul și erau dispuși să îl urmeze orbește. MacArthur i-a îngăduit împăratului să hotărască el când îl va vizita.

La 27 septembrie, Hirohito, îmbrăcat cu un frac și pantalon reiat, purtând pe cap un cilindru, iese dintr-un Daimler negru și intră în clădirea Ambasadei americane. S-a aflat singur, doar cu interpretul, în fața generalului american, el care nu adresase niciodată vreun cuvânt direct unui interlocutor. Curtenii erau cei care exprimau gândurile împăratului. MacArthur îl scoate din încurcătură cu cuvintele: „Maiestate, am fost primit altădată de către tatăl dumneavoastră, la sfârșitul războiului ruso-japonez”. Admirația care se instalează este reciprocă. Generalul american va avea permanent

susținerea suveranului nipon, adică a întregului popor japonez.

MacArthur a dat ordine stricte soldaților americani în ceea ce privește modul lor de comportare. Ei îi ajută pe localnici și în scurtă vreme se bucură de mare popularitate.

Pentru a contribui la relansarea industriei, de la Washington sosesc 2 miliarde de dolari și numeroși experți americani. Combinați cu hărnicia japonezilor, vor produce un adevărat miracol economic.

Generalul s-a preocupat și de opera legislativă. Constituția adoptată atunci și cunoscută sub numele de „Constituția MacArthur” este valabilă și astăzi. În aprilie 1946 s-au organizat alegeri libere; au intrat în forul legislativ și 38 de femei. Noului parlament i s-au trimis 700 proiecte de legi. Când apar probleme cu adoptarea vreuneia, generalul face apel la împărat și lucrurile se rezolvă imediat.

Sigur, nu totul a fost perfect. Dar ocupația americană a Japoniei s-a dovedit un succes, asigurând revenirea rapidă a țării între marile puteri economice ale lumii. „Cu un comandant mai puțin decis, ocupația se putea transforma într-un fiasco total” – avea să scrie ambasadorul american la Tokio, William Sebald.

Așadar, de ce au reușit atât de bine americanii în Japonia și au atâtea probleme în Irak? Greu de răspuns! ■

22 august 1945: reprezentanții garnizoanei japoneze din atolul Milli se predau americanilor

MOLDOVENISMUL. POVESTEA UNUI CONCEPT

Biserica Sf. Dumitru din Orhei, zidită de Vasile Lupu,
și statuia domnitorului

Imediat după Unirea Principatelor din 1859, autoritățile țariste întreprind o serie de acțiuni cu scopul de a bloca orice inițiativă ce ar fi urmărit orientarea Basarabiei spre România, cum arătam în numărul trecut al revistei.

În intervalul 1856-1884, s-au desfășurat mai multe evenimente pe întregul cuprins al Imperiului Rus, care au adus diverse schimbări și în Basarabia. Perioada a rămas cunoscută în istorie sub denumirea de epoca marilor reforme.

EUGEN TOMAC

● La jumătatea veacului al XIX-lea, autoritățile țariste declanșează prigoana contra limbii române ● Episcopul Pavel Lebedev face focul cu cărțile românești confiscate ● Urmașul său, Lebedevski, a închis tipografia în limba română ● Singurul sprijin pentru preoți și învățători, publicațiile venite din țară ● În Basarabia, 82% dintre bărbați și 96% dintre femei erau analfabeți ● Un fost colonel, în fruntea bisericii din Chișinău ● După 1918, centrul „moldovenismului” se mută la Odessa ● „Povești moldovenesti”, de Ion Creangă! ● Deoarece dialectul moldovenesc este foarte sărac în cuvinte, se folosește totuși... limba română!

Una dintre reformele care trebuia puse în practică viza educația populației, majoritatea fiind neștiutoare de carte. În Basarabia, acest proces urmărea, pe lângă reorganizarea învățământului, și începerea unui nou val de deznationalizare a românilor.

Prima decizie, pe care au luat-o autoritățile țariste a fost închiderea catedrei de limba română din cadrul Universității din Sankt Petersburg, la 27 august 1858. Catedra fusese înființată în 1848, cu scopul de a pregăti funcționari

pentru instanțele judecătorești superioare, unde era nevoie să se lucreze cu acte în limba română.

Procesul privind scoaterea limbii române din instituțiile de învățământ începe să se extindă și în Basarabia. În 1860, la Liceul nr.1 din Chișinău, singurul din toată provincia, este introdusă predarea cursurilor în limba greacă, în limba română urmând să studieze doar cei care solicitau expres acest lucru. Pentru că demersul autorităților nu a avut succes, iar majoritatea tinerilor își

doreau să studieze în limba română, Consiliul de Stat al guvernului rus a luat hotărârea, la 9 februarie 1866, să suspende predarea limbii române în liceu, pentru că „elevii cunosc această limbă în mod practic, iar predarea ei alte scopuri nu urmărea”.

Și Biserica trebuia să aplice noul plan de rusificare a populației. Odată cu ocuparea scaunului de episcop de către Pavel Lebedev în 1871, acesta obligă toate bisericile să scrie registrele și actele de stare civilă în limba rusă. Pentru a alunga preoțimea

română din biserici, Lebedev a modificat statutul parohiilor și a închis în jur de 340 de biserici, expulzându-i pe toți clericii care nu se supuneau noului regulament. Procesul de deznaționalizare inițiat de înaltul prelat nu s-a încheiat aici, el dând ordin să fie strânse din parohii și aduse la reședința sa toate cărțile tipărite în limba română. Episcopul și-a încălzit vreme îndelungată așezământul prin arderea tuturor cărților românești adunate. El a ordonat, de asemenea, să fie desființată publicația *Buletinul eparhiei de Chișinău*, tipărită în limba rusă și

română. Cei care au urmat la conducerea episcopiei au continuat linia de deznaționalizare adoptată de episcopul Lebedev. În 1882, în fruntea Bisericii din Basarabia a fost numit episcopul Serghei Lebedevski, care a propus printr-un raport trimis Sinodului rus să închidă tipografia moldovenească, pe motiv că în majoritatea bisericilor slujbele erau ținute în limba rusă, iar cărți și broșuri în limba română nu mai erau necesare. În această perioadă, pentru preoții și învățătorii români, singurul sprijin au fost publicațiile tipărite în cele trei județe din sudul Basarabiei, revenite sub administrație românească.

După congresul de la Berlin din 1878, pentru români din aceste județe revine calvarul, deoarece sudul Basarabiei este reanexat la Imperiul Țarist.

Țarul Alexandru al III-lea

Autoritățile țariste iau măsuri speciale împotriva românilor din aceste trei județe. În 1893, episcopul Nifon deschide o școală de clerici la Ismail, ce avea drept scop declarat rusificarea intensă a clericilor de pe malurile Dunării și Prutului. La rândul său, succesorul lui Nifon, episcopul Iacov Piatnițki, a redactat un raport cu nr. 1366, din data de 23 martie 1900, adresat Sinodului rusesc, prin care semna la „majoritatea parohiilor sunt compuse din moldoveni, care știu limba moldovenească și nu înțeleg deloc limba rusească, chiar în vorba numai vorbită”. El atrage atenția asupra faptului că este necesară tipărirea de urgență a literaturii bisericești și nu numai, în limba română, cu litere chirilice, pentru bisericile și mănăstirile din toată gubernia.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în toată provincia nu funcționau decât 7 școli secundare și 591 școli primare, cuprinzând un număr total de 47.000 elevi. În Basarabia se înregistrau peste 82% de bărbați analfabeți, iar numărul femeilor neștiutoare de carte depășea 96%.

În anul 1908, după mișcările revoluționare ce au cuprins tot imperiul, guvernul țarist decide să trimită la Chișinău, în fruntea Bisericii, pe Serafim Ciceagov, un fost colonel ce a participat activ la înăbușirea revoluției. Acesta va trimite Sinodului rus, în 1910, o

adresă prin care înștiințează că în Basarabia există preoți și alți moldoveni care vor ca slujbele în biserici să fie ținute în limbă lor. El mai preciza că în rândurile Partidului Moldovenilor există numai 15 preoți, dar sunt printre cei mai buni și cu o influență foarte mare în eparhie. Despre liderii partidului spune că sunt moldoveni care au trăit sau au studiat în România, subliniind și faptul că sunt cei mai „răi dușmani ai noștri”. Episcopul Ciceagov declară că va lupta împotriva lor prin toate mijloacele, deoarece „partidul separatist tinde să-i învețe pe moldoveni limba cultă moldovenească”. Moldovenismul, în opinia episcopului, are o influență mare, dar aceasta provine nu atât din dorința de a se separa, ci pentru că oamenii vor să-și păstreze limba și obiceiurile pământului. De

asemenea, Serafim Ciceagov precizează că atrage periodic atenția bisericilor și mănăstirilor din Basarabia „să nu uite că sunt și aparțin de guvernământ rusesc și că trebuie să urmărească scopurile statului și unificarea popoarelor prin limba rusă”.

Dr. Petre Cazacu ni-l prezintă pe episcopul Ciceagov drept un rus fierbinte și foarte energic, care nu se mulțumea cu activitățile administrative ale Bisericii, ci făcea și politică agresivă. Ciceagov este primul care susține că limba locală în care erau tipărite publicațiile, dar cu litere rusești, este de fapt „limba moldovenească” și ea trebuie ferită de românizare, deoarece este o limbă diferită față de cea din România.

După reîntoarcerea Basarabiei la România, în 1918, centrul politic și ideologic în ceea ce privește chestiunea moldovenească se mută la Odessa, unde sovietele încep să organizeze o nouă strategie.

În data de 26 iunie 1924, este înființată, la Odessa pe lângă departamentul gubernial al învățământului obștesc, o secțiune moldovenească, cu scopul de a organiza și conduce învățământul moldovenesc în școală și nu numai, constituindu-se case de lectură, cluburi, biblioteci și teatre ambulante în regiunile locuite de români. Toate

aceste acțiuni urmăreau desfășurarea unei propagande eficiente printre români. Au fost trimiși, în acest sens, studenți în regiunile locuite de români, în mod special la Balta și în părțile Podoliei, cu misiunea de a redacta rapoarte privind situația limbii române în regiunile menționate, pentru a se lua măsuri privind noile direcții politice și ideologice.

La 1 iulie 1924, la Odessa a apărut în cadrul acestei direcții de învățământ moldovenesc, ziarul *Plugarul Roșu*. Menirea publicației era intensificarea propagandei privind înființarea noii Republici Moldovenești. În numărul din 21 august 1924 se face un apel către toți moldovenii care știu să citească și scrie, să se înregistreze la secția moldovenească din cadrul direcției guberniale a învățământului obștesc, situată în Odessa, pe strada Baranova nr. 10. Tot în acest număr al ziarului *Plugarul Roșu* este tipărit anunțul că secțiunea moldovenească este creată pentru a organiza învățământul în limba română.

În acest sens, studenți de la Universitatea din Moscova, secția română, sunt trimiși prin localitățile moldovenești pentru a studia din punct de vedere cultural și politic starea populației. Editura gubernială, preciza ziarul *Plugarul Roșu*, „va tipări cărți pentru copii și cărți pentru cei mai în vârstă”. Sunt editate cărți de citire, printre care *Cine a fost Lenin*, *Chestiunea noroadelor mici în Uniunea sovietică* și *Povești moldovenești de Ion Creangă*. Precizarea care atrage atenția este referirea făcută la lucrările mai sus menționate, și anume la alfabetul în care sunt tipărite cărțile. Redactorii susțin că, datorită faptului că dialectul moldovenesc este foarte sărac în cuvinte, motiv pentru care se îngreunează „luminarea norodului moldovenesc, s-a hotărât ca în școli, case și așezăminte de cultură moldovenească, să se întrebuințeze limba românească, care este mai bogată în cuvinte”.

Un alt demers al noii secții de învățământ moldovenesc a fost înființarea unei trupe de teatru care susținea spectacole în satele locuite compact de români. În acest fel, se duce o campanie asiduă pentru identitatea moldovenească și spiritul sovietic, sub îndemnul „proletarii din toate timpurile, uniți-vă!”.

Membrii delegației britanice la Congresul de la Berlin, din 1878

Tot în paginile *Plugarului Roșu* găsim și un mesaj al secțiunii moldovenești din cadrul direcției guberniale către învățătorii moldoveni, prin care erau îndemnați să lupte pentru cultura și limba moldovenească. Se menționa că „sub ocârmuirea țarismului lașom și asupritor, norodul moldovenesc a trăit o perioadă de întuneric și de deznaționalizare. Politica de rusificare dusă de țarism a dat cele mai strașnice roade de dărâmare și distrugere a culturii moldovenești“. Toate acestea nu aveau decât un singur scop, de a pune în practică planul prin care se urmărea crearea unei noi Republici Moldovenești în cadrul Ucrainei Sovietice.

Ințiativa privind înființarea unei Republici Moldovenești în cadrul U.R.S.S. avea drept scop provocarea României și nu urmărirea nicidecum acordarea de drepturi naționale românilor aflați în stânga Nistrului, după cum susțineau autoritățile bolșevice. Pentru a regiza cât

mai bine procesul privind înființarea Republicii Autonome Moldovenești, Comitetul Central al Ucrainei convoacă, la 8 octombrie 1924, o ședință plenară specială, unde pune pe agendă chestiunea înființării noii republici. Aici a luat cuvântul Grigori Ivanovici Borisov, cu nume conspirativ Starîi (Moșneagul), etnic rus, expulzat din Basarabia pentru agitație bolșevică desfășurată la atelierele muncitorești din Tighina, care a cerut înființarea Republicii Moldovenești în numele delegațiilor prezente la Harkov. Încercând să arate că autoritățile comuniste vin în sprijinul românilor din stânga Nistrului, dornici să-și construiască o țară a lor în cadrul uniunii, Comitetul Central a luat, în aceeași zi, hotărârea de a înființa Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească. Președintele Comitetului Central Moldovenesc a fost ales Grigori Borisov Starîi, iar adjunct al președintelui a fost ales avocatul bulgar Alexandru

Stoev. În discursul său, Starîi a declarat în fața delegațiilor prezente la ședință: „Noi niciodată nu vom uita de frații noștri care gem sub jugul boieresc“, iar în încheiere a rostit cuvintele: „Trăiască Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, leagănul României Sovietice“.

Din lista membrilor guvernului autonom, doar doi erau români, unul bulgar, restul ruși. Faptul acesta trădează de la început intenția sovietelor. Ziarul britanic *The Times* menționa că sovietele, prin înființarea Republicii Moldovenești, au elaborat noi planuri pentru a semăna dezordine în Basarabia, iar ziarul finlandez *Uusi Suomi* scria că proclamarea acestei republici înseamnă, în fapt, un atac la adresa României. De aceeași părere era și istoricul Nicolae Pop, care afirma că noua republică era „o pepinieră pentru creșterea unei generații de români comuniști, cu scopul de a-i întrebuința la momentul oportun la comunizarea României“. ■

Imagine dintr-un sat basarabean

„Redeșteptarea venea de la Duhul Sfânt. Toți devenisem prozeliti. Am început să ne căutăm unii pe alții. Ne-am grupat în jurul bătrânului Emanuil Gavrilă, editorul Basarabiei. Ce mare inimă de român bătea în acest luptător înflăcărat! [...] Eram o ceată de prozeliti fanatici. Unii ne considerau «niște țarcovnici neisprăviți», alții ne luau drept «niște complotiști periculoși ce și-au pus de gând să vândă Basarabia la români». Și astăzi, ce să mai ascundem: aveam într-adevăr legături tainice și sprijin de la frații de peste Prut.

Ca prozeliti entuziaști eram capabili de fapte îndrăznețe pentru care administrația rusă putea să ne ceară socoteală. Astfel, dl. Pelivan [Magazin istoric, nr. 3, 4/2006], în

mod demonstrativ, vorbea românește cu glas tare în insti-tuțiuni și localuri publice; Drută

organiza la sate serbări moldovenesti; Stârcea organiza coruri românești; [Al.] Matevici [Magazin istoric, nr. 6/2006], fără sfială, cânta venirea zorilor Unirii; subsemnatul primeam spre păstrare un depozit de cărți românești trimise de către [Zamfir] Arbure, cu conținut antirusesc, și, fiind în calitate de student teolog, la o biserică din Chișinău, pentru a ține o predică în limba rusă, am rostit-o în românește. Basarabia mi-a publicat predica în întregime, iar în presa de peste Prut au apărut comentarii, subliniind chestiunea școlilor românești pentru moldovenii din Basarabia, atinsă în cuprinsul predicii.“

„BASARABIA“ NUMĂRUL NEȘTIUT

IOAN LĂCUSTĂ

Astfel evoca, în 1938, preotul Th. Inuleț, într-un articol din revista *Viața Basarabiei*, activitatea sa și a altor entuziaști luptători pentru drepturi naționale ale românilor basarabeni, grupați în jurul gazetei ce purta numele provinciei răpite în 1812 de Rusia țaristă: *Basarabia*.

Ieșită de sub teascuri în urmă cu 101 ani, la 24 mai 1906, *Basarabia* a fost prima publicație națională românească de dincolo de Prut. Era tipărită în românește, cu litere chirilice, doar titlul fiind cules

cu caractere latine. Anterior mai apăruseră și alte publicații cu numele de Basarabia, tipărite însă peste hotarele guberniei, la Iași (1878), Geneva (1905) sau Galați (1905).

Venirea în lume a *Basarabiei* a fost posibilă în contextul izbucnirii primei revoluții burgheze din Rusia în 1905. În vârtejul reformelor preconizate pentru întreg Imperiul Țarist, tineri intelectuali patrioți de la Chișinău au socotit că sosisse momentul să se unească în jurul unei

publicații prin care să-și facă publice dezideratele: limba română în școli și biserici, ridicarea culturală a poporului, afirmarea conștiinței de neam și a originii comune a tuturor românilor, din Vechiul Regat și din provinciile subjugate, dreptul la viață culturală proprie ș.a.

Viță din marele neam

Se formaseră trei grupări mai importante, în jurul lui Pan Halippa, Ion Pelivan și

Pavel Gore. Constantin Stere (*Magazin istoric*, nr. 7, 8/1989; 10-12/1990; 1/1991; 11/1992), venit de la Iași în primăvara lui 1906, a reușit să-i unească, creând nucleul viitoare gazete. Tot el a obținut de la Eugeniu Carada (*Magazin istoric*, nr. 4/2004) o tipografie,

astfel încât la 24 mai 1906 redactorii *Basarabiei* sărbătoreau la sediul publicației, de pe strada Armeană nr. 30 din Chișinău, apariția primului număr. „Gazeta noastră – mărturiseau ei în cel de-al doilea număr – și-a pus în gând să meargă înaintea poporului, arătându-i calea care îl va duce pre el spre pâine, lumină și slobozenie [libertate]. Greu este drumul nostru. Dar noi suntem plini de credință în puterea poporului nostru, care cu vremea însuși va lua steagul nostru și-l va duce după cum vrea el. Noi suntem de nădejde că lucrul nostru, fiind drept și sfânt, va fi dus cu cinstire până la urmă.”

Dominantă era conștiința originii comune și a unității de neam. Basarabenii sunt români, chiar dacă își spun moldoveni și au fost de aproape un veac înstrăinați de frații de peste Prut. Al. Nour nota în nr. 3/1906: „Mai curând sufletul românesc a păstrat însuși poporul românesc în țara noastră. Măcar că el nu știe poezii românești, nu simțea farmecul lor nespuse. Măcar că el nu se învăța în limba sa

Intelctuali basarabeni la Slănic Moldova în 1897: V. Erbiceanu, Gh. Gore, P. Gore

maternă, națională, în cea românească și nici nu a auzit de frații săi de peste Prut. Istoria *Basarabiei* – continuă el – ne arată cândva cum «Acolo sus, în satul de sub munte, sub umbra codrului bătrân», însetatul plugar român a petrecut zilele de groază și veacurile negre, dar tot n-a vândut inima sa pentru un blid de linte, ca frunțașii săi, boierii moldoveni ai *Basarabiei*.”

Conștiința unității de neam reclamă și o luptă comună pentru drepturi naționale. „Peste Prut, în Bucovina, în Ardeal și Macedonia – scria tot Al. Nour, în nr.1/1906 – neamul românesc are mulți vajnici luptători pentru interesele lui naționale. Numai noi, moldovenii din Basarabia, suntem cei rămași în urmă și nici n-avem frunțașii săi, n-avem fiii săi aleși, prin care poporul nostru va putea spune în Dumă cuvânt în sfatul neamurilor [...] Noi știm că poporul nostru e o mare putere, dar ea n-a ajuns încă la conștiința de sine.”

Cu un alt prilej, relatând despre sărbătorirea Anului Nou și a Bobotezei la românii din Transilvania, publicația

din Chișinău nota la 10 ianuarie 1907: „După petrecere – zice *Gazeta Transilvaniei* – s-a încins o horă (un joc mândru și frumos) de-ți era drag s-o privești. Așa s-a sfârșit serbarea aceasta curat românească și țărănească. Oare când vor putea face și românii noștri din Basarabia aseme-

nea serbări luminătoare și priincioase minții și sufletului omenesc, precum le fac frații români din Transilvania – norod strein, ca și noi, în împărăție streină?”

Rubrici permanente, precum *Cronica românească*, *Din viața românească*, *Presa românească* ș.a. aduceau, număr de număr, vești din toate ținuturile locuite de români. Versuri din V. Alecsandri, G. Coșbuc, Gr. Alexandrescu, Matilda Poni, Eminescu, cu *Doina* sa, texte din Ion Creangă, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, N. Bălcescu, Gh. Asachi, I.L. Caragiale ș.a. întrețineau același sentiment al comuniunii de limbă și cultură.

Vorbind despre limba comună a românilor, publicația de la Chișinău menționa la 9 august 1906: „Limba părintească slujește la păstrarea naționalității, pentru că ea servește ca mijloc de înțelegere între oameni [...] Moldovenii din Basarabia sunt de același neam, având aceeași credință, aceeași limbă și aceleași obiceiuri cu românii de peste Prut și din alte țări”.

Sărbătoarea tuturor românilor

Organizarea Expoziției Jubiliare de la București, din vara lui 1906, consacrată celor 40 ani de domnie ai regelui Carol I (*Magazin istoric*, nr. 2/2006), constituie pentru redactorii *Basarabiei* un prilej de a vorbi entuziast despre România și familia regală și de a îndemna la organizarea de excursii pentru vizitarea acesteia. „Frați moldoveni! – scria *Basarabia*, la 11 iunie 1906. Munca cinstită și rodnică a fraților noștri de peste Prut va fi sărbătorită din ziua de azi printr-o mare și înălțătoare Expoziție, care se va deschide în capitala României, București. Voi toți cari știți cum

cugetă și simte românul vă veți simți mândri a veni în număr cât mai mare la această serbare de renaștere națională. Cu această ocazie, veți vedea și chipul sfânt al marelui voievod-rege Carol, care a știut să rupă lanțurile robiei și să aducă cât mai multă lumină în inima asuprită a românilor. Veniți, căci aceasta este serbarea mare a României, de la care nimene nu trebuie să lipsească și de la care poate într-o zi va atârna și viitorul nostru. Veniți!”

Cine erau cei care făceau să apară *Basarabia*? Dacă C. Stere a avut inițiativa întemeierii gazetei, rolul de director și susținător l-a

avut avocatul Emanuil Gavrilă (1814-1910), descendent dintr-o veche familie moldovenească din satul Nicorești-Soroca. Întemeietorul spitei a fost vornicul Boldur, sfetnic în timpul lui Alexandru cel Bun.

După studii la Chișinău, Moscova, Viena și Berlin, în 1875 E. Gavrilă s-a întors în Basarabia, fiind o vreme judecator de pace la Soroca. A demisionat apoi, stabilindu-se la moșia sa de la Băcsani, din același ținut, fiind și avocat la Iampol, pe malul Nistrului. În 1894 s-a mutat la Chișinău. În 1902-1903 a făcut demersuri pentru tipărirea unui ziar românesc, dar autoritățile de la Petersburg nu și-au dat consimțământul. Scria puțin în *Basarabia*, îngrijindu-se mai mult de partea administrativă. Pan Halippa se ocupa de pro-

blemele sociale, iar Ioan Peli-van cu cele naționale.

Redactorii gazetei – își amintește Petru Vătămanu (*Figuri sorocene*, Chișinău, 1940) – „pentru a afla ce-i interesează pe țărani se duceau în zilele de târg în mijlocul lor și le cetiau ziarul, făcând și anchete cu privire la impresiile lăsate asupra lor”. Emanuil Gavrilă ducea „tot greul [care] consta în lupta continuă cu autoritățile, cari vedeau cu ochi foarte răi apariția gazetei. Nu o dată, după hărțuiri continue, cu vocea-i blajină, se ruga de tineret să se domolească și să se ferească de întrebuințarea limbajului combativ. «Măi băieți, lăsați-o mai moale, mai domoliți-vă, că mă băgați la ostrov»”.

Ostrov însemna închisoare și deportare. Și, în octombrie

1906, Gavrilă și oame-nii săi erau cât pe ce să o pătească, *Basarabia* fiind confiscată de poliție. În numărul din 15 octombrie, gazeta relatează astfel incidentul: „Confiscat (luat) de poliție. La trei ceasuri după-amiază în redacția noastră au venit agenții poliției locale și au luat 720 de numere. N-a fost îndeplinită nici o formalitate, care se cere pentru confiscarea gazetei. Confiscarea oricărui număr se face după hotărârea cenzorului care se arată redacției la confiscare. Nouă nu ne-a fost arătat nimic.”

Operațiunea a avut loc după „arătarea [denunțul] inspectorului de

Pavel Gore (dreapta, în picioare)

medicină d. Pereteacovici, care a pârât gazeta noastră înaintea vicegubernatorului, adevărat cenzorului. Vicegubernatorul, cum se zice, s-a hotărât să confişte gazeta înainte de a şti ce este scris în ea, fiindcă gazeta încă nu era tradusă în ruseşte de traducătorul d. Şulepicoş“.

Ultimul număr n-a fost... ultimul!

Confiscată, dar nu interzisă. *Basarabia* a mai apărut câteva luni, continuând să publice articole şi chemări pentru susţinerea doleanţelor naţionale. Începând cu numărul din 25 octombrie 1906, pe prima pagină apărea cu litere mari câte o revendicare, precum: *Noi vrem şcoli moldoveneşti!*; *Vrem limbă românească!*; *Vrem biserică românească!* ş.a. Se publicau lecţii de învăţare a alfabetului latin, cu texte în această grafie. Din 24 septembrie 1906, în multe numere la rând, a apărut pe prima pagină şi oferta unui dascăl de româneşte: „Cine doreşte a vorbi, scri şi a ceti bine româneşte să se îndrepte în scris sau în persoană la domnul Gr.D. Konstantinescu, Sobornîi Dvor, cv[artalul] Medana.“

Răspunsul autorităţilor la astfel de patetice demersuri naţionale, în atmosfera de prigoană ţaristă, nu putea fi decât unul singur: interzicerea *Basarabiei*.

Memorialişti sau istorici afirmă că *Basarabia* a fost suprimată începând cu nr. 78, din 4 martie 1907. Atunci a fost

*Lideri ai mişcării unioniste din Basarabia:
Ion Inculeţ (stânga sus), Pan Halippa,
I. Pelivan (în mijloc),
D. Ciugureanu (stânga jos) şi Şt. Ciobanu*

publicată poezia lui A. Mureşanu *Un răsunset* (astăzi imnul naţional al României; *Magazin istoric*, nr. 9/2006), care începea cu „Deşteaptă-te române!“. Poezia era însoţită şi de un apel: „Noi moldovenii, locuitorii acestei ţări moldoveneşti, care a fost scăldată în sângele sfânt al fiilor românilor, noi, nepoţii acelor viteji români, care au apărut Basarabia cu sângele său [sic!], acum rămânem fără şcoala noastră moldovenească, fără trebuincioasa ştiinţă a slavnicului [gloriosului] trecut al neamului nostru moldovenesc! [...] Destul, moldovenilor, a trăi în robia întunericului şi a nedreptăţilor! [...] Treziţi-vă! Cereţi de la Dumă şcoli moldoveneşti naţionale!“

În realitate, redactorii gazetei au mai scos un număr, 79, datat „duminică 11 martie“, consultat de mine în colecţiile Bibliotecii Academiei Române.

Şi acest număr, într-adevăr ultim al publicaţiei de acum 100 ani, conţine versuri la fel de incitante la unire şi deşteptare naţională, precum acelea din poemul lui A. Mureşanu: cântecul revoluţionar al lui Ion Catina, din 1848: „Aideţi, fraţi într-o unire/ Ţara noastră e-n perire/ Aste ziduri şi palate,/ Unde zac mii de păcate,/ Aideţi a le dărâma! [...] Tot românul să se adune;/ Şi pe viaţă ori pe moarte/ Dulce- pentru libertate (slobozenie)/ Un mormânt a câştiga!“

Basarabienii erau chemaţi a deprinde temeiurile libertăţii în româneşte! Versurile lui Catina veneau parcă în continuarea unei constatări pe care *Basarabia* o publicase în numărul anterior, la rubrica *De la fraţi*, privind revoltele ţărăneşti care începuseră în România: „Stăpânirea românească, pe semene ca a noastră, nu vrea să priceapă că pe ţărani îi răscăla sărăcia şi greutatea traiului lor, care de mult sunt recunoscute ca cele mai însemnate pricini a oricăror mişcări pentru îmbunătăţirea traiului zilnic.“

La 27 martie/9 aprilie 1918 Unirea s-a înfăptuit. Se împlinea şi crezul celor care făcuseră să apară *Basarabia* şi care, la 26 iulie 1906, mărturiseau: „Ce politică vor face nepoţii noştri nu ştim, ce năzuinţe vor avea ei nu putem prevedea. Noi ştim numai datoria noastră: noi trebuie să luptăm pentru binele ţăranului basarabean, pentru cultura românească, întocmirile şi legile pe limba românească (moldovenească)“.

CĂLĂTORIE ÎN VREMEA RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ

HORIA VLADIMIR ȘERBĂNESCU

Pentru a comemora 130 ani de la Războiul de Independență, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” a inițiat o serie de manifestări cu caracter evocator și comemorativ dedicate acestui important eveniment al istoriei naționale.

Acțiunile vor începe la 9 mai 2007, ora 11.00, cu simpozionul *1877-2007. 130 de ani de la independența României*, la care sunt invitați să participe renumiți istorici și muzeografi. În aceeași zi, la ora 13.00, se va vernisa și expoziția *1877-2007. Războiul de Independență – mărturii muzeografice*, în cadrul căreia vor fi expuse piese de echipament, uniforme, decorații, fotografii, lucrări de Nicolae Grigorescu, Carol Szathmari, Sava Henția, precum și obiecte aparținând unor ofițeri și soldați care s-au evidențiat pe câmpul de luptă. Vernisajul va fi precedat de un ceremonial militar prezentat de membrii asociației „6 Dorobanți”, care comemorează tradițiile Regimentului 6 dorobanți „Mihai Viteazul” și ale Regimentului 4 artilerie „Regele Ferdinand I”, echipați în uniforme din timpul Războiului de Independență.

Vineri, 18 mai 2007, de „Ziua Internațională a Muzeelor”, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, cu

sprijinul autorităților orașului Ploiești și al Muzeului Militar Național, va organiza o seară istorică în cursul căreia participanții vor retrăi atmosfera anului 1877 și a sfârșitului de secol al XIX-lea. La această acțiune, care va marca și începutul „Zilelor orașului Ploiești”, vor participa dorobanții și artileriștii asociației „6 Dorobanți”, cărora li se vor alătura 30 de „voluntari bulgari”, din cadrul asociației istorice „Tradiția”. Aceștia vor recrea momentul înființării la Ploiești a detașamentelor care au luptat pentru eliberarea Bulgariei de sub jugul otoman.

Manifestările vor începe printr-o ceremonie militară desfășurată în fața muzeului județean, în prezența auto-

rităților locale. Detașamentul – compus din dorobanți, infanteriști de linie, artileriști, roșiori călări, voluntari bulgari și „soldați ai armatei imperiale ruse” – se va îndrepta apoi în marș spre casa în care s-a aflat, în urmă cu 130 de ani, statul-major al generalului Nikolai Grigorievici Stoletov, comandantul voluntarilor bulgari. La placa omagială instalată în acel loc, trupele vor prezenta onorul și vor fi depuse coroane de flori. După acest moment comemorativ, întreaga coloană va mărșălui, cu muzica militară în frunte, spre Gara de sud a orașului Ploiești.

În fața monumentului vânătorilor din Batalionul 2, care s-au evidențiat în luptele de la Grivița, trupele aliniate

vor asista la reconstituirea momentului în care marele duce Nicolae, comandantul armatelor rusești din Balcani, a înmănat detașamentelor de voluntari bulgari drapelul de Samara, eveniment care marchează crearea armatei bulgare moderne și începerea războiului de eliberare

Imagini de la „Zilele Muzeului Militar Național” desfășurate anul trecut (și în p. 60)

națională. Ceremonia va continua cu depuneri de coroane de flori și executarea unor salve de onoare, trase din puști și tunuri de epocă, în amintirea ostașilor căzuți pe câmpurile de luptă din 1877-1878.

Spre seară, participanții la această manifestare vor lua parte la o petrecere populară organizată de autoritățile orașului în parcul „I.L. Caragiale”, ocazie cu care vor asista la scenele de teatru interpretate de elevi ai liceelor prahovene, spectacole de teatru de păpuși, „bătăi” cu flori, concerte de muzică de promenadă etc. După lăsarea întinericului, trupele echipate în uniforme de la 1877 se vor încolona din nou și vor mărșălui cu torțe aprinse spre centrul orașului, încheind astfel componenta istorică a „Zilelor Orașului Ploiești”.

A doua zi, la 19 mai, membrii asociațiilor istorico-militare română și bulgară se vor reuni în București pentru a participa la „Zilele Muzeului Militar Național”. Cea de-a șaptea ediție a acestei manifestări are drept temă *Războiul de Independență – 130 de ani* și se va desfășura în zilele de 19 și 20 mai 2007, între orele 10.00 și 14.00.

Deschiderea oficială va avea loc sâmbătă, 19 mai, ora 10.00, printr-o scurtă ceremonie militară de epocă, desfășurată în fața muzeului. Cu acest prilej va fi inaugurat, pe noul amplasament, monumentul de-

dicat generalului Ioan Emilian Florescu de către ofițerii armatei române, în anul 1895, restaurat recent de specialiștii muzeului. Publicul vizitator va putea participa la activitățile care vor avea loc în curtea interioară a Muzeului Militar Național. Vor putea fi vizitate standurile care prezintă armamentul și echipamentul armatei române din vremea Războiului de Independență, va fi reconstituit un punct de prim-ajutor de pe frontul de la Plevna, iar pasionații de trenuri vechi vor putea fi, pentru câteva momente, mecanicii unei locomotive cu abur folosită pentru transporturi militare. Ca și în alți ani, cei interesați vor putea trage la țintă cu arme cu aer comprimat și vor putea gusta mâncarea tradițională ostășească, fasole cu cârnați, pregătită la bucătăria de campanie.

Grupurile de reconstituire din cadrul asociației „6 Dorobanți”, precum și voluntarii bulgari din asociația „Tradiția” vor prezenta demonstrații de instrucție de front și de tragere cu armament de epocă, conform vechilor regulamente militare.

Și în acest an organizatorii invită la o serie de acțiuni interesante pe „micii dorobanți” – copii de 6-12 ani –, îmbrăcați în uniforme dorobănești: căciulă cu pană de eurcan, bluză albă cu guler și manșete albastru-deschis, pantaloni albi, brâu din pânză albastru-deschis, cizmulțe sau opinci. Puști de lemn vor putea fi achiziționate de la muzeu. Pentru întregirea atmosferei de epocă, ostașilor de la 1877 li se vor alătura doamne și domnișoare, purtând costume populare și civile „fin de siècle”.

Pentru micuții vizitatori ai muzeului va fi organizat un atelier în care vor învăța „bunele maniere” ale societății acelor vremuri, cum să danseze în pași de vals sau cum să poarte jobenul sau evantaiul.

Un concert de muzică de promenadă, marșuri și cântece ostășești, dar și valsuri și polci va putea fi audiat pe toată durata manifestării. Pentru amatorii de obiecte vechi va fi organizat un târg al colecțiilor de „Militaria”.

În seara zilei de 19 mai, începând cu ora 19.30, în cadrul manifestărilor *Noaptea Muzeelor*, Muzeul Militar Național va organiza o serie de acțiuni interactive: vizitarea unei expoziții temporare, vizionarea unor piese de teatru interpretate de studenți de la facultatea de profil, participarea la concursuri cu teme istorico-militare adresate celor tineri. ■

Așa vă place istoria?

Vânzarea vinului în Roma imperială

UNIVERSUL ISTORIC AL FAST-FOOD-ULUI

OVIDIU MUREȘANU

McDonald's, cea mai veche și prosperă companie de pe piața contemporană a restaurantelor de tip fast-food, a aniversat în anul 2005 o jumătate de secol de la înființare. Cifra globală de afaceri a rețelei comerciale americane a atins circa 20 miliarde de dolari și o marjă netă de profit de peste 10%. Cele 13.000 de localuri ale firmei au comercializat în anul 1992 hamburgeri, cartofi prăjiți și alte produse alimentare specifice în valoare de 22 miliarde de dolari. În România primul restaurant McDonald's a fost inaugurat în vara anului 1995, iar după un deceniu compania a ajuns la un număr de peste 50 de localuri, în care activează în jur de 2.300 angajați. Cifra de vânzări a companiei pe piața românească a atins aproximativ 60 milioane de dolari.

În ciuda aparențelor, McDonald's și alte rețele similare de localuri, precum Quick, Goodies etc., care cîmpesc la ora actuală mapamondul, ispitind, într-o manieră aproape despotică, apetitul milioanelor de clienți flămânzi, nu sunt o premieră istorică absolută în domeniul servirii rapide a consumatorilor cu meniuri sau preparate standardizate. Bucătăriile ambulante, birturile, ospătărilor și bufetele cu aperitive sau gustări similare celor de tip fast-food, amplasate pe tarabe, în barăci sau dughene, care își aprovizionau mîșterii cu mîncăruri calde, concepute pentru a fi consumate rapid, datează din Antichitate.

În Grecia clasică, în China dinastiei Han (206 î.Hr.-220 d.Hr.) sau în Imperiul Roman, localurile cu servire rapidă se adresau cu precădere păturilor

plebeiene ale societății, care, în aglomerațiile urbane ale vremii, fie nu dispuneau de locuință, fie nu dețineau suficiente resurse financiare

pentru a achiziționa combustibil, fie își duceau traiul într-o cămăruță inadecvată, de dimensiuni liliputane, lipsită de spațiu suficient

pentru gătit. Aristocrația tradițională, patriciatul urban, casta dregătorilor din aparatul administrativ, dar și deplorabila categorie a ariviștilor recent învațuți, adică toți cei ce se considerau – ori chiar formau – elita societății antice, mâncau diverse sortimente culinare gătite în casă și, deseori, din dorința de a epata, organizau (cu sprijinul unor cohorte de sclavi, mobilizate la prepararea mâncării în infernul torid al bucătărilor) banchete, festinuri și ospete, la care și poșteau amicii.

Bucătari de închiriat

În Antichitate, pe străzile Atenei lui Pericle, bucătari dotați cu plite portabile comercializau cârnăciori picanți, precursorii așa-numiților cârnați cu curry ai contemporaneității. Arhaicii vânzători ambulanți de la poalele Acropolei mai ofereau trecătorilor și alte specialități gastronomice, extrem de apreciate în epocă, precum: frunze de smochin umplute, pește prăjit, terciuri din mazăre sau fasole, prăjituri preparate din făină de orz și îndulcite cu miere sau susan.

Spre sfârșitul secolului al IV-lea î.Hr., în epoca elenistică, inaugurată de succesorii lui Alexandru cel Mare, pe lângă sclavii bucătari, extrem de răspândiți, devin nelipsiți bucătarii liberi, care puteau fi închiriați. Aceștia își trimiteau servitorii în *agora* (piață), ca să-i ademenească pe tinerii avuți, care practicau echitația, în prăvăliile lor, unde se puteau consuma circa 60 de feluri de produse culinare gata preparate. Reprezentanții acestei tagme de gastronomi se numeau

O supă caldă este binevenită oricând

mágeiros. Șarlataniile și înclinația lor spre megalomanie sunt demascate și ironizate în dramaturgia epocii. Într-o comedie a lui Euphron, personajul bucătar se proclamă ucenicul lui Soteridas, care prepara cu sosuri feliile de morcovi modelate în formă de pește și le vindea drept sardele. Un alt specimen al breslei se declara discipol al lui Sophon, un inovator în arta culinară, care eliminase din rețetele sale „condimentele iuți pe care le folosise cândva chiar Cronos și i-a scutit astfel pe oaspeții de lăcrimat, de strănutat și de răgâit”, ne povestește istoricul elvețian al artei și civilizației Jacob Burckhardt.

În vechea Romă, ca și în alte megalopolisuri ale Imperiului Roman, datorită locuințelor neîncăpătoare, în care nu se putea găti, deoarece lipseau instalațiile adecvate pentru încălzirea apei, ospătăriele cu gustări sau aperitive erau o necesitate pentru proletariatul urban. În numeroasele bufete și birturi, numite *popina*, care dispuneau de mai multe încăperi destinate preparării și servirii mesei, se putea consuma, la orice oră, mâncare gătită și se găsea apă caldă. Sălile de mese erau amenajate în funcție de rangul

ospătăriei. În cele mai luxoase, consumatorii stăteau culcați pe paturi, ca în *tricliniul* de acasă, iar în cele mai modeste se lua loc pe scaune.

Cârciumi vegetariene à la Nero

Știrile referitoare la performanțele gastronomice ale acestor *popinae* sunt furnizate de operele literare ale autorilor latini. Într-una dintre comediiile lui Plaut e evocată *scribilita*, un fel de plăcintă cu brânză extrem de gustoasă. În poemul pseudovirgilian *Copa* sunt enumerate toate tentațiile culinare care l-ar fi putut determina pe un drumeț flămând să frecventeze o ospătarie: brânzeturi, prune, castane, mere, dade, struguri și castraveți. În *Saturnaliile* lui Macrobius sunt deconspirate anumite trucuri utilizate de proprietarii birturilor amintite pentru a orienta apetitul mușterilor spre anumite delicatese: „Astfel, prin birturi vedem expuse multime de delicatese, arătând mai mari decât în realitate. Așa de pildă, în vase de sticlă pline cu apă, ouăle par mai mari ca volum; ficății cu fibre mult umflate, iar legumele cu bulbii dilatați”. Genul de local în care se serveau în mod predilect mâncăruri preparate cu multă grăsime e numit de poetul Horațiu „ospătarie unsă” (*uncta popina*).

Satiricul Iuvenal e consternat, constatând că, în vremea sa, până și sclavii refuză preparatele din legume, preferând să consume într-o ospătarie un uger de purcăică fript. Birturile și ospătăriele erau răspândite pe întreaga suprafață a orașelor romane. Populația cartierelor sărace din Roma, Pompei și din alte

Împăratul și protecția consumatorului

centre urbane ale Italiei recurgea la aceste *popinae* pentru a cumpăra mâncăruri gătite, pe care ulterior le consuma la domiciliu. În orașul de la poalele Vezuviului, aproape de templul capitolin, funcționau, în regim diurn și nocturn, numeroase bucătării volante, care preparau supe, sosuri, tocană caldă sau pâșări, pește și legume pregătite la cuptor.

În epoca imperială, unele ospătării din Roma nu devenit veritabile „restaurante”, în accepțiunea contemporană a cuvântului, prin fastul culinar pe care îl așău. Numeroase ordonanțe imperiale au vizat anihilarea respectivului lux. Împăratul Tiberiu îi impunește pe edili să restrângă servirea mâncărilor gătite și a patiseriilor în ospătării. Furibundul Nero transformă toate cârciumile Romei în localuri vegetariene, printr-o măsură restrictivă, iar Vespasian admite în birturi doar servirea unor fierturi gătite din mazăre și bob.

Ammianus Marcellinus afirmă, în paginile *Istoriei romane*, că, pe parcursul secolului al IV-lea d.Hr., în capitala imperială romană numeroși clienți fără adăpost își petreceau nopțile în asemenea localuri deschise non-stop, întrucât altfel nu-și puteau găsi un refugiu nocturn decât sub arcadele protectoare ale amfiteatrelor, care, de altfel, erau extrem de aglomerate: „Din rândul săracilor și dezmoșteniților de soartă, unii își petrec nopțile prin cârciumi, alții se ascund pe sub umbrarele pe care Catulus în timpul edilității sale, imitând trândăvia campanienilor, le-a făcut deasupra teatrelor”.

În piețele alimentare ale Chinei din vremea dinastiei Han se putea consuma *Keng gata-preparat*, care pretindea o durată îndelungată de fierbere și, prin urmare, presupunea concomitent un consum ridicat de combustibil. Produsul gastronomic consta dintr-o tocană picantă sau dintr-un aperitiv gen ghiveci, ambele feluri având în componență carne animală sau pește, cu garnituri de orez sau mei. În ospătările din piețele alimentare ale Chinei, în perioada de sfârșit a Antichității, se serveau și alte fierturi gustoase din cereale, precum și apă fierbinte, o băutură la modă înainte de introducerea consumului de ceai.

Abia începând cu secolele IV-VI d.Hr. ceaiul devine o băutură mai frecvent întâlnită în localurile din mediul urban al Extremului Orient. Cu câteva secole mai devreme era utilizat doar în scopuri terapeutice. În secolele VIII-IX consumul licorii preparate din frunze de ceai se răspândește în Japonia și lumea arabă. Pe la 879, un călător arab menționează veniturile importante pe care le aducea orașului Canton perceperea vămii pe ceai, iar Marco Polo evocă demiterea unui dregător al veniturilor statului chinez, din imperiul

mongol al lui Kubilai Han, în 1285, pentru sporierea abuzivă a impozitelor pe ceai.

Pe măsură ce bucătăria chinezilor a evoluat spre rafinament și varietate, s-a diversificat și oferta birturilor. Unele au început să prepare supe, altele tăieci cu carne sau legume, aluaturi umplute, precum și o gamă largă de prăjituri cu gust dulce sau sărat. Nu lipseau nici ospătăriile specializate în comercializarea pastramei, a crabilor prăjiți sau a peștelui în saramură. O parte dintre aceste localuri beneficiau de mese și scaune, în timp ce altele își serveau clienții în picioare. În Extremul Orient, tradiția servirii rapide a clienților cu produse culinare calde ia amploare pe parcursul Evului Mediu. În China secolului al XII-lea apar bucătării ciclopice, care produc mari cantități de mâncăruri pentru bufete și bistrouri, unde hrana e doar reîncălzită. O anecdotă a epocii afirmă că un împărat al Imperiului Celest din veacul al XIII-lea, preocupat de regimul alimentar al supușilor săi, frecventa aproape zilnic piața Capitalei pentru a gusta produsele acestor *fast-food-uri*.

Probabil după modelul chinez, gătitul rapid a câștigat treptat teren și în Japonia medievală. Cum populația niponă era prin excelență ihtiografă, bistrourile locale au ținut cont de această preferință, servind în mod predilect *sushi*, adică o bucată de pește crud sau carne de crustaceu presată pe un boț de orez fiert, ușor acrit cu oțet și aseasonat cu sos de soia și ghimber. ■

La piață

(Va urma)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan Lăcustă – CENZURA VEGHEAZĂ. 1937-1939**

Editura Curtea Veche, București, 2007, 452 pp.

● **Isabela Denize – LES ROMS ET L'ALTÉRITÉ. PARADIGMES IDENTITAIRES ROMS DANS LA PARÉMIOLOGIE**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006, 142 pp.

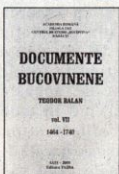
● **David A. Kideckel – COLECTIVISM ȘI SINGURĂTATE ÎN SATELE ROMĂNEȘTI. ȚARA OLTULUI ÎN PERIOADA COMUNISTĂ ȘI ÎN PRIMII ANI DUPĂ REVOLUTIE**

Editura Polirom, Iași, 2006, 211 pp.

● **PUTERE ȘI SOCIETATE. LAGĂRUL COMUNIST SUB IMPACTUL DESTABILIZĂRII, 1956** (coordonatori Dan Cătănuș și Vasile Buga)

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2006, 565 pp.

● **Academia Română Filiala Iași, Centrul de Studii „Bucovina”, RĂDĂUȚI – TEODOR BALAN: DOCUMENTE BUCOVINENE, vol. VII, 1464-1740** (ediție îngrijită de prof.univ.dr. Ioan Caproșu)

Editura Taida, Iași, 2005, 318 pp.

● **Prof. dr. Jean Ciută – REVERBERAȚII MEMORIALE SAU JURNAL AL VIETII MELE**

Editura Ion Borcea, Bacău, 2002, 511 pp.

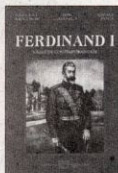
● **Valentin Ciorbea – EVO-LUTIA DOBROGEI ÎNTRE 1918-1944**

Editura Ex Ponto, Constanța, 2005, 556 pp.

● **GERMANII DOBROGENI – ISTORIE ȘI CIVILIZATIE** (coordonator prof. univ. dr. Valentin Ciorbea)

Editura Muntenia, Constanța, 2006, 451 pp.

● **Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa – FERDINAND I VĂZUT DE CONTEMPORANII SĂI**

Editura Militară, București, 2006, 416 pp.

● **Grigore Aldescu-Aldea, Marius-Emil Ciurel – CROINICA SATULUI LAZU DIN MEHEDINTA**

Editura Prier, 2006, Drobeta-Turnu Severin, 117 pp.

● **Ioan N. Radu – ISTORIA ASTRONAUTICII ÎN ROMANIA**

Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2006, 531 pp.

● **Gayin Bowd – MEMORIA RĂZBOIULUI, 1941-1945**

Editura Pro Historia, București, 2006, 143 pp.

PRJER

2

1922. Poetul sovietic rus Serghei Esenin (1895-1925) și dansatoarea americană Isadora Duncan (1877-1927) ies de la Oficiul de Înregistrare, din Moscova, ca soț și soție. Se vor numi Esenin-Duncan. Isadora a renunțat recent la cetățenia americană și va primi pașaport sovietic. Mireasa se bucură enorm. „Scrieți-ne felicitări... Dăruiti-ne farfurii, oale și tigăi...” Pentru prima oară în viața ei are un soț legitim și încă unul de 26 de ani. Esenin a lăsat în urmă, la Sankt Petersburg, căsnicia eșuată cu Zinaida Raih, ruptă oficial în toamna precedentă, femeie cu care are doi copii, un băiat și o fată, iar Isadora, o adversară bătaioasă a căsătoriei, s-a angajat într-o legătură care îi impunea obligații constante. Și ea avusese doi copii, tot o fetiță și un băiat, cu doi bărbați, dar și-i pierduse în mod tragic. Nici această uniune nu va merge. Iliia Schneider, secretarul Isadorei, vedea în dragostea dintre americană și rus „ciocnirea a două epoci, a două concepții de viață, a două lumi”.

7

1955. După demisia din ziua precedentă a lui Winston Churchill, regina Elisabeta a II-a îl desemnează prim-ministru pe Sir Anthony Eden. În timpul lui Churchill cuvântul Angliei a fost ascultat pe arena internațională, scrie *Le Monde*, „chiar dacă uneori acest om a exasperat Franța prin manifestările lui de egoism britanic, prin orgoliul lui, prin încăpățănarea lui sau metodele lui autocratice. Dar el a știut să se arate și un prieten generos și capabil «să facă războiul» cu toată forța lui sau să influențeze, cu toată greutatea lui, menținerea păcii... «Bătrânul războinic» nu s-a mai simțit în putere, la cei 80 de ani, recent împliniți, să-și mai conducă trupele la victorie. A fost înlocuit de regină cu un diplomat sub 60 de ani”.

8

1912. La Oslo, în Norvegia, se naște cea mai mare patinatoare a tuturor timpurilor: Sonja Henie. Familia, moștenitoarea unei averi considerabile, îi finanțează cu generozitate călătoriile fetei, care la 9 ani câștigă primul campionat național de patinaj. La 14 ani Sonja este campioană mondială, cea mai tânără concurentă care va cuceri această competiție. Începând cu Oslo, în 1926, Sonja Henie va cuceri consecutiv de zece ori titlul de campioană mondială Londra - 1928; Budapesta - 1929; New York - 1930; Berlin - 1931; Montreal - 1932 etc. Este și o bună jucătoare de tenis, locul trei pe țară, o excelentă înotătoare, o bună dansatoare și o îndrăzneală călărească. În 1932 ocupă locul al doilea la cursa de automobile de la Stockholm. Revistele pe gheață de la Hollywood, în care evoluează, după ce a trecut la profesionism, au încasări fabuloase. Până prin 1952, când spectacolele ei nu se mai bucură de interes, înregistrând un adevărat dezastru financiar. Victimă a unei puternice depresii, provocate și de două căsnicii ratate, Sonja moare de leucemie, la 57 de ani, într-un avion care o ducea spre Oslo. Fratele ei, Leif, scrie o biografie a ei, în care afirmă: „Nu a fost în totalitate bună, nici în totalitate rea, ci unică.”

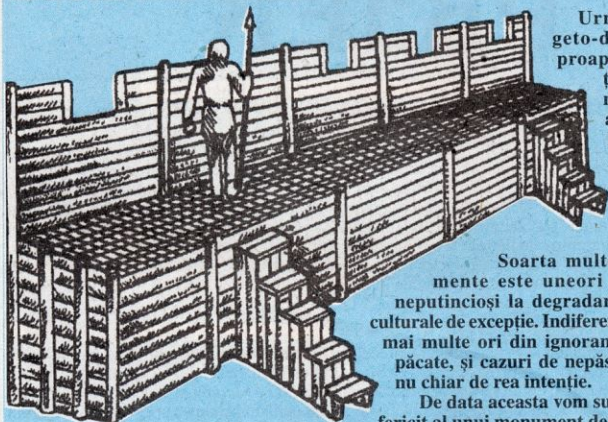
13

1945. Generalul C.V.R. Schuyler, reprezentantul S.U.A. în Comisia Aliată de Control, își notează în însemnări cum au marcat Bucureștii moartea președintelui F.D. Roosevelt, survenită în ziua precedentă: „Peste tot în oraș se văd drapele americane îndoliate. Pe tramvaie se află alături stegulețe române și americane, iar cele americane au panglici negre. Același lucru se remarcă și la autobuze. Pe multe clădiri publice și particulare se văd steaguri americane îndoliate. Chiar și generalul rus care locuiește la două case distanță de mine și care de regulă arborează drapelul sovietic pe un catarg deasupra clădirii, azi-dimineață ridicase lângă simbolul sovietic un drapel american tivit cu negru.”

14

1925. În săptămâna Paștilor, comuniștii bulgari atacă persoana monarhului. Mașina lui Boris al III-lea este mitraliată de partizani într-un defileu muntos. Regele scapă ca prin minune cu viață, dar două zile mai târziu este din nou ținta teroriștilor. În timpul unei slujbe funebre la biserica Sveta Nedelia, în memoria unui ministru asasinat, o bombă explodează la câțiva metri de scaunul suveranului. Și de data asta acesta este crucat în mod miraculos, însă 128 de persoane își pierd viața.

Bucuriile Muzei Clio

Reconstituire a zidului de incintă
(vedere din interiorul cetății)

Urmele civilizației geto-dace se găsesc aproape pretutindeni în țara noastră. Pe numeroase șantiere arheologice specialiștii încearcă să reînvie aspecte din fascinantă istorie a îndepărtărilor noastre strămoși.

Soarta multora dintre monumente este uneori vitregă. Asistăm neputincioși la degradarea unei moșteniri culturale de excepție. Indiferența izvorăște de cele mai multe ori din ignoranță, dar există, din păcate, și cazuri de nepăsare vinovată, dacă nu chiar de rea intenție.

De data aceasta vom supune atenției cazul fericit al unui monument deosebit, care a fost și el amenințat cu distrugerea, dar până la urmă a fost salvat.

CETATEA DACICĂ DE LA ARDEU

IOSIF VASILE FERENCZ, MIHAI CĂSTĂIAN,
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva

În Munții Metaliferi, din sud-vestul Transilvaniei, în satul Ardeu, comuna Balșa, județul Hunedoara, în urmă cu aproape două milenii, se înalță o falnică cetate dacică. O stâncă desprinsă cine știe când din dealul Cornet străjuia accesul din sud spre minele de aur și argint din zonă. Nu întâmplător, localnicii au numit acest deal Cetățuie sau Cetățeaua; ei au creat și transmis din generație în generație tot felul de legende despre fabuloase bogății.

Antichitățile de pe dealul Cetățeaua și de pe Judele, un platou aflat la poale, au fost menționate prima oară în 1888, de Téglaș Gábor, care a și publicat cele dintâi imagini ale sitului. Sistematic însă,

s-a săpat abia în anii '70 ai secolului trecut, apoi între anii 2001 și 2004 de către Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva, în colaborare cu Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

Legenda confirmată arheologic

Prin termenul de cetate dacică specialiștii desemnează fortificațiile ridicate în apropierea uneia sau mai multor așezări, locuite permanent de un conducător politic și militar, împreună cu o garnizoană. Ele erau amplasate pe înălțimi dominante, ca semn al prestigiului aristocrației războinice în societate. În inte-

riorul incintelor existau anumite edificii cu destinații precise. Cetatea de la Ardeu – atât cât putem să o reconstituim, pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice efectuate până acum – se înscrie perfect în această categorie.

Și aici „arhitectul” din vechime a folosit cu măiestrie spațiul avut la dispoziție. Partea superioară a dealului are mai mult forma unei creste decât a unui platou, motiv pentru care zidurile incintei au fost ridicate exact în locul în care înclinarea pantei se accentuează atât de mult, încât nu se mai putea construi. Astfel, în interior a fost câștigată o suprafață considerabilă, pe care o estimăm la aproximativ o

treime de hectar. Pentru construcție a fost utilizată piatra locală, iar ca liant s-a folosit lutul, zidul fiind consolidat cu o structură din lemn. Lățimea de 2 m conferea stabilitate zidurilor, înălțate, probabil, 2-3 m de la bază. Partea lor superioară era amenajată ca platformă de luptă, la exterior fiind protejată de un parapet crenelat din material lemnos. S-au păstrat porțiuni din zid cu înălțimea de 1 m și grădile unor stâlpi din lemn.

Anumite indicii ne fac să credem că incinta fortificată a cetății de la Ardeu era împărțită în două, printr-un gard de lemn. Nordul, cu aspectul unui platou nivelat de mâna omului, reprezenta, probabil, spațiul nobilului și al familiei sale, în timp ce jumătatea sudică cuprindea locuințele „curtenilor”.

Afirmația noastră se bazează pe faptul că în porțiunea nordică se află și cel mai important edificiu din interiorul cetății, un turn-locuință. El a fost construit la extremitatea platoului, pe un mamelon stâncos, care constituie fundația respectivului turn. Gradul de conservare lasă mult de dorit, dar lățimea de peste 2 m a zidurilor indică o construcție masivă și înaltă, ai cărei pereți, realizați din piatră locală, fuseseră plasați la exterior cu blocuri de travertin (tuf calcaros compact utilizat în construcții), aduse de pe teritoriul actual al localității Geoagiu, din apropiere.

Până în momentul de față am reușit să reperăm urmele a trei clădiri, în care probabil că locuiau apropiații nobilului, unii dintre ei formând garnizoana cetății. Ele erau dispuse la adăpost de vânt, sub creasta calcaroasă a dealului. Pentru amplasare, stânca a

fost îndreptată, pe locul astfel amenajat ridicându-se construcții obișnuite la daci. Una dintre cele trei locuințe cercetate avea dimensiuni mai mari, fiind compusă din două încăperi.

Modalitatea prin care se făcea aprovizionarea cetății reprezintă un mister. Deși nu s-a păstrat, poarta principală de acces ar trebui să fi fost în partea sudică. Nu este exclus ca intrarea să se fi făcut printr-un turn sau ca poarta să fi fost încadrată de două turnuri.

Pe baza elementelor arhitecturale surprinse prin cercetările arheologice desfășurate până în prezent, graficianul Radu Roșianu a încercat o reconstituire a cetății dacice. Maniera de prezentare este artistică, motiv pentru care anumite detalii nu corespund realității, dar desenul, alăturat unui plan topografic riguros, realizat de către Maria Magdalena Duțescu, devine o piesă importantă pentru refacerea imaginii de ansamblu a cetății.

Pe baza materialului arheologic depistat, începuturile

cetății de la Ardeu pot fi datate pe parcursul secolului I î. Chr. Inventarul arheologic dovedește puterea economică a nobililor care au stăpânit cetatea, iar sfârșitul violent al fortificației, documentat arheologic, trebuie legat, după părerea noastră, de cel de al doilea război daco-roman (105-106).

Asediată din nou, după 1900 de ani

Românii nu au fost singurii adversari ai cetății. În anii care au urmat retragerii administrației romane, dealul a continuat să fie locuit o vreme. În cursul Evului Mediu, în secolul al XV-lea, aici a fost construită o nouă fortificație, care a utilizat și o porțiune din zidul dacic.

Acest monument a suferit însă cele mai grave distrugeri în zilele noastre, prin exploatarea pietrei de calcar din zonă de către Direcția Județeană de Drumuri Hunedoara, instituție care, din ignoranță și uneori din rea intenție, s-a lăsat cu greu convinsă de

necesitatea păstrării obiectivului pentru generațiile următoare. După îndelungi insistențe, exploatarea pietrei de calcar a încetat. Din păcate, persistă încă un pericol: „căutătorii de comori”, a căror activitate profund dăunătoare nu a fost stopată. Avem motive să credem că pentru cetatea de la Ardeu se anunță vremuri mai bune. Semne încurajatoare pot fi considerate amplasarea unui panou de semnalizare conform normelor legale în vigoare și continuarea programului de cercetare. Sperăm, de asemenea, că monumentul de la Ardeu va fi curând inclus într-un circuit turistic organizat. ■

Aspect din timpul săpăturilor de la Ardeu

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FLITTI

În arhive se păstrează o corespondență deosebit de bogată, cuprinsă uneori în fonduri Varia. Cele câteva scrisori publicate în continuare provin de la Biblioteca Națională, au fost scrise cu caractere chirilice și îl privesc pe scriitorul C.D. Aricescu (1823-1886). Ele ilustrează o stare de spirit proprie secolului al XIX-lea, și nu numai, de parvenire, de ascensiune pe scara socială. O primă dovadă e grija respectuoasă, chiar dacă formală, pentru sănătatea părinților. Că rândurile sunt ieșite la întâmplare, din fuga condeiului, se vede și din absența motivului care „îl chinuiește”. Folosirea influenței pentru obținerea unui statut mai bun e la ordinea zilei. La doar 20 de ani, în 1843, C.D. Aricescu trimite pe prietenul Vlangali cu o scrisoare la un profesor Benescu, dintr-un pensionat bucurestean. Putem presupune orice, fiindcă schimbul de uitături rele între comisionar și un slujbaş de acolo nu ne deslușește. Să zicem că C.D. Aricescu cere ceva pentru el ori pentru altcineva. Peste șase ani lucrurile stau altfel; nu se întoarce acasă, la Câmpulung, unde familia îl așteaptă să devină inginer, pentru că cineva i-a promis să-l ajute să ia un post de avocat al statului pentru moșile mănăstirești din județul natal. Interesul scrisorii stă mai ales în descrierea „calabalăcului” trimis acasă, ca mostră de inventar gospodăresc și personal al unui provincial la București. În fine, în 1856, ajuns director de teatru la Câmpulung, C.D. Aricescu primește misiunea unui belfer din București la care încercase, în van, să plaseze pe un oarecare Rădulescu. Scrisoarea e uimitoare prin ortografia fosilă – și pe care am încercat să o păstrăm ca atare pe cât a fost posibil. E vremea ciudată când de la limpezirea scrierii în limba română cu caractere chirilice, mărturisită chiar de scrisorile precedente, se trece la alfabetul latin, dar cu intervențiile poticnite sugerate de I. Heliade Rădulescu. Cum se vede, profesorul nostru nu rămâne consecvent stilului hibrid al maestrului.

Ion Heliade Rădulescu...

C.D. Aricescu către tatăl său
Pensionatul Colegiului „Sf.
Sava”

Neodihnit de [a] afla de starea sănătății D-voastră, necunoscută de la venirea D. Hianu aci, nu lipsesc a vă înștiința mai întâi că a noastră se află astfel precum dorește sufletul D. părintesc. Nimic nu ne lipsește, toate ne sunt în favor, mulțămîntă guverno-

rului nostru; un lucru numai, precum am zis, ne chinuiește, acela fiind, precum și mai dorim, fericirea noastră ar fi pe deplin, dar căci ce fericire poate fi pentru un fiu decît a vedea pe părinții lui, pe aceia prin care există, sănătoși, mulțămîntă, veseli în sfârșit?

Așteptăm dar, cu neexprimată nerăbdare, părintescul și scumpul D-voastră răspuns.

În trecutele zile v-am înștiințat prin expediția Căntelarii de toate care-mi scrieți, trimițându-vă încă și adevărata știută pentru primirea lucrurilor trimise de E... D... și pentru aceasta așteptăm dorit răspuns.

Încât pentru cele ce scriu că s-au prăpădit, sunt sigur că aerul care răsuflă acum că le voi primi de iznoavă, având de martori nevinovăția și rușinea.

Maichii Damaschinii sărutăm dreaptă.

Al D-voastră prea plecat fiu
C. Aricescu

1842, septembrie 25

București

P.S. Frati-meu să află sănătos și vă sărută mâinile.

M. Vlangali către C.D. Aricescu

20 august 1843, București

Aricescule, al meu iubit prieten,

Am scrisoarea dumitale de la 7 ale lui august și m-am bucurat foarte mult. Nene, să mă ierți dacă tacere că pricina este că întâiu am fost tot pe la moșie afară și al doilea că sunt ocupat cu lecțiile. Eu mă aflu sănătos și petrec bine, dar numai alta mă întristează că sunt depărtat de prietenul meu. Astăzi am dus scrisoarea lui Benescu [profesor de teologie și greacă] și l-am văzut foarte vesel. Când am dus scrisoarea, am fost la scara pensionatului, am tras clopotul după obicei și mi-a zis fecioru care păzea acolo să mă duc la domnu Iordache și eu, neavând ce face, m-am dus sus la el și l-am găsit mâncând și i-am zis că să-i dau scrisoarea s-o dea lui Benescu. Acesta a zis feciorului ca să-l chemă pe Benescu jos. Doamne, ce să uita rău la mine domnu Iordache, dar și eu nu eram mai prejos (adică mă uitam și eu mai rău la el). Lui Apostolică [fratele destinatarului] îl [sic!] dulce și multe plecaciuni. Sfârșitul vacanței s-a apropiat și eu mă bucur că o să-mi văd prietenul meu cel mai dorit. Și sânt al dumitale, prea sincer prieten,

M. Vlangali

C.D. Aricescu către
părintele său

București, 28 octombrie
1849

Sărut mâinile, Taică,

Mă grăbesc a răspunde la scrisoarea dumitale, trimisă cu Toma chirigiul, pricina ce mă face a rămânea eu, cu un rând de haine numai și a trimite cu chirigiul toate calabalăcurile ce aveam aici, afară din oglindă, masă și dulapurile le-am lăsat la gazda mea, luând iscălitură de la dânsa. Princina nevenirii mele este asta:

Luni m-am pomenit cu domnul Ioanide că vine pe jos la mine într-adins să-mi aducă o veste prea frumoasă, că adică a auzit că s-a hotărât a se trimite pe la fiecine județ câte un avocat din partea stăpânirii (cu leafă de 450 lei) pentru moșile mânăstirești din județele respective; și că să mijlocească lângă domnu Ioan Bibescu, logoflățul Credinții, ca să fiu și eu ales avocat la Muscel. Chiar în ziua aceea m-am dus întâi la domnu Ferechide, avocatul, profesorul meu de legi, de l-am rugat a-mi da reco-

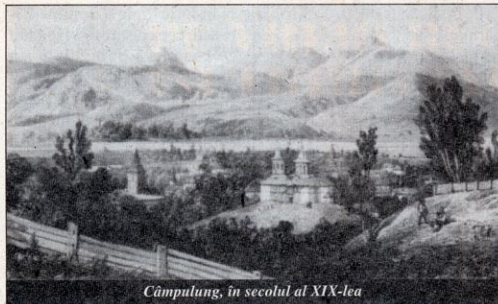
mandație lângă domnu Bibescu, ceea ce mi-a și făgăduit cu bucurie. Eri, la 27, m-am dus de am mâncat la domnu Herescu, ca cu ocazia aceea să-i pocu arată păsul meu. La propunerea mea, domnul Herescu s-a umplut de bucurie, a aplaudat dorința mea, făgăduindu-mi toată stăruința lângă domnu Bibescu, care este intimul său amic și care lipsește la Craiova de vreo săptămână, iar mâine se așteaptă negreșit.

Întorcându-mă acasă plin de bucurie, aflai ce trebuia să fac: să plec, perdeam ocazia cea mai frumoasă, căci ochii care nu se văd se uită și cei ce nu păzesc sofrăua [masă mică cu picioare scurte la care se mânca de pe divan] nu mănâncă ciorbău (cu stăruință și vărul Alexe Chilișoiul a căpătat postul său cel vechi de sub comisar). Pe lângă astea, domnu Herescu îmi zicea ca să cercețez de venirea domnului Ioan Bibescu și să-l înștiințez ca să-i vorbească d-aproape.

Așadar, după chibzuirea avută cu domnu G. Ioanide și cu interesul meu propriu m-am determinat a rămânea numai

... și casa din Târgoviște unde s-a născut

Câmpulung, în secolul al XIX-lea

cu un rând de haine și cu bunda cu blană pentru învălit, precum și cu un mindir de așternut, până să-mi văz visul cu ochii, bătând ferul până când e cald, iar calabalăcul (arătat anume în lista alăturată) îl pornii cu chirigiul, dat în seama cucoanii Tinchii Mantu, ce să află aici de mult și care n-avea cu ce să se întoarne la Câmpulung. Cu astă faptă bună am făcut și o pomană (pe care, crez, o să o lăudați, ca unul ce me-ați dat exemplul virtuții) și tot d-odată am asigurată și calabalăcul meu costisitor.

Asta e pricina, destul de rezonabilă, a rămănerii mele aici în Capitală, până la întârrirea în postul favorabil și la luarea hârtiilor, când voi veni cu prima ocazie, fiind numai cu trupul și cu prea puțin bagaj. Până atunci șez tot într-o odaie la cucoana Hagica, învoindu-mă cu noul chiriaș a plăți ceva pentru zilele ce trec peste termenele hotărât prin contract. Cu fiecăre expediție vă voi înștiința despre cursul pricinii mele. Dar fiindcă banii dați la plecare s-a sfârșit, și din cei luați pe mobilele vândute a mai rămas numai 7 sfanți, ceilalți dându-i pe multe lucruri trebuincioase de earnă, fie ar fi sau sămi (sic!) mai trimiteți ceva bani (neștiind cât va fi șederea mea aici)

sau să-mi (sic!) dați o scrisoare cu poliță către domnu Ioanide. Și vrând Domnul, ne vom despăgubi. Îmi vine să răz văzând banii purcoaie, purcoaie...

Scrisoarea asta să faceți bine a o trimite lui Apostol ca să se informeze și el și să primească după lista din dos lucrurile date în primirea cucoanei Tinchii Mântuleasa.

Banii lui Apostol de la Craiova nici nu s-au trimis, prin urmare șoșonii și mânușile s-au cumpărat cu bani din mobilele vândute. Ne vom socoti ca negustori cinstiți.

Eu sânt sănătos, nu purtați nici o grijă de mine. Să facă Domnul (în care am toată nădejdea!) a ne vedea sănătoși și cu veste bună! Amin! Al D-voastră prea plecat fiu, C.D. Aricescu.

P.S. Mămițichii sărut mânăle și o doresc din suflet.

Se trimite cele următoare: adică cu cadre și cu sticlării și din haine (care să se dea încet din căruță). Și cheia este la cucoana Mântuleasa: un tron cu cărți și d-a-supra un covor legat cu sfori, un halat în care se află cele următoare: și anume: două atlase, 1 pantalon de flanelă, un ghiozdan cu hârtii, *Les ruines* de Volney, 11 tistele hârtie vânăta, din care una olandă, 1 cipici de Brunel [de postav],

23 cărți, șase capete de drugi, 1 covoraș de mescoară, 1 pereche șoșoni ai frate-miu în care sânt și mânușile, 2 perechi ciorapi flanelă (pe care Apostol să-i dea d-lui Paleologul de la coconița Lori). Plapuma, în care se află cele următoare: 1 basma, 1 cămașă, 1 pereche izmene, 1 pereche ciorapi de lână, 1 cearșaf, 2 perine de puf, 1 hozondragi [pantalonii cu bretele], 1 căciuliță de catifea, 1 perdea de ochi, 1 hârtie cu cuie groase de la perdele, 2 perdele verzi, 1 covor de lână ce înfășoară toate cele de sus.

1 perină cusută, înfășurată într-o perdea verde, 1 căpățână de zahăr, 1 sticlă cu ceai pecețluită, 1 sticlă cu cerneală, 4 drugi de fereastră, 2 saltele, una cu pae și alta cu lână, îmbrăcată, 2 perine de pae (de zid), 2 cadre cu neamuri, 1 cutie de tinichea cu tutun, pecețluită, 1 lighean de farfurie, o vargă de ciubuc de cișeș.

Se trimite și 15 chifle, 10 cornuri și 5 franzeluțe.

[Scrisoarea, împăturită și adresată „respectabilului meu părinte, D. serdar Dimitrie Aricescu, Câmpulung”, mai cuprindea, tot la vedere, o rugăminte în limba franceză: „să nu vă atingeți de zahăr și de ceai până nu mă întorc la Câmpulung. Să aveți grijă de toate lăzile și cărțile mele”.]

Pretoiu către C.D. Aricescu

1856 9-bre I

Domnule Costache,

Epistola pentru Rădulescu am primit-o. Sciu că sunt detoriu să fac bine, așa cumu și D-ta mi ai făcutu mie. Lu am vezutu și simțu că e în aceiași pozițiune în care eram și eu după disfacerea cu Zac-

carache și că, prin urmare, trebuia să contribuiesc și eu, ca compătitoriu, la nenorocitu; și, ce e mai mult, să nu me arretu ingratu pentru binefacerea ce și D-ta ai făcutu, cu toată stăruința, pentru mine. Trebuia însă provezutu și midulocele ce potu ave și eu, ca să fac binele, cu tote ce posedu aceiași intențiune. M-am dussu la locurile ce mi le citezi D-ta și de acolo me întorcu cu astea: Răureanu e știutu că nu primește mai mulți băieți de 40, după programatele ce le a scossu, căci pentru aceștia are, numai, comoditatea și chiaru aceștia cată a ave etatea de 7-12 anni. Bine! să zicemu că lu pote primi arbitraru; deră ce pote face lui Rădulescu care nu scia de câtu să mănuiască condeiu? în ce clase să lu pui? și ce bine i face de lu va pune întru cii clase de jeosu? Zici că să urmeze în collegiu, însă acesta este peste puțință, cumu zicu. Să trecemu la Buccholeru: ca ellu să facă bine acesta e imposibil, căci ellu e neamțu, pre lângă astea ellu și lipsesce la viă. Clucerescu nu scii că nu e de câtu meditatoriu ca mine, la Răureanu. Era suptu, directoriu însă Neamțu l'a descrescutu, în câtu a rămasu cu 6 galbeni. Ca să între la ellu formalmente trebuia bătaia de capu, trebuia petițiune la Prințu, trebuia încă dovedide silință classică pre cari Rădulescu n-are de unde să le ia, să lăssămu că în collegiu nu poate intra pometu că nu scii nimicu. De vomu căta la altu punctu de vedere, ce bine i-ai făcutu, de lu bagu la Buccholeru? Hainele și cărțile nu le poate procura de acolo, aici în Bucchuresți, cetatea asta surdă la vocea umanității a seracului la cellui în lipsă. Ti am înșiratu multe ce le scii, și astea

nu sunt de câtu scuze, căci eu vroiu a vorbi și a da ochii cu D-ta, pedepsă la care prin epistola D-tale me condamnezi. Să stăm aci și să allergămu la mediele absinți alle aceluia ce vrei să i faci binele. Ca să potă intra în collegiu, și prin urmare în stipendiulu statului, fă să trecă clasele primarie, unde cată a depune materiă multă. Ai vedutu că acia nu se pote. Decca remăi aci trimite lu la Cămpulung la Procopiu și acolo mediele se pot găsi lesne; acolo e mai multă compătirimie, acolo e numele lui *Aricescu*. Ellu i dă cassă la școlă, ca totu deuna lui Andrițoiu și lui Florea Marin, unuia azi în școla de felceri, altuia în școla de arti. Acolo până la Februariu ellu lu va putea băga în classa IV-a și lu annulu po te fi cu noi aici. Atunci eu voiu avea grija să lu meditez și să lu bagu, ca și pre alții, într'ua clase mai înaintată, după care, și după circumstanție, pote sta seu nu încă la studiu, seu lua un testimoniu cu care să îmbrăçoșeze unu postu, cu tote că studiulu posedu puterea atractivă ca tote corpurile și geniile omenimei. Așșia să faci și eccă binele plinu, eccă Mecenatele. Eu am venitu de multe ori și nu te am găsit, nu sciu ce ai făcutu. Administrațiunea, cumu am auzitu, seu profesoria cumu vorbeamu odinioare. Mi e și mie timpulu scumpu: lecțiuni, medi-

tațiuni, încātu nu am de câtu două ore pre zi libere, și aceste după circumstanție. Ne vomu vede însă. Billetulu lu am primitu sera la 8, dimineața până la 2 la collegiu, apoi masa și eră collegiu, încātu n-am avutu timpu să ne întâlnimu nici cumu. Scii că și am făgăduitu să-ți trimitu paralele câtu de curându. Însă cocona la care stau eu a două zi a plecatu la moșia și lipsesce și azi, încātu paralele nu am până nu o veni, căci de la Răureanu a trebuit să iau și să mi dau pre haine, fără care nu puteam inspira respectulu a trei clase de la Răureanulu, a copiiloru coconei unde stau și a doi băieți ai Manului pre cari încă i meditez de veri-ua trei săptămâni.

Sfârșescu, fă și ce zicu eu și și realiza dorința.

La revedere curându. Suppusu, Pretoiu ■

Regimentul de Gardă Coldstream face o demonstrație, sub ochii dorobanșului nostru

2000 DE ANI DE ISTORIE MILITARĂ VIE LA COLCHESTER

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

15 iulie 2006, zi toridă, neobișnuită pentru Engiltera, unde cerul înorat și ploaia erau altădată stăpâne chiar și în acest sezon. Spre Colchester, vechi oraș din Comitatul Essex, prima capitală romană a Britanniei, se îndreaptă șiruri de mașini pline cu turiști entuziaști și curioși să participe la anualul festival militar ce se desfășoară pe Abbey Field, la periferia localității. Este cea de-a treia ediție care, datorită succeselor anterioare, a atras un public numeros.

Colchester este orașul de garnizoană al Brigăzii a 16-a de Asalt Aerian – principal organizator al manifestării –, iar terenul de desfășurare a festivalului se află în apropierea cazărnilor. Un însemnat număr de militari activi și-au dat concursul în asigurarea liniștii și ordinii și în informarea vizitatorilor. Unii dintre soldați serveau la standul de răcoritoare pe participanții însetați, ce făceau dese popasuri. Alții vindeau CD-uri sau casete cu muzică de fanfară. De altfel, Brigada a 16-a își avea propriul cort în incintă, precum și o stație de transmisie, prin care erau comunicate numerele de atracție ori erau convocați

organizatorii, răspândiți într-un spațiu atât de larg.

Cum intrai în incinta îngrădită a festivalului erai uimit de schimbarea de ambianță produsă doar la câțiva pași de stradă: afară tihna și pacea unei dimineți de week-end, în interior febrilitatea pregătirilor pentru mari confruntări armate. Peste tot vedeai uniforme, arme grele și ușoare, corturile taberelor stabile și bivouacurile trupelor în campanie. Publicul civil, deși foarte numeros, trecea aproape neobservat în aflul de uniforme provenind din epoci trecute, care prinseseră viață ca prin mirifica acțiune a visatei mașini a timpului.

Aliați și dușmani în aceeași arenă

Vechiul și noul se împleteau în chip armonios. Un impozant parc de vehicule blindate și piese de artilerie, istorice dar și contemporane, era plasat în prima parte, documentară, a spațiului vizitabil. Sub niște corturi kaki era expus armament ușor, individual, iar tineri militari dădeau explicații celor interesați. O librărie volantă pune la dispoziția amatorilor literatură de specialitate. Sub un alt cort se afla un birou de înrolare, unde un sergent recrutor îi îndemna pe tineri să îmbrățișeze cariera militară și le prezenta avantajele acesteia. Un elicopter dădea roată pe deasupra capetelor spectatorilor. În același timp, ca pentru a ni se aminti că asistăm la o manifestare de istorie vie, unde barierele de timp și spațiu nu mai există, legionarii romani, în armuri complete, manevrau ca în vremea cuceririi Britanniei, iar adepții lui Cromwell se băteau cu aceia ai regelui Carol I Stuart.

Nu departe se întindeau, ordonate pe epoci și pe unități, taberele reînscenatorilor (*re-enactors*, în engleză). Romanii aveau corturi circulare, acoperite conic; vikingii își făcuseră niște sălașuri din crengi și frunze peste care întinseseră o pânză viu colorată; soldații lui Cromwell se organizaseră cum putuseră și ei, așezând caii în mijlocul bivouacului și aprinzând focuri în jur. Regimentul de Gardă Coldstream – unitate de veche tradiție în armata britanică, aflată aici în uniforme perioadei domniei

regelui George III (1760-1820) și a campaniilor napoleoniene – avea o tabără de corturi mici, individuale, așezată pe două rânduri, de-o parte și de alta a unei alei. Infanteriștii își agățaseră tunicile roșii și plosca la intrare, de stâlpul central, iar ranițele, cartușierele și ceacourile de piele neagră, cu penaj roșu-alb, erau trântite direct pe iarba arsă de soare. Aflați în pauză, îmbrăcați doar în veste și pantaloni albi, soldații vorbeau, fumau din pipele lor de lut sau se plimbau pe intervalul dintre corturi.

Nordii și sudiștii angajați în Războiul Civil american aveau tabere alăturate, iar lângă drapelul regimentar făcea de strajă un soldat cu baioneta la armă. La intrarea în tabără era plantată o plăcuță de lemn cu numele unității. Confederații făceau parte din Regimentul 1 de Voluntari din Virginia, iar nordii din Regimentul 18 de Voluntari din Missouri. În timpul liber organizau diverse jocuri specifice locurilor natale: aruncatul potcoavei, bile, zaruri sau cărți. Dar foarte des erau muștruluiți de câte un sergent aprig. De aceea, oamenii – majoritatea cam bătrâni pentru a mai merge la război – erau ostenți și, ori de câte ori li se oferea ocazia, se aruncau pe pământul gol și, ca adevărați veterani, obișnuiți să profite de orice răgaz, trăgeau câte un pui de somn ori priveau cu ochi goi agitația inutilă din jur. Doar micii toboșari ai confederaților – băieți de 12-14 ani – păreau neobosiți și se hărjeau în preajma instrumentelor lor voluminoase, în care, atunci când mășăluiau în fruntea unității lor, băteau cu toată forța și impuneau ritmul

Legionari romani

pașilor camarazilor mai vârstnici. În vreme ce nordiștii aveau uniforme și echipament reglementar, sudiștii erau îmbrăcați ca vai de lume, cu ce putuseră încropi în vreme de campanie, așa că la ei nu putea fi vorba de uniformitate: tunici în cele mai variate nuanțe de gri sau cafeniu, pantaloni rupti și peticiți, chipie sau pălării de cele mai ciudate forme și culori, legături de gât civile, fanteziste, și armament heteroclit, capturat în lupte.

Burii și trupele britanice aveau, la fel, tabere alăturate, iar aliații din Războiul cel Mare (Primul Război Mondial) se aflau în apropiere. Un grup de mitralieri își expunea armamentul și muniția și dădeau explicații tuturor vizitatorilor: câțiva cavaleriști britanici și australieni – cei din urmă cu pălăriile lor cu borul ridicat și pană de struț – îngrijeau caii și catării pe care apoi îi înșeauau și făceau demonstrații de echitație, de șarjă cu lancea ori cu sabia. Franța era reprezentată de un singur *poilu*, exemplar tipic (deși tot englez de origine!), buclat și neras, cu o mustață scurtă, ce asuda îngrozitor sub cască încinsă de soare și în mantaua sa *bleu-horizont*, cu poalele ridicate pentru ușurarea pasului în marș. Cortul rușilor era în imediata vecinătate. În jurul său fusese întinsă sârmă ghimpată, iar cei cinci locatari stăteau pe jos și pe lăzile de muniție, alături de mitraliera Maxim și de armele Mosin-Nagant; toți purtau rubăști mai mult sau mai puțin decolorate de soare și șepci moi, cu cozoroc mic; date pe ceafă.

Al Doilea Război Mondial era, de asemenea, bine reprezentat de trupe britanice, inclusiv coloniale, de americani, de rigizii ofițeri și soldați ai Wehrmacht-ului și de ostașii sovietici. Pentru mai multă culoare locală, în zona Alianților erau pancarte indicatoare de localități cu nume rezonante pentru debarcarea din Normandia: *Bayeux – 6 miles, This is*

Toboșari ai trupelor confederaților din Sud, din perioada Războiului Civil din S.U.A.

Vieuxville, Colleville-sur-Mer, Vieuxville-sur-Mer.

Două arene erau pregătite pentru demonstrații. Într-una de mai mari dimensiuni, unde se afla și o tribună pentru public, precum și spații pentru așezarea scaunelor pliante individuale, aduse de acasă, era rezervată acțiunilor mai ample, precum asalturilor fortificațiilor și întrebunătăirii primelor mașini de luptă la distanță de către legiunile romane, balistele (unde proiectilele erau pepeni galbeni!), luptelor

din Războiul Civil englez, din 1645, dintre nobili și „capetele rotunde”, sau sângeroaselor confruntări dintre nordiști și sudiști, cu sloboziri de tunuri cu pulbere neagră. Dar, tot acolo evolau și fanfarele unităților locale, a Regimentului de Parașutiști și a Corpului de Aviație, apoi cea a Legiunii Britanice și o grupă de cimpoiști scoțieni, The Essex Caledonian Pipe Band. Mini-concertele alternau cu acțiunile de luptă ori de divertisment ale unor motocicliști ori ale Diavolilor Roșii, parașutiști care săreau la punct fix ori făceau diverse exerciții periculoase în timpul coborârii. Câteva elicoptere ale unității organizatoare au prezentat o acțiune de luptă, stârnind praful de pe întregul teren.

Un dorobant român printre „brits“

Cealaltă arenă, de mai mici dimensiuni, era destinată demonstrațiilor de tactică și de luptă corp la corp, de la hopliții greci la legionarii romani și la vikingi, până la manevrele trupelor britanice și executarea focului în campaniile napoleoniene, în Războiul de Secesiune, în războiul cu burii și în cele două conflagrații mondiale. Unele dintre cele mai spectaculoase exerciții le-au prezentat românii.

Oponenții din Al Doilea Război Mondial – soldați germani, ruși, britanici și americani – și-au folosit armamentul automat individual și armamentul greu, inclusiv o baterie de artilerie, spre a arăta cum funcționa.

Tot acolo s-a desfășurat și programul *Soldați de-a lungul timpurilor*, la care am participat și noi. Deși comandant al grupului bucureștean de reconstituire Regimentul 6 Dorobanți, la Colchester am mers incognito, ca simplu sergent de dorobanți, îmbrăcat în cămașă albă de in, strâns în brâu de culoare albastru deschis, ca și petlițele și contra-epoleții, iar pe cap cu o căciulă de miel cu pană, ca un veritabil „căciular” sau „curcan” de la 1877. Această ținută, destul de atipică pentru standardele britanice ale perioadei victoriene și edwardiene, a stârnit interes și curând am devenit centrul atenției.

Am fost inclus, într-o cronologie arbitrară, între buri și singularul *poilu* francez. După explicațiile pe care le dădusem anterior, prezentatorul – dl. Edward Gilds, unul dintre organizatori – a făcut o descriere amănunțită a ținutei și a specificat perioada când a fost purtată. Precizând că sunt din România și am venit special pentru eveniment (poate singurul străin printre *brits*, căci nu am mai auzit vorbindu-se alte limbi!) publicul a aplaudat îndelung.

Apoi, participanții s-au întors la taberele lor ori au pornit să se relaxeze și să se răcorească

prin incintă. Multe chioșcuri ofereau aperitive și răcoritoare pe gustul fiecăruia. Există și un cort, unde un negustor de uniforme și efecte militare scoase din uz atrăgea publicul prin prețurile modice și prin oferta generoasă. Numismații și filateliștii își puteau completa colecțiile de la câteva chioșcuri cu marfă specifică.

La orele 17 festivalul se apropia de sfârșit. Fanfarele s-au reunit pentru un concert mamut. Câteva avioane Spitfire au survolat zona. Societățile și grupurile de *re-enactors* s-au înconolat în urma Fanfarei de *yeomen-i* din Essex și au defilat prin fața publicului entuziast, care aplauda cu frenezie fiecare apariție. Au urmat cimpoierii scoțieni și muzica Legiunii Britanice, vehiculele și trupele Batalionului 2 din Regimentul de Parașutiști, corpul de pază al orașului Colchester cu drapelul național; cortegiul se încheia cu bateria Artileriei Călărețe Regale. Fanfarele au interpretat *Uvertura 1812* de Ceaikovski și, în final, s-a intonat imnul britanic.

Soarele cobora spre asfințit și aurea cu razele sale instrumentele muzicanților și toate accesorii de alamă ale uniformelor vechi și moderne. Totul părea un tezaur proaspăt descoperit, care te orbea cu strălucirea-i prețioasă. Indiferent de uniforma fiecăruia, toți aveau chipuri de *piei roșii* după o zi petrecută sub cerul liber, scăldați în lumina astrului diurn. ■

Militari americani și indicatoare de drum refac atmosfera din zilele debarcării din Normandia (fotografii realizate de autorul articolului, domnul Adrian-Silvan Ionescu)

Telex Telex Telex Telex Telex

TROYAT

Așa cum istoria Franței a beneficiat de pana unui scriitor, Alexandre Dumas, care a făcut-o cunoscută multora, și istoria Rusiei a ajuns în casele multor cititori grație unui romancier-istoric. Este vorba despre Henri Troyat, decedat la Paris în dimineața de 5 martie acest an. A fost depus câteva zile la catedrala „Alexandre Nevski” din capitala Franței și înmormântat la 9 martie în cimitirul Montparnasse, în prezența a zece academicieni, între care Hélène Carrère d'Encausse Alain Decaux și Maurice Druon. La 1 noiembrie ar fi împlinit 96 de ani.

Henri Troyat, pseudonimul literar al lui Lev Tarasov, s-a născut la Moscova, unde casa părinților lui, comercianți înstăriți, proprietari totodată de cale ferată, este în picioare și acum. Dar Lev a părăsit-o în 1919, la numai opt ani. În anul următor s-a stabilit cu familia la Paris și nu s-a mai întors niciodată în Rusia. A refuzat constant, mărturisind insistențelor că vrea să păstreze în amintire locul natal, așa cum l-a lăsat cu zeci de ani în urmă. În 1935 a devenit cetățean francez și și-a schimbat numele.

În felul lui, Troyat este un fenomen, pentru că a lăsat o moștenire literară impresionantă. Cel mai rus dintre literații francezi, cum s-a spus, a scris peste 100 de cărți. Din 1959 a devenit membru al Academiei Franceze și de la 27 de ani laureat al premiului Goncourt. A scris numai în limba franceză, dar peste jumătate din cărțile lui sunt inspirate din cultura rusă, pentru că toată viața a păstrat legătura cu țara unde s-a născut.

Puțini și-au asumat misiunea de popularizator, de iluminist, nu de savant, de om de știință. Câți dintre noi iau astăzi în mână o biografie academică a lui Dostoievski, Ivan cel Groaznic sau Ecaterina a II-a, pline de trimiteri, note, comentarii? Câteva sute, să zicem. Dar o carte semnată de Troyat este citită de sute de mii. Scriitorul a deschis multora apetitul pentru istorie și literatură, fiind tradus pe toate meridianele. Pavel I, Nicolae I, Nicolae II, Rasputin, Gogol, Pușkin, Cehov, Lermontov, L.N. Tolstoi, dar și mulți scriitori francezi ai veacului al XIX-lea au biografii semnate Henri Troyat, multe traduse și în limba română. „S-a născut povestitor, adora să povestească fel și fel – spunea vechiul lui prieten, Maurice Druon. Altfel nu putea trăi. Se așeza dimineața la masa de lucru și abia seara târziu o părăsea. Scia cum respira. Un bărbat de statură gigantică, cu un caracter blând. A fost omul a două culturi, rusă și franceză. Amândouă au conlucrat într-o desăvârșită armonie pentru a contura personalitatea sa.”

DIPLOMATII ROMÂNI REAȚIONEAZĂ

Îată alte două documente din fondul Brutus Coste, din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Le putem prezenta cititorilor noștri grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de colaboratoarea noastră LAURA COSOVANU. Primul reprezintă instrucțiunile trimise la 21 octombrie 1945 de Alexandru Cretzeanu, până atunci ministrul României la Ankara, către Anastasiu, aflat la Berna. Cel de al doilea are același expeditor, respectiv același destinatar și este din 24 octombrie 1945.

De la A.

Pentru Anastasiu:

1) Sunt absolut de acord cu Dvs. în privința atitudinii de adoptat în cazul notificării rechemării. Cred că trebuie să spuneți lui F.[ranasovici] că nu veți părăsi Legațiunea până ce nu vă adresează o comunicare în scris. La aceasta îi veți răspunde verbal că ordinul pe care vi-l transmite este ilegal, deoarece emană de la o persoană care nu are calitatea legală de Ministru al Afacerilor Străine și care se află în stare de rebeliune față de Majestatea Sa Regele și de Constituția țării. Veți adăoga că vă rezervați ca îndată ce va fi restabilită ordinea legală în țară, să cereți darea în judecată a lui F. pentru că v-a împiedicat să vă exercitați funcțiunile.

Veți face apoi o comunicare scrisă Departamentului Politic în acest sens, reproducând excelentul Dvs raționament cu privire la situațiunea lui F. Totodată, veți da explicațiuni verbale atrăgând atențiunea asupra faptului că situațiunea nu mai este aceeași ca în ziua în care guvernul federal a acceptat pe F., deoarece de la 20 august Groza și ceilalți membri ai administrațiunii se află în afară de lege. Veți aminti că de la această dată M.S. Regele refuză semnarea oricărui decret.

2) Am primit ieri o telegramă cifrată prin care Tătărescu [ministrul de Externe] mă informează că am fost pus în cadrul disponibil, somându-mă a preda imediat serviciile Legațiunii lui Ciurea și să lichidez chestiunea fondului de la Berna. În caz de refuz, mă amenință cu deferirea la parchet și grave sancțiuni. Nu voi răspunde.

Numai pentru Coste: Vă rog să trimiteți lui Anastasiu și mie toate reportajele publicate în ziarele americane și în special în ziarul *New*

York Times de corespondenții care au fost în ultima vreme sau mai sunt în România.

743 – 21.X.1945

Descifr. 22.X

De la A.

Pentru Anastasiu:

1) Dintr-o scrisoare din 20 octombrie a lui Rădulescu-Pogoneanu, primită azi, rezultă că, prin deciziunea ministerială care mă privește, ar fi fost trecuți în cadrul disponibil și Grigorcea, Nano, G. Caranfil, Nicolae Dimitrescu, Coste, D. Cantemir, Anastasiu, Ciontescu, Titu Rădulescu-Pogoneanu, Maxim, Motaș și alții. Deciziunea în chestiune nu are niciun caracter legal.

2) Sugestiunile pe care le-am transmis lui Anastasiu prin telegrama mea nr. 743 pentru ipoteza notificării rechemării sunt valabile și pentru Titu Rădulescu-Pogoneanu și Maxim, dacă ei sunt de acord.

Indicațiunile care mi se dau din țară prevăd ca după împrejurări și condițiunile locale, este cazul de a lua în considerațiune înființarea câte unei reprezentanțe române opuse Legațiunii girate de reprezentantul lui Groza sau cel puțin de a se da publicitate atitudinii de nerecunoaștere adoptată.

Socotesc însă că deocamdată Dvs. puteți a vă mărgini la scrisoarea adresată Departamentului Politic. Mă întreb într-adevăr dacă guvernul federal animat de teama pe care mi-o semnalati nu va crede mai prudent în asemenea ipoteză să facă un gest care ar însemna o reconfirmare a lui F. Aceasta ar avea evident un efect defavorabil asupra pozițiunii noastre.

Amiciții

748 – 24.X.1945 ■

VICTOR IONESCU

Alexandre Dumas (1802-1870), scriitorul ale cărui romane de capă și spadă ne-au încântat copilăria și, aș îndrăzni să afirm că și azi, după mai bine de 150 ani, d'Artagnan și faimoșii săi camarazi Athos, Portos și Aramis continuă să delecteze milioane de cititori și spectatori de cinema, a răscolit destul de mult prin istoria secolului al XVII-lea. Cum arena de desfășurare politico-militară a regilor Ludovic al XIII-lea și Ludovic al XIV-lea depășea cu mult hotarele Franței, mai ales spre nord și spre sud (d'Artagnan însuși moare în Viconte de Bragelonne la asediul orașului olandez Maastricht), Dumas a abordat și realitățile olandeze ale aceluiași veac.

A făcut-o în *Laleaua neagră*, în care surprinde un fenomen de istorie economică și socială unic: tulipomania, mania lalelelor, care cuprinsese un întreg popor. Lalelele, cultivate cu grija și minuțiozitatea olandeze, deveniseră un adevărat cult popular, o nedeclarată religie păgână de adorare a unei plante.

Din 1633 și până în 1637 tulipomania a dominat existența olandezilor în așa măsură, încât a produs ceea ce este numit azi „primul val speculativ sau primul balon financiar din istorie”. În acel scurt răstimp frumoasa și delicata floare cultivată în peste 1.000 de sortimente a făcut și desfăcut averi și a fost chiar un etalon al bogăției.

Drumul lumii către prosperitate și bogăție a fost presărat cu invenții cruciale: roata, acum 5.500 de ani, moara de apă, cu 2.200 de ani în urmă, furnalul înalt, acum 650 de ani, motorul cu aburi, în urmă cu 300 de ani, calea ferată, datând de 200 ani, electricitatea, de 130 ani, automobilul, de acum 120 de ani, aviația, de 100, calculatorul, acum 64 de ani, energia

electronucleară, cu 56 de ani în urmă, telefonul mobil, care are 34 de ani, internetul, 24, și nanotehnologiile, acum șapte ani. Au mai contat doar revoluția industrială lansată de Anglia și imperialismul flexibil și inovator adus de Statele Unite.

Pe acest fundal, din când în când au apărut formule de îmbogățire peste noapte. Ele s-au dovedit a fi efemere și

bazate pe inginerii financiare și jocuri de bursă speculative. Au reușit să producă daune și traume, uneori la scară națională și chiar internațională.

În Mesopotamia antică au apărut băncile, Imperiul lui Alexandru cel Mare a creat prima piață comună și prima monedă unică, imperiile coloniale ale Spaniei și Portugaliei au deschis primele rute la nivel planetar, iar

Olanda secolelor XVII-XVIII a inventat multinaționalele, bursa și liberul schimb.

În Epoca de Aur a Olandei, pentru prima dată au fost listate și cotate la Bursa din Amsterdam (înființată în 1611 și care în 1612 avea deja 300 de agenți patentati) produsele și firmele (Compania Olandeză a Indiilor a fost prima firmă multinațională din lume care și-a repartizat activele de 6,5 milioane florini în acțiuni private, cotate la Bursa din Amsterdam). Acolo s-a declanșat și prima nebulie speculativă din istorie, cu aproape un secol înainte de balonul financiar al scoțianului Law în Franța (1719) și de cel englez al Companiei Mărilor Sudului (1720), cu 300 de ani înaintea „marței negre” de la Bursa din New York (1929).

Nebunia prinde Olanda

Laleaua este la origine o plantă cu bulb din Tibet și Afganistan, care a început a fi cultivată în Persia și apoi în Turcia. În Europa a fost văzută prima oară în 1559, în grădina consilierului Herbert din Augsburg, un pasionat al plantelor exotice. El primise bulbul de la un prieten din Istanbul. În Olanda, supranumită și azi „țara lalelelor”, se spune că un negustor din Antwerpen (Anvers) ar fi găsit în 1562, într-o încărcătură de marfă orientală, și un pachet cu bulbi de lalea. Se mai spune că, după ce ar fi mâncat câteva dintre „cepele” acelea, negustorul le-ar fi arătat pe cele rămasse unui botanist numit Cusanus.

Faianța de Delft, care a făcut epocă între 1680 și 1740, a folosit ca motiv laleaua

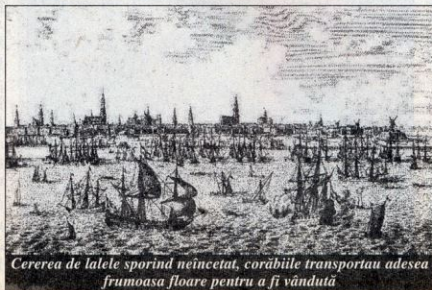
Așa ar fi început cultura lalelelor în Olanda. Cert este că până la 1600 această floare nu a fost cultivată decât în Olanda și Germania, între timp grădinarii dezvoltând 100 de varietăți. În 1600 a fost atestată prima lalea în Anglia, de unde, în același an, au fost cumpărați și primii bulbi răsădiți la Viena.

Până în 1630 în Olanda varietățile de lalea ajunseseră la cifra de 1.000. Bancheri și negustori cumpărau specimene ale acestei flori, dintre care unele costau echivalentul salariului câștigat de un meșteșugar în cinci ani. Pentru a-și scrie romanul, Alexandre Dumas s-a documentat bine. El surprinde într-o singură frază dificultățile culturii lalelelor ca și fragilitatea plantei: „Venise tocmai acea

perioadă din luna aprilie, pe care grădinarii pricepuți o socotesc momentul cel mai potrivit pentru sădirea lalelelor. El îi spuse Rozei: îți voi indica ziua în care trebuie să pui bulbul în pământ. Urma să fixeze această zi în seara următoare. Timpul era bun și atmosfera, deși un pic umedă, începea să fie temperată de primele raze ale soarelui de aprilie, care par atât de blânde, cu toată paloarea lor. Dar, dacă Roza va lăsa să treacă timpul plantării, va pierde bulbul, pentru că a fost plantat prea târziu.”

Între timp, cererea de lalele sporea permanent, iar afacerea se dovedea tot mai profitabilă. Începând cu 1633, La Hoon un amator a schimbat o casă pentru trei lalele rare. Mania posesării de bulbi a cuprins treptat clasele mijlocii ale societății, iar negustorii și proprietarii de florării au început să se consulte între ei, pentru a prețului soiurile rare. În 1634 patima era mai mare chiar decât dorința de a avea un atelier propriu și, neglijându-și meșteșugurile, mulți olandezi, chiar și de cea mai joasă condiție, se aruncară în comerțul cu lalele. Pe măsura creșterii maniei, creșteau și prețurile.

În 1635 s-au înregistrat persoane care au plătit până la 100.000 de guldeni pentru patru bulbi de lalea. Din același an bulbi au început a fi vânduți cu anticipație, înainte de a fi produși. Se făceau contracte scrise, numite „de promisiune”, pe care se plătea 10% din prețul convenit, restul urmând a fi încasat la livrarea bulbilor. Această

Cererea de lalele sporind neîncetat, corăbiile transportau adesea frumoasa floare pentru a fi vândută

formulă economică a avut consecințe importante, deoarece, din sezonier, comerțul cu lălele devenea permanent. Contractele „de promisiune” puteau fi revândute, ceea ce le permitea speculatorilor să-și sporească câștigurile. Paralel s-a dezvoltat și o industrie a jocurilor de noroc, făcându-se pariuri pe mărimea și calitatea viitorilor bulbi și pe nuanțele viitoarelor flori. Existau varietăți al căror preț se dubla de la o săptămână la alta.

Profeție „à la Tiresias”

Lălelele ajunseseră să fie și obiect de moștenire. Astfel, la Alkmaar, în 1636, un oarecare Wonter Winkel a murit lăsând șapte copii care au ajuns la orfelinat. Dar Winkel lăsase și 70 de bulbi de lălele. La 5 februarie 1637, orfelinatul a scos la licitație bulbii, dintre care doi erau din soiul „vicerege”, iar alți șapte din varietatea „Amiral van Gouda”. Colectia de bulbi s-a vândut rapid, aducând orfanilor 90.000 de guldeni, ceea ce la nivelul anului 2005 echivalează cu 4,5 milioane de euro. Cererea de specii rare crescând extrem de mult, din 1636 vânzările erau făcute la bursa din Amsterdam și la filialele acesteia din Rotterdam, Haarlem, Leyde, Alkmaar sau Hoorn. În 1637 lăleaua „Semper Augustus” costa cât două case frumoase, varietatea „Root en Gheel van Leyde” cât opt vaci grase, iar faimoasa „Violetten Viceroy” avea un preț echivalent cu câștigul pe 15 ani al unui meseriaș.

Printre puținele note de călătorie

Soiul Latour, în mare vogă

lăsate de Mihail Sadoveanu există un întreg volum dedicat Olandei (Cartea Românească, 1928). Cum nu putea să nu menționeze lăleaua, marele povestitor a făcut-o sintetic, surprinzând și vestita tulipomanie: „Aici e patria acelor lălele pe care le-au realizat grădinari geniali. Acum 350 de ani, un anume Clusius a adus din Orient ceapa acestei flori. Au început atunci nesfârșite creații de forme și colori nouă. Au făcut din lălele o minune și o nebunie. Au fixat varietăți așa de mărețe, încât în acele timpuri așa de îndepărtate, când banul era de 10 ori mai

scump decât azi, se plăteau cu aur greu. Cu aur greu în înțelesul că într-un talger al balanței se pune o ceapă și în celălalt de 100 ori greutatea ei în aur. O ceapă din varietatea „Semper Augustus” costa 10.000 de florini; din varietatea „vicerege” 25.000. La bursa din Haarlem se producea periodic desfrul lălelei. A trebuit sa intervina guvernul, pentru ca să se curme speculațiile ruinate.”

Când nebunia era în floare, la începutul anului 1637, a fost publicat – Olanda era o țară a tipografiilor, în care cartea era un bun de larg consum, chiar dacă lălelele întunecaseră mințile multor olandezi – un pamflet semnat de Adriaen Roman. În el era vorba despre un țesător care își vânduse totul, pentru a se face negustor de lălele. Omul se întâlnește cu un fost coleg de breaslă, pentru a opera cu 10% din beneficii, dar acesta din urmă îi spune că el nu a încasat încă nimic din mirificale profituri promise. Acest pamflet ar putea fi considerat o profeție „à la Tiresias” (ghicitor antic, care a trăit pe timpul războaielor tebane), pentru că, o lună mai târziu, la Haarlem, negociatorii de lălele au

refuzat un bulb oferit la 1.250 de guldeni. Vânzătorul a scăzut prețul la 1.100, apoi la 1.000, dar nimeni nu lălele. Ședința Bursei a fost suspendată, dar zvonul s-a răspândit instantaneu. Dintr-un foc, într-o singură dimineață, valoarea lălelelor scăzuse cu 99%. Zeci de mii de olandezi au fost ruinați. A fost nevoie de intervenția statului, care a decis ca posesorii contractelor

Piață olandeză medievală, unde lălelele constituiau o marfă atrăgătoare

„de promisiune” să fie scutiți de plata a 90% din prețul stabilit pentru bulb. A fost prima și ultima oară când un crăh financiar se încheia prin absolvirea de plată a debitorilor.

Tulipomania olandeză din 1633-1637 prezintă toate caracteristicile scandalurilor financiare care i-au urmat în timp și spațiu. Ea a demonstrat că nebunia speculației îi poate cuprinde chiar și pe cei mai echilibrați oameni. Or, olandezii care și-au abandonat meseriile și și-au vândut bunurile ca să se lanseze în comerțul cu lalele erau calvinisti practicanți, oameni sobri și învățați să muncească zi-lumină. Aceeași muncă stăruitoare făcuse, de altfel, ca laleaua să devină un obiect al atenției generale, cum plastic ne spune Sadoveanu: „O floare au avut, ș-aceia era adusă din altă parte. Au făcut dintr-însa, îngrămădind asupra-i o stăruință înspăimântătoare, ceea ce nici Dumnezeu n-a prevăzută în visurile lui de lene.”

Singurul crăh al florilor

Tulipomania s-a produs

cam în aceeași vreme în care străzile orașelor olandeze erau pavate, iar predicatorii calvinisti se plâneau public de răspândirea acestui „lux condamnabil”. De fapt, a doua trăsură generală a „baloanelor financiare”, identificată tot prin tulipomanie, este că asemenea fenomene speculative apar în perioade de expansiune economică. Olandezii secolului al XVII-lea

În 1637 laleaua „Semper Augustus” costa cât două case bogate

trăiau o epocă de avânt economic fără egal. Negustorii bogați, care aduceau mirodenii din Indiile Olandeze, India și China, aveau profituri de 300% și capitalizau averi importante. Această bogăție se răsfrângea și asupra meșteșugarilor, care economiseau în acele timpuri cam 15% din veniturile lor nete. Printre gildele (asociațiile) meșteșugărești din Olanda aceea a pictorilor era una săracă, deși tabloul era un lucru obișnuit în casele burgheze; chiar și cel mai

mărunt prăvăliaș ținea să aibă tablouri în toate odăile. Între pictorii generației 1595-1640; a lui Rembrandt, existau certe valori: Jan van Goyen, Albert Cuyp, van Ostade, Terborch sau Paulus Potter. Pictorii erau săraci, opera lor fiind comercializată ca orice altă marfă. Unii au murit săraci, alții faliți, iar unii datornici. Dintre toți pictorii epocii numai Jan Breugel cel Tânăr a satirizat într-un tablou mania lalelelor. Totodată, Jan van Goyen, veteranul generației de aur, născut în 1595, a fost singurul pictor care a căzut victimă maniei lalelelor și a sfârșit prin a pierde, în fatidicul an 1637, tot ce câștigase până atunci cu arta sa; considerat bătrân, el avea numai 42 de ani.

Și totuși, tulipomania n-a desființat dragostea olandezilor pentru flori. Și azi, în fiecare dimineață, avioancargo pline cu diferite flori pleacă spre New York, Londra, Paris și spre alte capitale ale lumii, mai recent și spre București. Acest comerț aduce însemnate venituri Olandei, unul dintre cei mai prosperi membri ai Uniunii Europene. Tulipomania mai este doar o

vagă amintire, pentru că, atunci, imediat după singularul crăh al florilor, ne spune Sadoveanu, „furia varietăților lalelei s-a potolit”, începând a fi la modă zambilele, tot niște flori cu bulb. „O parte din febră s-a mutat asupra noutății. Laleaua a rămas cu destui credincioși ai ei. Farmecul s-a rupt prin dezbinare și astfel oamenii de la Haarlem au redevenit cuminți.” ■

Imagine din Delft, unul dintre cele mai importante orașe comerciale ale Olandei până în veacul al XVII-lea

UN ZIAR INCOMOD

IRINA ȚĂRANU

La începutul secolului al XVIII-lea, Anglia se afla din punct de vedere al numărului de ziare cu mult înaintea celorlalte țări occidentale. În 1750, Londra avea cinci cotidiane, șase publicații care apăreau de trei ori pe săptămână și cinci săptămânale, toate cu un tiraj de aproximativ 100.000 exemplare.

Avansul față de celelalte state europene s-a datorat mai multor cauze. Una dintre acestea a fost existența a două partide puternice, liberalii (whigs) și conservatorii (tories). Alternanța la putere a făcut ca partidul aflat în opoziție

punct de reper al presei mondiale: The Times.

Întemeietorul, John Walter, întreprinzător atras de media, și mai ales fiul său, John Walter II, au știut să construiască un ziar modern, incisiv, respectat, un etalon de profesionalism. După perioada de început, când The Times a apelat la metode nu tocmai ortodoxe de a face bani – se practicau așa-numitele Suppression fee (sumă de bani vârsată de o persoană ca să nu

să fie interesat într-o presă liberă, aliat firesc contra puterii. Se pare că și ziarele vremii au știut să valorifice această situație. În același timp, în Marea Britanie exista un public cititor mai numeros. Aici iau naștere și se extind „cabinetele de lectură” unde, pe bază de abonament, oamenii puteau veni și citi ziarele pe care altfel nu și le puteau permite.

Cu un an înainte de Revoluția Franceză, apare în Anglia cotidianul care va reprezenta gloria presei scrise engleze și un

apară un articol care îi era defavorabil și Contradiction fee (sumă pentru a fi publicat un articol în replică) –, ziarul s-a recentrat în jurul unor valori profesionale care l-au consacrat. În programul anunțat se spunea: „Ziarul nu va fi restrâns la o clasă socială anume, nici atașat la serviciul unui partid.”

The Times a promovat mai multe inovații profesionale: calitatea și verificarea informațiilor; a inventat corespondentul în străinătate și a angajat colaboratori de calitate, menținând corectitudinea și independența față de presiunile puterii.

● The Times a debutat practicând șantajul ● Guvernul plătea 300 lire sterline pe an pentru articole favorabile ● Un ziar condus din închisoare ● Au inventat corespondentul extern ● Își informa cititorii înainte să afle autoritățile ● Guvernul pune taxă ca să scadă tirajul ● Apare rotativa, crește tirajul ● Lordul Aberdeen îi oferă o informație confidențială, iar The Times determină căderea guvernului condus de acesta ● Schimburi succesive de proprietari

John Walter, întemeietorul lui *The Times*, s-a născut la Londra, în 1738. El și-a început afacerile ca negustor de cărbune și agent de asigurări la casa Lloyd. În 1785, o creștere a polițelor de asigurare i-a ruinat afacerea.

După acest episod, s-a decis să se orienteze spre un nou tip de afaceri. A obținut patentul pentru un sistem de tipărire (în 1783) și la 1 ianuarie 1785, la Londra, a scos *Daily Universal Register*, o foaie a cărei funcție principală era de a face publicitate sistemului de tipărire în care Walter era interesat atunci. După mai mulți ani, John Walter și-a dat seama că patentul său nu avea impact în industria tipografică, cum se gândise inițial. Oricum, era convins că poate scoate profit din ziar, mai ales după ce a negociat o afacere secretă, prin care era plătit cu 300 lire sterline pe an ca să publice articole favorabile guvernului.

În 1788, Walter s-a decis să schimbe numele și stilul publicației. Era hotărât să scoată un ziar care să se adreseze unui public mai larg, cuprinzând știri comerciale, diverse notificări, însoțite uneori de știri de scandal și bârfe despre oameni importanți. John Walter și-a numit noul ziar *The Times* (Timpul). Primul

număr a apărut la 1 ianuarie 1788.

În urma unor pamflete defăimătoare la adresa prințului de Wales (viitorul rege George al IV-lea, 1820-1830) și a ducelui de York, în 1790, John Walter a fost amendat cu 50 de lire și condamnat la doi ani de închisoare. În perioada cât a stat la Newgate (aproximativ un an și jumătate, fiind eliberat înainte de termen la intervenția celuiiași prinț de Wales), John Walter a editat *The Times* din închisoare.

Deși nu era considerat nici remarcabil și nici onest ca jurnalist, a schimbat profilul ziarului de la scandaluri la reportaje mai serioase și a organizat un serviciu de știri externe. Eforturile lui de pionierat pentru a obține știri de pe continent și în special din Franța l-au ajutat să construiască reputația ziarului. Avea legături cu vasele care traversau Canalul Mânecii de la care lua informații proaspete și ziare de pe continent.

În 1795 i-a adus la conducerea ziarului pe fiul său, William și John Walter II. Opt ani mai târziu, în 1803, John Walter s-a retras, lăsându-l pe John Walter II să-i ia locul. A murit în 1812.

John Walter II (23 februarie 1776-28 iulie 1847) a fost cel care a dezvoltat, împreună cu Thomas Barnes (redactor-șef între 1817-1841), și a transformat *The Times* dintr-o neînsemnată foaie partizană într-unul dintre cele mai mari și influente ziare britanice. Dezvoltând serviciul de știri externe, înființat de tatăl său, el a dat lui *The Times* un avantaj unic în fața concurenței. Ziarul a ajuns să ocupe primul loc în lume.

Amărit numărul paginilor de la patru la 12, a schimbat formatul, a introdus tiparul mecanic și a întors ziarul de la politica guvernamentală. Acest lucru a deranjat conducerea guvernului, care a încercat prin diverse mijloace să controleze politica ziarului.

În timpul războiului dintre Napoleon I și Austria, din 1805, cererea de știri era foarte mare. Guvernul britanic a cenzurat pachetele de corespondență pentru *The Times*, care erau oprite la graniță, în porturi, în timp ce coresp-

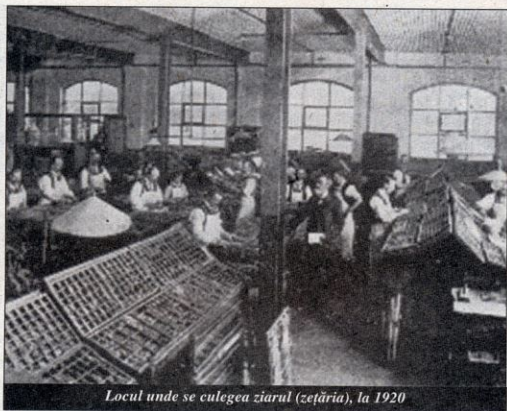
Mașină de tipărit Koenig, acționată cu motor cu aburi

dența presei guvernamentale era trimisă urgent spre Londra. La protestele lui John Walter II, sugestia guvernului a fost că editorul putea primi reportaje externe dacă guvernul intra în grațiile ziarului. Dar John Walter II a refuzat orice favoare de acest gen. Prin propriile

posibilități, folosind strategii care țineau de serviciile secrete, a continuat activitatea ziarului. Și astfel, cucerirea portului olandez Flushing de către britanici (16 august 1809), în cadrul campaniei din Olanda, în 1809, a fost anunțată de *The Times* cu două zile mai înainte ca știrea să ajungă la Londra pe vreun alt canal.

The Times avea corespondenți în fiecare oraș principal din lume și reporteri pricepuți erau trimiși oriunde avea loc un eveniment de interes public. Dezbaterile din Parlament, procedurile legislative, demonstrațiile publice, afacerile comerciale erau în întregime prezentate cu detalii și acuratețe, ceea ce îi mulțumea din plin pe cititori.

La începutul anului 1804, John Walter II l-a ajutat cu bani pe Thomas Martyn, inventatorul unei noi mașini de tipărit. La scurt timp după aceasta, Frederick Koenig, un german, a venit în Anglia cu idei noi despre tipărire, susținute de câțiva oameni de afaceri din Londra. După alți câțiva ani de răbdare și

Locul unde se culegea ziarul (zețăria), la 1920

experimente costisitoare, Koenig a avut succes. *The Times* a comandat două mașini de tipărire Koenig, acționate de un motor cu aburi. La 29 noiembrie 1814 *The Times* a fost tipărit pentru prima dată la o mașină acționată de un motor cu aburi. Numărul de exemplare pe oră era de 1.100. Viteza a crescut și, până la sfârșitul anului, *The Times* vindea peste 7.000 exemplare pe zi. Această invenție a fost în continuu îmbunătățită, ajungându-se la 15.000 de exemplare tipărite într-o oră.

Poziția ziarului și a redactorului-șef, Thomas Barnes, au avut o mare influență în opinia publică. Pentru a contracara această influență, guvernul a impus o taxă pe ziare, intenționând ca prin mărirea prețului să le facă prea scumpe, iar cei mai mulți oameni să nu le mai poată cumpăra. Oricum, măsura nu a dat rezultate, deoarece exemplare ale ziarelor erau disponibile în sălile de lectură și în cafenelele londoneze.

Ca o recunoaștere a prestigiului pe care *The Times* îl

avea în Europa, regele Portugaliei i-a trimis lui John Walter, prin intermediul ambasadurului portughez la Londra, un serviciu de farfurii de aur cadou. Walter a trimis de îndată cadoul înapoi, motivând cu curtoazie că dacă ar primi darul s-ar simți obligat,

ceea ce ar contraveni politicii independente a ziarului.

De la mijlocul secolului al XIX-lea, ziarul a început să aibă o influență considerabilă asupra opiniei publice britanice. Tirajul a crescut la 40.000 exemplare în 1850. În 1822 a fost creat un săptămânal, *The Sunday Times*, cu propria sa redacție.

Thomas Barnes a rămas redactor-șef la *The Times* până la moarte, la 7 mai 1841. Apoi, proprietarul ziarului, John Walter II, a luat o decizie surprinzătoare, chemând pe tânărul de doar 23 de ani, John Delane, să preia locul rămas vacant. După moartea lui John Walter II, în 1847, fiul acestuia, John Walter III, a devenit proprietarul ziarului.

John Walter III a fost creatorul reputației pentru *The Times* de cel mai cunoscut ziar național britanic și cel mai răspândit cotidian, atingând un record de vânzări. În 1866 el a introdus presa rotativă, care tipărea cu repeziune și simultan pe ambele părți ale colii de hârtie. Prin această inovație *The Times* a reușit să țină piept principalului

concurrent, *The Daily Telegraph*, și ziarelor de un penny. După moartea sa, a fost urmat la conducerea *The Times* de cel de-al doilea fiu, Arthur Fraser Walter (1846-1910).

Delane a avut relații bune cu seniorii ambelor partide politice, whigs și Tories. Aceasta i-a permis ca, la 4 decembrie 1845, *The Times* să fie primul ziar care anunța că guvernul planifica să anuleze legile asupra cerealelor (The Corn Laws – au fost introduse în 1815 și interziceau importul de cereale cu scopul menținerii prețurilor). Această informație a avut-o de la cel mai apropiat prieten al său, lordul Aberdeen.

În plin proces al ziarului de a deveni unul cu o acoperire națională, *The Times* a angajat primul corresponsent de război din lume, William Howard Russell, pentru a relata despre războiul Crimeei (1853-1856).

Correspondențele lui erau atât de critice la adresa activității Statului Major și a modului cum erau conduse operațiunile de război, încât campania condusă de *The Times* a dus la căderea guvernului conservator, al lordului Aberdeen (decembrie 1852-ianuarie 1855).

Guvernul britanic a aflat pentru prima dată despre propunerile de pace ale Rusiei din *The Times*. Acest fapt l-a făcut pe șeful Cabinetului să declare: „Gradul de informare atins de acest cotidian în ceea ce privește afacerile cele mai secrete ale statului este jignitor, umilitor și de

neînțeles.” Conservatorii s-au plâns că vederile politice ale lui John Delane erau influențate de generozitatea noului prim-ministru liberal, lordul Palmerston (1855-1858; 1859-1865).

În 1864, John Delane a avut un conflict cu John Bright, unul dintre liderii burgheziei radicale (fabricant din Manchester, partizan al liberului schimb; va înființa, în 1865, împreună cu Richard Cobden „Liga națională a reformei”, acuzându-l că a ajuns susținătorul împărțirii pământului între bogați și săraci. Când John Bright a scris o scrisoare de protest către *The Times*, Delane a refuzat să o publice. Mai târziu, John Bright a publicat corespondența dintre el și Delane ca un pamflet, ca să arate „relațiile clandestine prin care un jurnal pretins independent era de fapt susținut de guvern”. John Delane s-a retras din postul de redactor-șef în 1877 și a

fost înlocuit cu Thomas Churnery.

În anul 1898 magnatul de presă și pionierul tabloidelor, Alfred Harmsworth (1865-1922), din 1908 lord Northcliffe, a încercat să cumpere *The Times*. Deși ziarul se confrunta cu probleme financiare, familia Walter a refuzat oferta. Cheltuielile peste măsură și publicarea unui fals împotriva eroului irlandez Charles Stuard Parnell au ruinat finanțele, reputația și tirajul ziarului. Ca parte a unui efort de recuperare, *The Times* a intrat într-o înțelegere cu editorii care publicau *Encyclopaedia Britannica*, pentru publicitate și vânzarea edițiilor a 9-a și a 10-a. Aceasta nu a fost suficient pentru a asigura financiar ziarul și reputația sa editorială a continuat să se deterioreze.

In 1908 Alfred Harmsworth, lord Northcliffe, a făcut o nouă încercare de cumpărare a ziarului. Oferta de 320.000 lire sterline a fost acceptată și astfel *The Times*, aflat de aproximativ 125 de ani în posesia familiei Walter, și-a schimbat proprietarul. Deși era asigurat din punct de vedere financiar, reputația ziarului a scăzut în continuare, până la moartea lordului Northcliffe, în 1922.

După vânzare, tirajul a coborât la 38.000 exemplare și a mers în pierdere. Încercând să redreseze ziarul, lordul Northcliffe a re tehnologizat tipografia, a redus prețul și a angajat un nou redactor-șef, pe Geoffrey Dawson.

După explozia tirajelor din timpul Primului Război Mondial, când *The Times* vindea 278.000 exemplare pe zi, în martie 1918, lordul Northcliffe a redus din nou prețul, din cauza scăderii vânzărilor. Fenomenul s-a datorat poziției lordului din timpul primei părți a războiului, când a făcut o bună afacere din controversa privind susținerea recrutării (stagiul militar obligatoriu) și criticile aduse primului ministru Herbert Henry Asquith (1908-1916) și lordului Kitchener, ministru de Război, obligându-l pe Asquith să formeze un guvern de coaliție. L-a susținut apoi pe David Lloyd George să ajungă prim-ministru (1916-1922). Acesta i-a oferit un post în guvern, pe care Lordul Northcliffe l-a refuzat. În schimb, el a fost numit director al propagandei britanice de război. După încheierea războiului, a încercat, prin intermediul ziarelor sale, să influențeze compoziția cabinetului David Lloyd George. Această politică a deranjat pe mulți cititori și tirajul ziarului a început să cadă din nou. Lordul Northcliffe a oprit atacurile împotriva guvernului.

Magnatul de presă Alfred Harmsworth (aici în 1903), din 1908 lord Northcliffe, cel care a rețehnologizat tipografia

După o ceartă cu proprietarul ziarului, Geoffrey Dawson și-a dat demisia în 1919. El a fost înlocuit de fostul corespondent extern al *The Times*, Henry Wickham Steed.

Acesta, un luptător hotărât pentru libertatea națiunilor supuse din Imperiul Austro-Ungar, a scris multe articole despre românii din Transilvania. Împreună cu istoricul R.W. Seton-Watson a fost în România, susținând în timpul Congresului de Pace de la Paris (1919) și în timpul discuțiilor pentru încheierea

Tratatului de pace cu Ungaria (1920) unirea Transilvaniei cu România (*Magazin istoric*, nr. 3/2000). Pentru aceste servicii aduse României i s-a propus să fie decorat de către statul român. Henry Wickham Steed a refuzat decorația, motivând că dacă o primea nu mai era credibil și nu mai putea scrie despre România.

La moartea lordului Northcliffe, *The Times* a trecut în mâinile lui John Jacob Astor, fiul mai mic al Lordului Astor. Familia Astor a fost proprietara ziarului până în 1966, când l-a vândut magnatului de presă canadian Roy Thomson.

După al Doilea Război Mondial, când Sir William Haley, fostul director general al BBC, a fost numit redactor-șef (1952-1967), *The Times* a ajuns din nou cel mai mare ziar britanic. În 1981 *The Times* și *The Sunday Times* au fost cumpărate de magnatul de presă australian Rupert Murdoch.

După ce 200 de ani ziarul a apărut în format mare, de la 1 noiembrie 2004, *The Times* este tipărit în format mic, de tabloid. ■

SUB ASEDIU
(TRIVERB: 9, 2, 6)

RCTa

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus: ISTORICI AI ANTICHITĂȚII, nr. 3/2007

P - SOT - B - L - ALBI - UNICI - IAMB - ARAV - INTARIT - TI - I - QOM - HOU - TUCIDIDE - S - CRAI - ORC - CEAN - ENORM - LU - SC - DEA - OBLET - DOMN - A - TACIT - E - STRABON - RT - REN - B - SAH - CASSIUS DIO - NT - AZI - AN.

Soluție joc: DEZILUZIE POLITICĂ, p. 47, nr. 3/2007

ADES PARTIDELE NE ÎNSEALĂ SPERANȚELE

(A-DESPART-I-DE-LE/ NE-ÎN-SE/A-LA-S-PE-R-ANTE-LE)

Destinul lui Iancu de Hunedoara (în centru) s-a împărțit între Transilvania și castelul său (stânga) și capitala regatului ungar (imagini din secolul al XVI-lea)

UNIREA RATATĂ

RADU GĂINĂ

Înainte de Primul Război Mondial, Nicolae Iorga a indus ideea că Iancu de Hunedoara, ridicat din rândurile unor „luptători cu opinca în picioare și arcul pe umeri”, a avut un destin mareț printre străini. Marele istoric scria sub incidența unui comandament al timpului și era evident subiectiv; mai românta anumite fapte, dar înțelegea să respecte regulile științei istorice. În „competiția de legitimare” a lui Iancu ca român sau maghiar au apărut deformări, care au sădit, în timp, neadevăruri. Nu știrbim măreția lui Iancu de Hunedoara dacă acceptăm că el a avut o origine româno-maghiară și că a fost botezat romano-catolic. Iancu rămâne marele erou de la Belgrad și se identifică, în timp, cu aspirațiile ambelor popoare, român și maghiar, dar și cu cele ale lumii creștine. Rămâne însă și un om al faptelor sale, așa cum consemnează sec documentele. Un erou al timpului, atât de încărcat de alianțe și intrigi...

„Venerabile părinte, vă aduc la cunoștință că nora noastră, vlăstar al contelui de Cilli, ce i-a fost dată de soție fiului nostru Matia, este grav bolnavă și se zbate între viață și moarte. Vă rog să vă rugați pentru ea împreună cu ceilalți confrați, căci este cheazășia păcii acestei țări. Căci știți prea bine cu câte eforturi ale domnului legat papal Carvajal

și ale domnului guvernator, soțul meu, s-a încheiat această pace cu regele, despotul Brancovici și domnul conte de Cilli, regent...”

În toamna anului 1455, Elisabeta Szilagy, soția lui Iancu de Hunedoara, i-a scris, de mai multe ori, călugărului franciscan Ioan de Capestrano. Era neliniștită de starea de sănătate a nuroții sale, Elisa-

beta de Cilli, și foarte preocupată de situația nefericită ce ar fi putut decurge pentru soțul și fiul său Matia, în urma decedului fiicei contelui Ulrich de Cilli, unul dintre cei mai importanți magnați ai regatului maghiar.

În fapt, logodna dintre cel de-al doilea fiu al lui Iancu de Hunedoara și fiica lui Ulrich de Cilli fusese un schimb de

ostateci: tinerii au fost nevoiți să trăiască fiecare la curtea socrului. Această căsătorie se pare că nici nu s-a consumat efectiv, în condițiile în care, în 1455, Matia avea doar 12 ani, iar la începutul anului următor Elisabeta de Cilli a murit.

Romeo și Julieta din regatul maghiar

La acea vreme, exista în regatul maghiar o mare rivalitate între casele de Cilli și de Hunedoara, rivalitate comparabilă, poate, cu cea din *Romeo și Julieta*, între familiile Capulet și Montague. Spre deosebire de drama shakespeariană, tinerii logodnici, Matia și Elisabeta, nu prea s-au cunoscut; despre dragoste nici nu s-a pus problema. Nimic nou pentru Evul Mediu, dacă ne gândim doar la faptul că în Albion tocmai începuse Războiul celor două roze, între casele de York și Lancaster...

Oricum, Ulrich de Cilli îl invidia pe Iancu de Hunedoara pentru ascensiunea și faima sa politică. Vestitul comandant de oști acumulasă avere, devenise cel mai bogat personaj din regatul Ungariei. Situația era atât de încordată, încât Iancu a trebuit să renunțe la calitatea de guvernator al Ungariei, funcție pe care o deținuse în vremea minoratului regelui Ladislav al V-lea Postumul (1444/1453-1457). Dar continua să fie cea mai importantă personalitate a regatului, cel care putea contracara viguroasă ofensivă a oștilor otomane spre centrul Europei. O știa oricine, de la papă, până

la orice nobil, mic sau mare, din regatul maghiar; o știa regele și o știa și Ulrich de Cilli.

Prima bulă papală a cruciadei târzii pontificale din 1443 îl numea pe Iancu „fortissimus Athleta Christi”. Iminența pericolului otoman, după cucerirea Constantinopolului de către Mehmed al II-lea (1451-1481), în 1453, l-a determinat pe Iancu de Hunedoara să-și calce pe inimă și să încerce să menajeze chiar și susceptibilitățile dușmanilor, pentru a salvarea unitatea de acțiune creștină în fața Semilunei.

La fel gândea și călugărul franciscan Giovanni da Capestrano (1386-1456), cel care, la îndemnul Papei Calixt al III-lea (1455-1458) și al cardinalului Juan de Carvajal (1400-1469), începuse, din 14 februarie 1456, să predice o nouă cruciadă împotriva turcilor, în Apusul Europei.

Capestrano era unul dintre promotorii idealurilor Conci-

liului de la Ferrara (Florența) din 1439, prin care se dorea ca lumea creștină să-și refacă unitatea. Pentru el, acest comandament presupunea și dreptul de a constrânge la unitate bisericile din apus și cea din Bizanț, a căror ruptură completă avusese loc în iulie 1054 (*Magazin istoric*, nr. 3/2000). Dar, asemenea cardinalului Torquemada (c.1420-1498), Capestrano înțelegea restaurarea unității, inclusiv prin recursul la metodele închizitoriale ale timpului. Cea mai mare parte a ierarhiei bisericilor ortodoxe nu aderase la principiile unirii flo-

rentine, deși cardinalul Besarion (1403-1472) și mitropolitul de origine greacă Isidor al Kievului (în funcție între anii 1437-1458) semnaseră unirea de la Ferrara-Florența și, deveniți cardinali, începuseră un proces de reformă liturgică a ritului grec. S-a stărnit mare zădărniciune în Ortodoxie, amplificată și de efectele politicii religioase duse de Mehmed al II-lea care, la îndemnul mamei sale, Mara (1412-1487, cunoscută și sub numele de Maryam Khanum), fiica despotului sârb George (Durađ) Brancovici (1427-1456), îl numise, în 1454, pe Ghenadie Scholaris noul patriarh ecumenic. Căci, în acei ani, erau numiți episcopi pentru credințioșii ortodocși, atât de la Roma, cât și de la Constantinopol. Numai că, pentru papalitate, erau canonici doar aceia care aveau la principii conciliului florentin; în timp ce, pentru Bizanț, doar cei care nu

le acceptau. De exemplu, în Moldova anului 1456 mitropolitul Teoctist, care se opunea unirii propovăduite de Conciliul de la Florența, și Ghenadie Scholaris l-au alungat din scaunul mitropolitan pe Ioachim, adeptul unirii religioase de la Ferrara.

Giovanni da Capestrano îl acuza pe despotul sârb Brancovici de politică duplicitară, în condițiile în care se preleva de niște privilegii pentru teritoriul pe care îl controla, privilegii pe care le primise de la Papa Nicolae al V-lea (1447-1455) și prin care putea numi episcopi rânduiți la Constantinopol și protejați de fiica sa, Mara.

Timpul alianțelor

Pentru a înțelege complexitatea situației despotului Brancovici, trebuie precizat că el o căsătorise pe Mara cu sultanul Murad al II-lea (1421-1451), iar pe sora acesteia cu Ulrich de Cilli. Evident că, ortodox, Brancovici încerca astfel să-și apere interesele statului și pe calea alianțelor dinastice. Aceasta nu-l scutise însă de represalii din partea otomanilor și, după pierderea unei cetăți, din urma unei bătălii, doi dintre fiii săi, ajunși în captivitate, fuseseră orbiți de otomani. Elisabeta de Cilli, nepoata sa, fusese botezată romano-catolic, dar, la logodnă, participase și un vladică ortodox, Ioan de Caffa, rânduit la Constantinopol. În iulie 1455, în dieta de la Gyor, Giovanni da Capestrano i-a cerut imperiului lui Brancovici

să treacă la catolicism, iar acesta s-a retras, ofensat, de la lucrări.

În iarna anului 1455-1456, la invitația episcopului Mattheus de Alba Iulia, Giovanni da Capestrano a vizitat Transilvania. S-a prevalat de calitatea sa de „inquisitor eretice et schismatice pravtatis” și a început o amplă activitate de convertire la unirea cu Biserica Romei a credincioșilor ortodocși transilvăneni, considerați schismatici, conform canoanelor Vaticanului. În această acțiune, cele mai multe excese au fost comise de asistentul lui Capestrano, Moise Zekel (Secuiul).

La 18 ianuarie 1456, Iancu de Hunedoara îl informa pe Giovanni da Capestrano că a reușit să-l captureze pe acel „perfidus Wladika”, Ioan de Caffa.

Prezența episcopului de rit ortodox în Transilvania, atestată de teologul și istoricul Zenobie Păclișanu (1886-1957), a stârnit controverse

între „istoriografiile confesionale” (Ștefan Lupșa, V. Popa, I.D. Suciu față în față cu T. Cipariu, Ioan Botoș sau Augustin Bunea), de la începutul veacului trecut, după cum menționează, într-un recent studiu, doctorandul Iulian-Mihai Damian, un tânăr cercetător clujean pasionat de istoria „uitată” a Conciliului florentin. El nuanțează evoluția poziției canonice a episcopului Ioan de Caffa, din perspectiva unui document recent descoperit în Arhiva Secretă de la Vatican.

Iancu de Hunedoara s-a sincronizat cu politica religioasă promovată de Giovanni da Capestrano în Transilvania. Între 6 și 10 februarie 1456, a ordonat o amplă acțiune de prindere și reconfirmare a tuturor prelaților de rit grec ordonați după venirea lui Ioan de Caffa în regiune. Erau considerați necanonic din pricina statutului de pseudo-episcop al lui Ioan de Caffa. Giovanni da Capestrano l-a investigat pe Ioan de Caffa

și l-a acuzat de „erori” în legătură cu adevărurile credinței. În fapt, argumentația călugărului franciscan se baza pe deosebirile de dogmă care produsese marea schismă de la 1054. Acestea fuseseră rediscutate la Ferrara. Acuza principală a legatului papal sublinia că patriarhul ecumenic Ghenadie Scholaris era omul otomanilor, fiind numit cu asentimentul lor. În timpul asediului Constantinopolului, doar cei care au acceptat

Coperta unei lucrări despre viețile sultanilor otomani

unirea florentină au făcut câte ceva pentru apărarea orașului.

Conciliul generator de dispute

Cert este faptul că Ioan de Caffa a retractat solemn, într-o ceremonie publică, desfășurată la Buda, „erorile“ de care era acuzat, iar la 15 aprilie 1456 a primit recomandarea lui Capestrano și a fost trimis la Roma, pentru a fi restaurat în demnitate. Patriarhul ecumenic din exil, Grigore Mammas, l-a numit pe vlădica Ioan arhiepiscop de „Gothia“, fiind titular al scaunului metropolitan din Mangop-Theodoro, în Crimeea, în locul lui Macarie, numit mitropolit de Seres, în Macedonia. Papa Calixt al III-lea a întărit numirea patriarhală și i-a dat forță juridică. Ioan de Caffa era un om instruit, cu vocație monahală, iar nepriceperea sa, invocată de Giovanni da Capestrano, într-o primă scrisoare adresată papei, ar trebui interpretată în lumina disputei dintre cei doi legați de dreptul canonic occidental, cu privire, mai ales, la prevederile conciliare de la Ferrara.

Iancu de Hunedoara și Giovanni da Capestrano au murit răpuși de ciumă, după ce au condus ostile creștine în bătălia de la Belgrad, din vara anului 1456. La sfârșitul aceluși an, în care pe cer apăruse cometa Halley, semn ce în mentalul vremii prevestea nenorociri, trecea în neființă și George Brancovici (24 decembrie 1456). În anul următor, fiul mai mare al lui Iancu de Hunedoara, Ladislau, l-a ucis, în urma

Iancu de Hunedoara, guvernator al Regatului Ungar...

unei altercații, pe contele Ulrich de Cilli și, la rândul ei, a fost executat la Buda, în urma unui proces de lesmajestate, după ce Ladislau Postumul a refuzat să-i ofere clemență. Pentru Casa de Hunedoara, situația a luat o întorsătură favorabilă, prin alegerea, în

1458, a lui Matia Corvinul pe tronul Ungariei. Eveniment la care Elisabeta de Szilagy și fratele ei, Mihail Szilagy, au jucat un rol important.

Victoria de la Belgrad a oprit înaintarea otomană spre Europa Centrală și a întârziat cucerirea Caffei și Mangopului de către Mehmed al II-lea. Ioan de Caffa, devenit de „Gothia“, după numirea patriarhului Mammas, confirmată de papă, se găsea într-o poziție cheie pentru susținerea unirii bisericesti și a cruciadei în Europa Orientală. A fost o speranță care s-a spulberat, după ce Trapezuntul și Mangopul au fost cucerite de otomani, în 1461 și, respectiv, 1475.

La porțile Creștinătății apăruse un nou luptător, pe care Papa Sixt al IV-lea (1471-1481) îl numea „Verus Christiane fidei Athleta“. Era domnul Moldovei, Ștefan cel Mare, cel care se căsătorise, în 1471, cu Maria de Mangop, fiind solidar cu ideea de rezistență creștină.

Pentru o vreme, tensiunile legate de unirea de la Ferrara au fost atenuate, pentru că în fața Creștinătății stăteau alte provocări. Ioan de Caffa și-a terminat, în 1475, misiunea la Mangop și, se pare, a ajuns în Transilvania, ca episcop ortodox, bucurându-se de susținere din partea regelui Matia Corvinul. Acest fapt, care ar respecta o anumită logică a evenimentelor, nu este cert însă și poate că viitorul îi va aduce dezlegarea. Ar fi o pagină luminată din interesanta istorie „uitată“ a efectelor conciliului florentin. ■

1941

SERVICIUL DE INFORMATII IUGOSLAV ÎN ROMÂNIA

ALEXANDRU ALIN SPÂNU

Două documente din arhiva fostului Serviciu Special de Informații, din primăvara anului 1941, ne vorbesc despre gradul de încordare pe care îl cunoșteau relațiile româno-iugoslave în acel moment.

Vom începe cu cel din 12 aprilie 1941, o Notă prin care factorii de conducere din România erau informați despre declarațiile făcute de ministrul Iugoslaviei la București, Alexandru Avakumovici. Pentru a înțelege mai bine spusele diplomatului iugoslav, să reamintim contextul. La 27 martie 1941, se produce în țara vecină o lovitură de stat. Șef al guvernului a venit generalul Dušan Simovici, a fost înlăturată regența și Petru al III-lea a devenit rege. La 6 aprilie, Germania, Italia și Ungaria au declanșat atacul contra Iugoslaviei.

Potrivit ministrului sârb la București, „unul dintre motivele optimismului regimului Simovici din Iugoslavia era

speranța că atitudinea iugoslavă [lovitura de stat – n.n.] va avea imediat repercusiuni în România, Bulgaria și Ungaria, care trebuia să găsească oportunitatea pentru eliberarea lor. N-au făcut-o și spre rușinea lor și a civilizației și libertății câștigate cu atâta sânge și sacrificii”.

Ministrul sârb fusese violent în declarațiile sale: „Iugoslavia a rămas izolată, dar va lupta până la ultimul om. Victoria finală va răscumpăra toate sacrificiile noi ale poporului iugoslav și va pedepsi pe toate popoarele care n-au vrut să se elibereze la vreme, ba, din contră, au dat tot concursul Germaniei să asatineze prin patru părți Iugoslavia”. Și încheia cu urmă-

toarele cuvinte: „Soarta războiului mondial nu se va decide la Salonic, nici la Niș, ci undeva unde Germania nu poate ajunge cu tancul și cu șantajul. După acest război, sârbii și românii se vor întâlni din nou, dar n-aș vrea să fiu în pielea românului de atunci.”

Alexandru Avakumovici – aflăm din celălalt document S.S.I., din 26 martie 1941 – „conduce și supraveghează întreaga activitate a serviciului informativ care funcționează în cadrul Legației, distribuie fondurile venite din Iugoslavia și cele colectate în sânul membrilor coloniei iugoslave”.

El era ajutat de o importantă rețea, cei mai mulți membri ai acesteia fiind și angajați ai Legației „trans-

formată recent din ambasadă", după cum ne informează documentul. Consilierul de legație Charles Kulmer (locuia în strada Mântuleasa 22) răspundea de întocmirea rapoartelor săptămânale privind colaborarea politică româno-germană. Era ajutat de Simovici Borivoje (Simov Boris), un fost cekist fugit din Rusia sovietică prin anii 1927-1928 și naturalizat în Iugoslavia. Intrase în serviciul de informații iugoslav și fusese însărcinat de către ministrul Avakumovici să creeze un al doilea birou de informații politice, focalizat mai ales pe Balcani. Îl avea ca secretar pe Friederich Haas (locuia pe Calea Victoriei, în Palatul „Generală”), singurul dintre membrii Legației care nu era etnic sârb. Casa lui era locul unde se întâlnea atașatul militar, colonelul Stropnik, cu informatorii.

Un birou recent înființat de informații economice conducea Miloș Mitrovici (locuia în str. Caragea Vodă nr. 2, ap. 1). Pe lângă biroul comercial funcționa o comisie economică, formată din mai multe persoane. Unul dintre membrii comisiei, Simionovici, era locotenent-colonel în armata iugoslavă și lucra mai ales cu atașatul militar, lăsând pe planul doi însărcinările oficiale. Era mai interesat de culegerea de informații despre modul de comportare a armatei germane în România și de reacțiile populației față de această prezență militară. Un alt membru al comisiei era Dimitrovici, fost colonel activ, la fel ca și Traikovici. Vogagici era colonel activ, iar Rado Salovici era agent al serviciului de informații iugoslav, specializat în spionaj economic.

Atașatul militar, colonelul Franko Stropnik,

locuia în Șoseaua Kiseleff 33. S.S.I. remarcase desele întâlniri pe care le avea cu atașatii militari turc, american și grec și cu membri ai Legației U.R.S.S. Fusese propus pentru decorare, ca răsplătă pentru activitatea depusă.

Atașatul de presă M. Petrovici (locuia în str. Th. Masaryk 29) era ajutat de ziaristul Z. Tomici, „căruia i s-a dat această atribuție spre a putea fi la adăpost”. Tomici locuia în str. Alecu Russo 21 și era corespondentul ziarului *Vreme*, din Belgrad. În perioada cât legionarii s-au aflat la guvernare, avusese strânse relații cu ziaristii de la *Cuvântul* și *Buna Vestire*, de la care primea „informațiuni cu caracter intern, informațiuni ce le transmitea zilnic prin raportul ce-l întocmea. În relații cu toate cercurile gazetărești și fruntașii vieții politice. A avut întrevederi cu o parte din conducătorii mișcării legionare”.

Dintre funcționarii Legației mai trebuie reținut numele

Barbarei Abraham, care „are relații cu Legația U.R.S.S., fiind întrebuințată pentru chestiuni de colaborare și schimburi de informații”.

Rețeaua de agenți din România era condusă de Sofronie Pavlovici și avea doi rezidenți principali. Unul era M.M. Buiacici, din Brăila, care răspundea de sectorul Brăila-Galați-Gurile Dunării. El raporta săptămânal date despre navigația pe Dunăre. Al doilea era Risa Romanovici, din Timișoara, care răspundea de Transilvania. Informații cu caracter militar transmitea din Constanța un anume Dabovici.

Sofronie Pavlovici era ajutat și de Ivan Serafimovici, fost agent al poliției iugoslave, „un bun cunosător al Sud-Estului european”. Pentru întâlniri cu agenții, serviciul de informații iugoslav dispunea în București de următoarele case conspirative: str. Hagi Ghiță 50; str. Împăcării 14; str. I.G. Duca 21; Șoseaua Filantropiei 120; Calea Griviței 156 și – așa apare în document, fără alte precizări – „Cinema Franklin”.

Documentul S.S.I. mai consemna și numele altor agenți ai serviciului de spionaj iugoslav, dintre care mai amintim pe: Iakici, ziarist, corespondent al ziarului *Politika*, fost agent și al britanicilor, care făcea legătura cu comunitatea sârbă; Tanus Mahulski, care era agent și al Intelligence Service, și V. Piroșca, despre care „se crede că lucrează și pentru serviciul informativ maghiar”.

Nu știm care a fost soarta tuturor acestor agenți după dezmembrarea Iugoslaviei, în urma atacului german din aprilie 1941. ■

Partizan iugoslav spânzurat de germani

MARI ROMÂNI LA CENTENAR

MIRCEA ISTORIC AL RELIGIILOR	↓	DESEI	↓		↓	HARALAMBIE LINGVIST ȘI FILOLOG	↓	ION I. FIZICIAN	
PRISOS		CATEDRALĂ	→			NEBUNE!		TOC PENTRU OCHELARI	
↓		OFILIRE	↓		FIINȚĂ IMAGINARĂ ÎN ARIPĂ	↓		↓	
					ÎN UGER!				
CUPRINSE DE VISE!	→			APĂ SOLIDĂ	↓				
DIMITRIE LINGVIST				ÎN PARCAJI					
↓				↓					
						LOCUIITOR AL MOSCOVEI	→		
						ÎN ARTĂ!			
STRĂMOȘ AL NOSTRU	→				ELEMENT CHIMIC	↓			
MEDIU DE PLUTIRE					TRĂIESC LA STÂNĂ				
↓									
				VECHILE ARMATE	↓				
				COSTUL MĂRFII				A VÂNTURA	
				↓				↓	
	GRANDIOS	→				ÎNȘEUȚI LA CURSE	→		
	TRAIAN SOCIOLOG PSIHOLOG					SUFLET DE BĂRBAT!			
↓									
		HIHAI SCRIITOR ȘI PSIHOLOG		INGRĂȘĂMÂNT AGRICOL	→				CONSTANTIN ASTRONOM ȘI MATEMATICIAN
↓				AUTENTIFICĂ ACTE	↓				↓
CUVÂNT DE DURERE		↓			POET LA VECHII CELI	→			
LEMN TARE EXOTIC	→				FACE BUZE FRUMOASE	↓			
↓						INTRATE LA VINĂRIE!	→		
						MUSCA... SOMNULUI	↓		
MAGISTRAT ROMAN				COSTUM PENTRU BALERINE	→			POARTĂ ACELAȘI NUME	
SÂN GOLI!	→			GEN					
PRIVELIȘTI				↓					
↓									
							TEME DE-ALE NOASTRE!	↓	
							REPER!		
VARIANTĂ PENTRU NOR	→					GRUPARE DE MAI MULTE GINȚI	→		
BUNI LA O BERE									
↓					MIHAI ISTORIC	→			

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

VIETI ÎMPREUNĂ CU REVISTA

Am discutat cu câțiva cititori veniți la redacție. I-am întrebat despre revistă, ce le place sau nu în paginile ei, de ce păstrează abonamentul, ce-ar mai dori să citească.

Iată câteva dintre gândurile lor, pe care vom continua să le prezentăm și în numerele viitoare.

VIOREL BURLAN, din **Oltenița**: – De profesie sunt subinginer în industria alimentară. Am lucrat la Fabrica de conserve „Valea Roșie”, din Oltenița, apoi în învățământ, 13 ani. Acum sunt lucrător în agricultură, în Spania.

Am trecut pe la redacție pentru a-mi procura câteva numere mai vechi, dinainte de anul 2000. De multă vreme aveam de gând să îmi completez toată colecția *Magazin istoric*. Este mai dificil, din cauze materiale, dar sper să realizez și lucrul acesta.

Citesc revista din copilărie, cu intermitențe. Când am mai crescut, am început să o citesc regulat. Mă interesează totul în paginile ei. Găsesc lucruri interesante, pe care nu le pot afla în alte părți. Încep lectura cu rubrica *Dialog*, apoi citesc despre noutățile editoriale și îmi aleg unele titluri pe care încerc să mi le procur, în măsura posibilităților.

Iau revistele cu mine în Spania. Pe cele de anul trecut nu le-am putut procura în totalitate. Le citim în timpul liber, mai ales când ziua este mai scurtă și avem mai mult timp liber.

Am vizitat de curând Saragoza, capitala provinciei. Am stat din păcate doar o zi. Erau în febra pregătirilor pentru o mare expoziție, a apelor, parcă, din 2008. Toate

monumentele istorice erau în renovare, pentru a-și primi vizitatorii. La fel, în Caspe, unde au un castel pe care-l reamenajează. Spaniolii se preocupă de trecut, chiar dacă nu excelează prin cunoștințe istorice. La diferite sărbători, laice sau religioase, participă cu mic cu mare, în costume vechi, medievale.

Istoria românilor este foarte puțin cunoscută în Spania. Poate prin prezența noastră acum să afle mai multe.

ELISABETA CERBU, pensionară, din **București**: – În aprilie 1967, eram planificatoare la o întreprindere. Am văzut revista la un chioșc de presă. Era primul număr. Nu știam ce ar putea conține. Am răsfoit-o curioasă, am văzut lucruri interesante și am cumpărat-o.

Am început să o citesc regulat. Citeam despre lucruri vechi, pe care nu le știam. Poate or mai fi fost și alte reviste care publicau lucruri interesante, dar nu știam de ele. M-am abonat apoi. Din 1967 și până acum am abonament permanent.

Fratele meu era maistru la fabrica de țevi din Iași. Nu vroia să se înscrie în partidul comunist. Apoi prietenii l-au sfătuit să se înscrie, că altfel nu putea promova. S-a înscris și l-au și făcut lector, sau cum

s-o fi spus, la învățământul de partid. Era un tip foarte citit. A văzut la mine *Magazin istoric* și l-a interesat. A început să îl cumpere și el lună de lună.

La un moment dat a apărut în revista dumneavoastră un articol foarte important. Nu mai îmi amintesc despre ce era, dar țin minte că aproape îți era frică să-l citești. Nu credeam că se putea publica așa ceva. Fratele meu l-a citit și el. Mai mult, la o lecție la învățământul lui de partid le-a spus cursanților: „Azi nu mă simt prea bine ca să vă predau ceva, dar am să vă citesc din *Magazin istoric*, care tocmai a apărut.”

Și le-a citit articolul acela. Cei din sală se cam uitau lung unul la altul, lung la el. Nu le venea să creadă că lectorul le citea așa ceva. Unul dintre ei s-a dus mai sus și a informat. L-au chemat imediat la organizație și l-au luat la rost, ce fel de propagandă face el. „Le-am citit din *Magazin istoric*, n-am făcut nimic altceva”, le-a răspuns. L-au lăsat în pace.

Citesc revista din scoarță în scoarță. Nu urmăresc un subiect anume. În fiecare număr găsesc două-trei articole deosebite, care nu se poate să nu-ți atragă atenția.

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

DIALOG CU CITITORII

SUB SEMNUL LUI OVIDIU

În acest an se împlinesc 2 050 ani de la nașterea poetului latin Publius Ovidius Naso (43 î. Hr.-c. 17 d. Hr.), spirit tutelar al Constanței de astăzi, primul rapsod al meleagurilor noastre dintre bătrânul Istros și Pontul Euxin – **ne scriu domnii ALEXANDRU CONSTANTINESCU și EUGEN VASILIU, din Constanța.**

Cinstirea lui Ovidiu de către urbea tomitană s-a realizat nu numai prin impunătoarea statuie, operă a sculptorului italian Ettore Ferrari, originar din antica Sulmona, locul de naștere al lui Ovidiu, care veghează orașul din anul 1887, ci și prin numele purtat de două instituții de prim rang ale Constanței: Teatrul Național și Universitatea.

Promoția 1959 a Liceului „Mircea cel Bătrân”, actual colegiu, a păstrat de-a lungul anilor nu numai tradiția ca foștii colegi și profesori să se întâlnească periodic, ci și puternicul sentiment al prieteniei, care ne face să menținem legătura între noi. Constanțeni fiind, am simțit nevoia să punem aceste reuniuni sub semnul unui spirit tutelar, poetul latin Publius Ovidius Naso. Am luat inițiativa, mai cu seamă pentru că singurul nostru profesor în viață este cel de limba latină, domnul Traian Lazarovici.

La ultima întâlnire periodică aniversară a promoției noastre (45 ani de la absolvire)

am decis să punem umărul pentru a valorifica munca de o viață a domnului profesor Traian Lazarovici, care s-a străduit să readucă în atenția contemporanilor câteva nestemate ale retoricii, prozodiei și artei poetice latine. Proiectul „De Amicitia” are drept scop editarea unor traduceri din autori latini semnați de profesor, îndeosebi din opera lui Ovidiu, ca o modestă contribuție la aniversarea marelui poet.

Tot în cinstea celor 2 050 de ani, promoția noastră a sponsorizat emiterea unei medalii (foto) având inscripționat pe avers „Proiect editorial De Amicitia 43 IC-2007 Promoția 1959 Liceul Mircea cel Bătrân Constanța”, iar pe revers statuia lui Ovidiu din piața cu același nume.

DIN ISTORIE PUTEM ÎNVĂȚA

Domnul CORNELIU BĂLOIU, din Ploiești, ne trimite alături de nr. 2, februarie 2007, al publicației Lumina cuvântului, buletinul parohial al Bisericii „Sfântu Vasile” din Ploiești, și o scrisoare din care cităm:

Istoria nu este un joc pe computer, ci o realitate dură, cu mii de sacrificii umane și

materiale. Urmașii noștri trebuie să fie demni de strămoșii pe oasele cărora stăm. Perioada socialistă ar trebui tratată cu seriozitate, nu cu patimă, iar lecțiile de istorie pe tema comunismului sunt necesare, această perioadă făcând parte din istoria României.

Propunerea pentru înființarea unui muzeu al comunismului este binevenită. Acesta ar putea să fie găzduit la Doftana, după reabilitarea vechii pușcării.

CERERI ȘI OFERTE

Colonel comandor aviator (r) **MIHAI LOCIC**, București, str. Odobești, nr. 5A, bl. Z1A, telefon 021.673.64.62, **donează colecția completă unei școli generale din județul Suceava.**

ALEXANDRU POPOA-CĂ, comuna Hârman, str. Andrei Șaguna, nr. 179, județul Brașov, **oferă numere disperate din anii 1967-2004.**

Solicită numerele: 12/1972; 4/1974; 1, 12/1975; 6/1977; 2/1978; 2/1979; 5/1980; 2/1981; 12/1993; 6/1994; 3/1995; 7, 8/1996; 8/1997; 1/1998; 5, 12/1999; 2/2003; 11/2004.

MIHAI PETRESCU, Brăila, str. Ghiocelilor, bl. A56 Bis, et. 5, ap. 22, **oferă numere disperate din anii 1967-1989.**

Solicită numerele: 4/1971; 9/1972; 12/1974; 4/1975; 9/1976; 11/1977; 10/1978; 2/1979; 12/1992; 10/1993; 7/1994; 10/2000.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian History) Acad. Matilda Caragiu-Marileanu, Prof. Dr. Nicolae M. Constantinescu, Prof. Dr. Ioan Cuculescu, Acad. Mircea Malița, Prof. Dr. Irinel Popescu, Acad. Aureliu Emil Săndulescu, Cristian Topescu *Magazin istoric* has turned 40 • P. Otu Censored magazine issues • M.E. Ionescu The teachings of the 1907 events – forgotten 100 years later • D. Preda 1963. CIA approves to encourage relations with Romania • I. Zănescu Event 1877 at the museum • V. Căndea Why we need to help Prodromul church • S. Ifțimi Deciding Easter holidays • D. Berindei Two centuries of catching up with Europe (II) • E. Tomac To be Moldavian – the story of a false (II) • I. Lăcustă A newly discovered issue of *Basarabia* magazine • H.V. Șerbănescu 130 years since 1877 • I.V. Ferencz, M. Căstăian The Dacian city of Ardeu • G. Filitti Letters from former days • Romanian documents at Hoover Institution (LXVI) • R. Găină Iancu de Hunedoara and Giovanni da Capestrano • A. Spănu 1941. Yugoslav Intelligence in Romania

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Acad. Matilda Caragiu-Marileanu, prof.univ.dr. Nicolae M. Constantinescu, prof.univ.dr. Ioan Cuculescu, acad. Mircea Malița, prof.univ.dr. Irinel Popescu, acad. Aureliu Emil Săndulescu, Cristian Topescu *Magazin istoric* fête ses 40 ans • P. Otu Parutions censurées • M.E. Ionescu Les moralités du soulèvement paysan de 1907 ignorées 100 ans après • D. Preda 1963. La CIA donne son accord pour le développement des relations avec la Roumanie • I. Zănescu Événement muséal: 1877 • V. Căndea Pourquoi aider l'ermitage de Prodromul? • S. Ifțimi Le calcul astronomique des Pâques • D. Berindei Deux siècles de l'alignement à l'Europe (II) • E. Tomac Le moldovenisme – l'histoire du concept (II) • I. Lăcustă Une édition inconnue du journal *Basarabia* • H.V. Șerbănescu 130 ans depuis 1877 • I.V. Ferencz, M. Căstăian La cité dace de Ardeu • G. Filitti Lettres d'autant • Documents roumains à Hoover Institution (LXVI) • R. Găină Iancu de Hunedoara et Giovanni da Capestrano • A. Spănu 1941. Le Service Yougoslave des Renseignements en Roumanie

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Акад. Матильда Караджиу-Марильяну, проф.др. Николае М. Константеску, проф.др. Иоан Кукулеску, акад. Мирча Малица, проф.др. Иринеу Попеску, акад. Аурелиу Эмиль Сăндулеску, Кристиан Топеску *Журнал Магазин историк* исполнилось 40 лет • П. Оту Начальные издания под цензурой • М.Е. Ионеску Учения востания 1907 г. – игнорированные 100 лет спустя • Д. Предэ 1963 г. ЦРУ оправдывает развитие отношений с Румынией • И. Зăнеску Событие 1877 г. в музее • В. Кындя Зачем нам надо поднимать скит Продромул • С. Ифтими Как надо вычислить день празднования пасхи • Д. Бериндей Два столетия тяготения к Европе (II) • Е. Томак Молдовенизм, история понятия (II) • И. Лăкустă Неизвестный номер газеты *Басарабия* • Х.В. Шербăнеску Война 1877 г. - 130 лет • И.В. Ференц, М. Кăстăян Дакийская крепость в Ардеу • Дж. Филитти Былые письма • Румынские документы в Институте Гувера (LXVI) • Р. Гăинă Иоан Гуниад и Джованни да Капистрано • А. Спăну 1941. Югославские спецслужбы в Румынии

INHALT (Rumänische Geschichte) Acad. Matilda Caragiu-Marileanu, Prof. Univ. Dr. Nicolae M. Constantinescu, Prof. Univ. Dr. Ioan Cuculescu, Acad. Mircea Malița, Prof. Univ. Dr. Irinel Popescu, Acad. Aureliu Emil Săndulescu, Cristian Topescu *Magazin istoric* ist 40 Jahre alt geworden • P. Otu Zensierte Ausgaben des Magazins • M.E. Ionescu Die Lehren des Aufstandes von 1907 – ignoriert 100 Jahre später • D. Preda 1963. CIA genehmigt den Aufbau der Beziehungen zu Rumänien • I. Zănescu Ereignis. 1877 im Museum • V. Căndea Warum wir Kloster Prodromul fördern müssen • S. Ifțimi Die Berechnung der Osterfeier • D. Berindei Zwei Jahrhunderte Anschluss an Europa (II) • E. Tomac Der Moldaismus: Geschichte eines Konzeptes (II) • I. Lăcustă Eine unbekannte Ausgabe der Zeitung *Basarabia* • H.V. Șerbănescu 130 Jahre seit 1877 • I.V. Ferencz, M. Căstăian Die Dakische Burg bei Ardeu • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXVI) • R. Găină Iancu de Hunedoara und Giovanni da Capestrano • A. Spănu 1941. Der jugoslawische Nachrichtendienst in Rumänien

SUMARIO (Historia rumana) Acad. Matilda Caragiu-Marileanu, prof.univ.dr. Nicolae M. Constantinescu, prof.univ.dr. Ioan Cuculescu, acad. Mircea Malița, prof.univ.dr. Irinel Popescu, acad. Aureliu Emil Săndulescu, Cristian Topescu *Magazin istoric* a su 40 aniversario • P. Otu Números de revista censurados • M.E. Ionescu Las lecciones de la revuelta de 1907 ignoradas después de cien años • D. Preda 1963. CIA esta de acuerdo con el desarrollo de las relaciones con Rumanía • I. Zănescu Acontecimiento. El año 1877 presentado en un Museo • V. Căndea ¿Porqué debemos ayudar al ermita Prodromul? • S. Ifțimi El cálculo de las Fiestas Pascuales • D. Berindei Dos siglos de empalmadura con Europa (II) • E. Tomac Lo moldavo, la historia del concepto (II) • I. Lăcustă Un número desconocido del diario *Basarabia* • H.V. Șerbănescu 130 años desde 1877 • I.V. Ferencz, M. Căstăian La ciudadela dacica de Ardeu • G. Filitti Cartas de antaño • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXVI) • R. Găină Iancu de Hunedoara y Giovanni da Capestrano • A. Spănu 1941. El servicio yugoslavo de informaciones en Rumanía

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A.
cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1,
București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58
sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro
sau on line la adresa www.rodipet.ro
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 3,20

magazin istoric

